

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

Факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый

Кафедра інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

 Ж.Л.Раманова
_____ 2023 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

 Ю.М.Галкоўская
_____ 2023 г.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

ІНФАРМАЦЫЙНЫЯ РЭСУРСЫ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАЙ
І МЕДЫЦЫНСКАЙ СФЕРЫ

для спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць
(па напрамках)

Складальнік:

В.А. Касан, прафесар кафедры інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый
установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»,
кандыдат педагагічных навук, дацэнт;

Разгледжаны і зацверджаны

на пасяджэнні Савета факультэта 21 лістапада 2023 г.
пракол № 3

Складальнік:

В.А. Касап, прафесар кафедры інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат педагагічных навук, дацэнт.

Рэцэнзенты:

Метадычны савет дзяржаўнай установы «Рэспубліканская навукова-тэхнічная бібліятэка»;

М.А. Яцэвіч, прафесар кафедры інфармацыйна-аналітычнай дзейнасці установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат педагагічных навук, дацэнт.

Разгледжаны і рэкамендаваны да зацвярджэння:

кафедрай інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пракакол № 4 ад 08.11.2023);

Саветам дакультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пракакол № 3 ад 21.11.2023)

ЗМЕСТ

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	4
2. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	6
2.1. Канспект лекцый	6
3. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	107
3.1 Тэматыка лабараторных заняткаў і метадычныя рэкамендацыі да іх	107
3.2. Метадычныя рэкамендацыі і тэматыка семінарскіх заняткаў.....	117
4. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ	121
4.1. Метадычныя рэкамендацыі да самастойнай работы	121
4.2. Заданні да кантралюючай самастойнай работы.....	121
4.3. Тэставыя заданні, фармалізаваныя апытанні	126
4.4. Пытанні да рубажнага кантролю	130
4.5. Выніковы тэст па дысцыпліне	132
4.6. Пытанні да заліку	142
5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ.....	144
5.1. Вучэбная праграма дысцыпліны “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы”	144
5.2 Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны	153
5.3 Рэкамендаваная літаратура	156

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” накіравана на вывучэнне інфармацыйных рэсурсаў, якія складзены для інфармацыйнага забеспячэння спецыялістаў рэальнага сектара эканомікі, фарміраванне ведаў аб іх сістэме, ўменняў працы з імі ў бібліятэках розных тыпаў пры абслугоўванні карыстальнікаў, стварэнні інфармацыйнай прадукцыі. Вучэбна-метадычны комплекс распрацаваны ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту па спецыяльнасці 1-23 11- 2021 “Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць (па напрамку)”. Дысцыпліна “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” вывучаецца студэнтамі факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый дзённай і завочнай форм навучання.

Актуальнасць вывучаемай дысцыпліны абумоўлена яе практычнай накіраванасцю, якая ўплывае на фарміраванне прафесійнага ўзроўню будучых спецыялістаў бібліятэчна-інфармацыйнай сферы.

Мэта вучэбна-метадычнага комплексу “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” - ажыццявіць практыка-арыентаваную падрыхтоўку будучых спецыялістаў у накірунку галіновых інфармацыйных рэсурсаў, даць дакладнае ўяўленне аб паняцці, асаблівасцях інфармацыйных рэсурсаў, іх уплыве на фарміраванне інфармацыйных патрэбнасцей, пазнаёміць з асаблівасцямі тэхналогіі стварэння і выкарыстання галіновай інфармацыйнай прадукцыі.

Мэтавая накіраванасць дысцыпліны абумоўлівае вырашэнне наступных задач:

- засваенне ведаў аб відавым складзе і асаблівасцях галіновых інфармацыйных рэсурсаў;
- веданне арганізацыйнай структуры нацыянальных і сусветных інфармацыйных рэсурсаў;
- вывучэнне і выкарыстанне тэхналогіі фарміравання інфармацыйных рэсурсаў, забеспячэнне доступу да іх;

– засваенне ведаў аб асноўных групах карыстальнікаў і іх інфармацыйных патрэбнасцях;

- фарміраванне уменняў выкарыстоўваць інфармацыйныя рэсурсы для інфармацыйнага забеспячэння вытворчага працэсу і адкрытай навукі.

Змест вучэбна-метадычнага комплексу складаецца з пяці раздзелаў. У тлумачальнай запісцы вызначаецца актуальнасць дысцыпліны і структура вучэбна-метадычнага комплексу. Другі раздзел уключае канспект лекцый па дысцыпліне. Трэці раздзел дае метадычныя парады па практычнай рэалізацыі ведаў аб галіновых інфармацыйных рэсурсах пры складанні інфармацыйнай прадукцыі і абслугоўванні карыстальнікаў. У чацвёртым раздзеле прыведзены метадычныя рэкамендацыі да выканання самастойнай работы і пытанні да заліку. Пяты раздзел уключае вучэбную праграму і вучэбна-метадычную карту дысцыпліны, а таксама актуальныя спісы асноўнай і дадатковай літаратуры.

Вывучэнне дысцыпліны грунтуецца на эфектыўных педагагічных метадыках і сучасных тэхналогіях, якія садзейнічаюць набывццю вопыта самастойнага пошуку і засваення ведаў, рашэння разнастайных вытворчых задач, тэхналогіі праблемнага навучання, вучэбна-даследчай дзейнасці.

2. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1. Канспект лекцый

СПІС УМОЎНЫХ СКАРАЧЭННЯЎ

БелІСА – Беларускі інстытут сістэмнага аналізу ў навукова-тэхнічнай сферы
БелСГБ - Дзяржаўная ўстанова «Беларуская сельскагаспадарчая бібліятэка імя І.С. Лупіновіча» Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі
ВКР – вопытна-канструктарскія работы
ВНУ – установы вышэйшай адукацыі
ДРНТІ – Дзяржаўны рубрыкатар навукова-тэхнічнай інфармацыі
БДМУ – Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт
МКПУ – міжнародная класіфікацыя прамысловых узораў
МКТЗ – міжнародная класіфікацыя таварных знакаў
МПК – міжнародная патэнтная класіфікацыя
НББ – Нацыянальная бібліятэка Беларусі
НДР – навукова-даследчыя работы
НДУ – навукова-даследчыя ўстановы
НКП – Нацыянальная кніжная палата
НПЦ – навукова-практычны цэнтр
НТБ – навукова-тэхнічныя бібліятэкі
НТІ – навукова-тэхнічная інфармацыя
НТіМС – навукова-тэхнічная і медыцынская сфера
ТНПА – тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты
ТУ – тэхнічныя ўмовы
ЦНСГБ – Цэнтральная навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка Расіі
ЦНБ НАН – Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Я.Коласа Нацыянальнай Акадэміі Навук
ЭІР – электронныя інфармацыйныя рэсурсы

1. СПЕЦИФИКА ИНФАРМАЦЫЙНЫХ РЭСУРСАЎ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАЙ І МЕДЫЦЫНСКАЙ СФЕРЫ (НТІМС)

1.1. Галіновыя асаблівасці навукова-тэхнічнагай і медыцынскай сферы і іх уплыў на станаўленне сучаснага інфармацыйнага рынку

Беларусь з'яўляецца краінай з высокаразвітымі галінамі прамысловасці, сельскай гаспадаркі, медыцыны. Надаецца вялікая ўвага правядзенню навуковых даследаванняў, інфармацыйнай дзейнасці для паспяховага развіцця рэальнага сектара эканомікі. Інфармацыя становіцца, такім чынам, стратэгічным запасам краіны і кожнай арганізацыі. Яна спрыяе распрацоўцы перспектыўных планаў развіцця эканомікі, укараненню прагрэсіўных тэхналогій і арганізацыйных рашэнняў, асваенню новых рынкаў, набыццю новых партнёраў.

НТІМС абапіраецца на законы развіцця жывой і нежывой прыроды, гэта значыць, на законы прыродазнаўства, у ім генерыруюцца навукова-тэхнічныя веды. Навукова-тэхнічныя веды можна прадставіць у выглядзе сістэмы, якая складаецца з сукупнасці элементаў: людзей, занятых навуковымі даследаваннямі, распрацоўкай і вытворчасцю прадукцыі і аказаннем паслуг; ідэй, фактаў, тэорый, метадаў, якія забяспечваюць правядзенне даследаванняў і распрацовак; інструментарыя для правядзення навуковых даследаванняў і распрацовак; навукова-тэхнічнай інфармацыі. Аналагічную структуру маюць медыцынскія і сельскагаспадарчыя веды.

Навукова-тэхнічныя веды маюць шэраг спецыфічных рысаў, якія адрозніваюць іх ад гуманітарных ведаў. Яны існуюць ў навукова-тэхнічным комплексе, які ўключае ўзаемазвязаныя сферы: навука–тэхніка–вытворчасць–спажыванне. Навукова-тэхнічныя веды знаходзяцца па-за межамі дзяржаў, тэрыторый, моўных асаблівасцей. Тут выкарыстоўваюцца ўніверсальная, зразумелая для данай супольнасці мова формул, лічбаў, лацінская мова. Навукова-тэхнічныя веды маюць рынкавы кошт, хутка старэюць, добра структурыраваны. Змест навукова-тэхнічных ведаў складаюць вынікі фундаментальных і прыкладных даследаванняў ў галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны.

Прыродазнаўства – гэта фундамент усяго комплексу. Яно вызначае развіццё усіх іншых галін. Навуковыя даследаванні прыродазнаўчай тэматыкі праводзяцца ў Нацыянальнай Акадэміі Навук Беларусі, установах вышэйшай адукацыі краіны. У склад прыродазнаўства ўваходзяць фізіка-матэматычныя, геалага-геаграфічныя, хімічныя, біялагічныя навукі. Кожная ў сваю чаргу падзяляецца на больш вузкія галіновыя, або міжгаліновыя комплексы. Актуальнымі з’яўляюцца даследаванні па выкарыстанні нанатэхналогій ў розных галінах, біятэхналогій, стварэнні звышштрывалага інструмента, выкарыстанне трансгенных раслін у экалагічных мэтах, лічбавыя тэхналогіі.

Тэхніка (прамысловасць) – адна з прыярытэтных галін развіцця сучаснай Беларусі. Значныя дасягненні краіны ў аўтамабілебудаванні, будаўніцтве, транспартным машынабудаванні, хімічнай прамысловасці і іншых галінах. Адметнасцю даследаванняў з’яўляецца шырокае ўкараненне інавацый, навукаёмістых тэхналогій. Найбольш актуальныя тэмы даследуюцца і распрацоўваюцца ў межах прыярытэтных комплексных праграм, такіх, напрыклад, як «Беларускае аўтамабілебудаванне», «Другасная перапрацоўка сыравіны», “Атамная энергетыка” і іншых. Для тэхнічных навук характэрны спецыфічныя, найбольш абагульненыя паняцці (катэгорыі), якія прадстаўлены ў кожнай галіне. Гэта матэрыял (сыравіна), абсталяванне (дэталі, вузлы), тэхналагічныя працэсы. У адпаведнасці з імі фарміруецца сістэма тэхнічных вучэбных дысцыплін. Гэтыя катэгорыі неабходна ўлічваць і ў інфармацыйнай дзейнасці пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі, аказанні інфармацыйных паслуг. Яны ўплываюць на тэхналогію пошуку інфармацыі аб аб’ектах тэхнікі (абсталяванне, тэхналогіі вытворчасці, выкарыстанне).

Сельская гаспадарка – гэта адна з галін матэрыяльнай вытворчасці, якая накіравана на вырошчванне сельскагаспадарчых культур і развядзенне сельскагаспадарчых жывёл для атрымання прадукцыі раслінаводства і жывёлагадоўлі. На Беларусі сельская гаспадарка з’яўляецца адной з прыярытэтных галін. Для яе характэрны свае спецыфічныя рысы развіцця, якія неабходна ўлічваць у інфармацыйнай дзейнасці. Гэта занальнасць, сезонны характар работ у галіне, выкарыстанне жывых арганізмаў у якасці аб’екта і сродка сельскагаспадарчай

вытворчасці, прасторавая разгрупаванасць, спецыялізацыя. Актуальнымі кірункамі даследаванняў у галіне з'яўляецца дасягненне харчовай бяспекі, зніжэнне ўзроўню забруджвання глебаў і ўвядзенне іх ў гаспадарчае абарачэнне, распрацоўка навуковых праблем меліярацыі, павышэнне ураджайнасці сельскагаспадарчых культур і іншыя. У працэсе пошуку сельскагаспадарчай інфармацыі неабходна арыентавацца на аспект, у якім раскрываецца змест дакумента: вырошчванне, развядзенне, спажыванне сельскагаспадарчых культур і жывёл.

Медыцына – гэта галіна, якая забяспечвае ўзнаўленне працоўных рэсурсаў, жыццё і здароўе насельніцтва, прафілактыку захворванняў. Сусветнаведомы навуковыя і лячэбныя школы афтальмалогіі прафесара Т.С.Бірыч, анкалогіі прафесара Я.П. Дзямідчыка, кардыялогіі, трансплантацыі органаў і інш. Інфраструктуру галіны складаюць навукова-практычныя цэнтры (каля 20), сетка лячэбна-прафілактычных ўстаноў (клінікі, бальніцы, паліклінікі, дыспансеры, амбулаторыі), установы вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай медыцынскай адукацыі, прызначаныя для падрыхтоўкі высокакваліфікаваных кадраў.

Усё большую ролю ў апошнія гады стаў адыгрываць недзяржаўны сектар аказання медыцынскіх паслуг. Актуальнымі для галіны з'яўляецца рашэнне праблем лячэння хвароб: СНІДу, медыка-генетычных захворванняў, стварэнне айчынных лекавых сродкаў і абсталявання для медыцынскіх устаноў, мадэляванне працэсаў захворвання іх лячэння. Пры пошуку медыцынскай інфармацыі важна ўсведамляць аспект, у якім раскрываецца тэма: аб хваробах (дыягностыка, лячэнне хваробы, яе развіццё, прафілактыка), аб нармальным і паталагічным функцыянаванні арганізма чалавека, прафілактыцы захворванняў і іншыя.

Галіновая інфармацыйная сістэма навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы з'яўляецца элементам метасістэмы галіны (прамысловасці, медыцыны, прыродазнаўства, а таксама сельскай гаспадаркі). Яна забяспечвае яе развіццё і змяняецца разам са змяненнямі саміх галін. Галіны НТіМС аказваюць уплыў на інфармацыйную сістэму непасрэдна шляхам перадачы інфармацыі аб сваім якасным стане праз дакументныя рэсурсы і інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў і апасродкавана, калі інфармацыйная сістэма спрыяе развіццю галіны праз створаныя

першасныя і другасныя інфармацыйныя рэсурсы і іх давядзенне да карыстальнікаў. Уплыў галіновых асаблівасцей на інфармацыйную сферу адбываецца на узроўні стварэння інфармацыйнай прадукцыі і аказання інфармацыйных паслуг.

Дыферэнцыяцыя і інтэграцыя – дзве супрацьлеглыя тэндэнцыі, якія характэрны для развіцця навукова-тэхнічнай сферы. Дыферэнцыяцыя звязана з падзяленнем адной з галін (тэм) на некалькі самастойных. Гэта, у сваю чаргу, адбываецца на тэматыцы дакументных рэсурсаў, паступова знаходзіць адлюстраванне ў інфармацыйнай прадукцыі. Дыферэнцыяцыя мае аб'ектыўныя прычыны, спрыяе больш дакладнаму пошуку інфармацыі і арганізацыі інфармацыйных масіваў.

Супрацьлеглая тэндэнцыя – інтэграцыя – звязана з аб'яднаннем галін ў комплексы, аб'яднаннем тэматыкі дакументаў, стварэннем міжгаліновай інфармацыі. Гэта таксама аб'ектыўная тэндэнцыя, але яна спрыяе рассяянню інфармацыі. Бібліятэкар-бібліёграф павінен ўмець пераадолець гэтыя негатыўныя наступствы і з дапамогай дакладнага індэксавання дакументаў, стварэння інфармацыйна-пошукавых сістэм, арганізацыі выстаў дакументаў па комплексных, міжгаліновых тэмах, кіраваць працэсамі пошуку і давядзення інфармацыі да карыстальнікаў.

Пытанні для самакантролю

1. Якія асаблівасці характэрны для развіцця галін, якія уваходзяць у НТІМС?
2. У чым асаблівасці развіцця навукова-тэхнічных ведаў?
3. Як уплываюць асаблівасці НТІМС на інфармацыйную дзейнасць?
4. Як праяўляюцца дыферэнцыяцыя і інтэграцыя галін НТІМС у інфармацыйнай дзейнасці?

1.2. Агульная характарыстыка інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

1.2.1 Азначэнне, характэрныя рысы і класіфікацыя інфармацыйных рэсурсаў НТІМС

У законе РБ «Аб навукова-тэхнічнай інфармацыі» адзначаецца, што “рэсурсы НТІ – гэта дакументаваная навукова-тэхнічная інфармацыя, арганізаваная ў даведачна-інфармацыйныя фонды і базы навукова-тэхнічных даных”. У СТБ ГОСТ

7.0 – 2004 «Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць, бібліяграфія» падкрэслена, што «інфармацыйная рэсурсы – гэта сукупнасць даных, якія арганізаваны для эфектыўнага атрымання дакладнай інфармацыі». Разам з тым, выдавочна, што інфармацыйныя рэсурсы ўключаюць у свой склад дакументныя рэсурсы, у выглядзе асобных першасных дакументаў ці іх масіваў і другасныя інфармацыйныя рэсурсы, якія з’яўляюцца вынікам аналітыка-сінтэтычнай перапрацоўкі першасных дакументаў. Апошнія існуюць у выглядзе бібліяграфічных рэсурсаў з рознай ступенню раскрыцця зместу дакументаў (анатаваных, рефератыўных і аглядных бібліяграфічных рэсурсаў). У стандарце падкрэсліваецца таксама, што паняцце бібліятэчна-бібліяграфічныя рэсурсы звязана з тым патэнцыялам (інфармацыйным, матэрыяльна-тэхнічным, кадравым), якім валодаюць бібліятэкі для ажыццяўлення сваіх функцый. Гэтыя разважанні сугучны азначэнню інфармацыйных рэсурсаў, якое дано ў законе РФ «Аб інфармацыі, інфарматызацыі і абароне інфармацыі» (1999г.), у якім гаворыцца што інфармацыйныя рэсурсы – гэта асобныя дакументы і асабная масівы дакументаў, дакументы і масівы дакументаў ў інфармацыйных сістэмах (бібліятэках, архівах, фондах, базах і банках даных і інш.).

Яшчэ адін падыход да ўяўлення аб інфармацыйных рэсурсах адносіць іх да інфармацыйных масіваў. Асноўнымі прызнакамі такога стаўлення да інфармацыйных рэсурсаў з’яўляюцца: інфармацыйны масіў ствараецца ў выніку мэтанакіраванага збора, сістэматызацыі ці ўпарадкавання інфармацыі; інфармацыйны масіў уяўляе сукупнасць некаторых элементарных інфармацыйных адзінак (дакументаў, запісаў), да кожнай з якіх магчымы доступ; інфармацыйнаму масіву ўласцівы функцыянальная, тэматычная і відавая аднолькавасць; інфармацыйны масіў дае магчымасць колькасных вымярэнняў.

Таксама магчыма ідэнтыфікацыя інфармацыйных масіваў як самастойных аб’ектаў. Такім чынам да інфармацыйных масіваў будуць адносіцца базы даных, сайты Інтэрнэт, бібліятэчныя і архіўныя фонды, бібліяграфічная прадукцыя, электронныя выданні і іншыя аб’екты.

Ў ГОСТ Р 7.0.100-2018 “Бібліяграфічны запіс. Бібліяграфічнае апісанне” выкарыстоўваецца тэрмін “інфармацыйны рэсурс”, які тлумачыцца як штучна

створаны ці прыродны аб'ект, які з'яўляецца крыніцай інфармацыі ў любой форме. Любой знакавай сістэме, любым фізічным нозьбіце. Аднак гэта азначэнне мае шырокі сэнс і падыходзіць як для азначэння джокумента, так і для другасных крыніц інфармацыі.

Ў стандарце СТБ ГОСТ 7.0 – 2004 «Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць, бібліяграфія» інфармацыйная прадукцыя разглядаецца як дакументы, інфармацыйныя масівы, базы даных і інфармацыйныя паслугі, якія з'яўляюцца вынікам функцыянавання інфармацыйных сістэм. На самой справе вельмі складана раз'яднаць паняцці «інфармацыйная прадукцыя» і «інфармацыйныя рэсурсы», бо існуе іх пэўная трансфармацыя. Напрыклад, аналітычны агляд УІНТІ магчыма лічыць інфармацыйным прадуктам, а артыкулы, дэпанаваныя рукапісы і іншыя дакументы, на падставе якіх ён напісаны, інфармацыйным рэсурсам. Але для напісання артыкула неабходны іншыя інфармацыйныя рэсурсы – архіўныя дакументы, дзеннікі іспытанняў і іншыя. Таму ў пэўнай меры гэтыя паняцці ўмоўны. У сетке Інтэрнет паміж імі істотнай розніцы не існуе. Інфармацыйная прадукцыя па тэматыцы НТіМС прадстаўлена не толькі першаснымі дакументамі і поўнатэкставымі БД, але і бібліяграфічнай прадукцыяй, рэфератыўнымі, агляднымі інфармацыйнымі выданнямі і БД, у тым ліку і фактаграфічнымі. Інфармацыйныя рэсурсы НТіМС магчыма падзяляць на першасныя і другасныя, з улікам таго, што яны утрымліваюць: першасную інфармацыю: факты, тэксты; ці другасную – інфармацыю аб гэтых фактах, тэкстах ў выглядзе бібліяграфічнай інфармацыі ў друкаваным ці электронным выглядзе. Характэрнымі рысамі інфармацыйных рэсурсаў НТіМС з'яўляюцца:

- адзінства элементаў, немагчымасць абмяжоўвацца толькі адной іх часткай пры абслугоўванні карыстальнікаў НТіМК, што асабліва вынікае з асаблівасцей саміх навукова-тэхнічныхых ведаў;
- пастаянае павялічэнне патока інфармацыйных рэсурсаў, складанасць выяўлення яго актыўнай і пасіўнай частак пры ажыццяўленні рэтраспектаўнага пошуку інфармацыі;

- захаванне пры выкарыстанні, магчымасць шматразовага і шматмэтавага выкарыстання;

- не знікненне пры абмене ці перадачы;
- неабмежаванае захаванне спажывецкіх якасцей;
- відавая разнастайнасць інфармацыйных рэсурсаў.

Класіфікацыя інфармацыйных рэсурсаў

Існуюць розныя падыходы да класіфікацыі інфармацыйных рэсурсаў, улічваючы разнастайнасць іх азначэння. Ё гэтай лекцыі будзе удзеляцца увага толькі класіфікацыі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТІМС. За аснову ўзяты фасетны прынцып дзялення аб'ектаў.

А Па форме ўласнасці

A1 інфармацыйныя рэсурсы дзяржаўнай ўласнасці

A2 інфармацыйныя рэсурсы недзяржаўнай формы уласнасці

A3 інфармацыйныя рэсурсы змешанай формы уласнасці

В Па прае валодання і распаўсюджвання

V1 інфармацыйныя рэсурсы дзяржаўнага валодання і распаўсюджвання

V2 інфармацыйныя рэсурсы рэгіянальнага валодання і распаўсюджвання

V3 інфармацыйныя рэсурсы галіновага валодання і распаўсюджвання

V4 інфармацыйныя рэсурсы мясцовага валодання і распаўсюджвання

С Па форме носьбіта

S1 інфармацыйныя рэсурсы на традыцыйных носьбітах

S2 інфармацыйныя рэсурсы на электронных носьбітах

S3 інфармацыйныя рэсурсы на іншых носьбітах

Д Па месце

D1 інфармацыйныя рэсурсы па прыродазнаўстве

D2 інфармацыйныя рэсурсы па тэхніцы

D3 інфармацыйныя рэсурсы па сельскай гаспадарцы

D4 інфармацыйныя рэсурсы па медацыне

D5 інфармацыйныя рэсурсы па сумежных галінах

E Па знакавай прыродзе прадстаўлення

E1 тэкставыя інфармацыйныя рэсурсы

E2 лічбавыя інфармацыйныя рэсурсы

E3 аўдыяльныя інфармацыйныя рэсурсы

E4 графічныя інфармацыйныя рэсурсы

E5 мультымедычныя інфармацыйныя рэсурсы

F Па спосабе распаўсюджвання

F1 інфармацыйныя рэсурсы якія распаўсюджваюцца ў глабальных інфармацыйных сетках

F2 інфармацыйныя рэсурсы якія распаўсюджваюцца ў лакальных інфармацыйных сетках

F3 інфармацыйныя рэсурсы, якія распаўсюджваюцца па падпіске

F4 інфармацыйныя рэсурсы якія распаўсюджваюцца па электроннай пошце

F5 інфармацыйныя рэсурсы якія распаўсюджваюцца праз бібліятэку

G Па характары выкарыстання

G1 інфармацыйныя рэсурсы масавага характару

G2 інфармацыйныя рэсурсы ведамаснага характару

G3 інфармацыйныя рэсурсы ўнутрыфірменнага характару

G4 інфармацыйныя рэсурсы асабістага характару

H Па месцы размяшчэння

H1 інфармацыйныя рэсурсы ўнутры кніг і часопісаў

H2 інфармацыйныя рэсурсы на сайтах бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў

H3 інфармацыйныя рэсурсы ў базах даных

H4 інфармацыйныя рэсурсы ў інтэрнет – кніжках крамах

H5 інфармацыйныя рэсурсы на радыё і тэлебачанні

H6 інфармацыйныя рэсурсы на кніжных выставах

I Па мовах прадстаўлення

I1 інфармацыйныя рэсурсы на натуральнай мове

I2 інфармацыйныя рэсурсы на штучнай мове

J Па прыналежнасці да пэўных сістэм

J1 інфармацыйныя рэсурсы ўніверсальных сістэм, якія ўключаюць усе ці шэраг відаў IP

J2 інфармацыйныя рэсурсы відавця, створаныя для рэгістрацыі і выкарыстання пэўных відаў дакументаў

J3 інфармацыйныя рэсурсы галіновых сістэм

J4 інфармацыйныя рэсурсы аб'ектныя, створаныя для інфармавання аб пэўнай катэгорыі аб'ектаў

J5 інфармацыйныя рэсурсы ведамасных сістэм

J6 інфармацыйныя рэсурсы іншых сістэм, разлічаныя на пэўныя катэгорыі карыстальнікаў, на пэўную форму прадстаўлення інфармацыі, на пэўную ступень адчыненасці ці абмежавальнасці інфармацыі

К Па ступені адкрытасці

K1 адкрытыя інфармацыйныя рэсурсы

K2 інфармацыйныя рэсурсы з абмежаваным доступам

Магчыма таксама класіфікаваць інфармацыйныя рэсурсы і па іншых прыметах.

Сярод відаў інфармацыйных рэсурсаў А.Б. Антапольскі называе электронныя (лічбавыя бібліятэкі), архівы, калекцыі, фонды, рэпазіторыі, парталы, сайты, інфармацыйныя сістэмы, БД, каталогі, рэгістры, рэестры, навігатары.

Фактары, якія уплываюць на фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў НТІМС.

Сістэма інфармацыйных рэсурсаў НТІМС фарміруецца пад уплывам аб'ектыўных і суб'ектыўных фактараў. Да аб'ектыўных фактараў адносяцца, ў першую чаргу, грамадскія інфармацыйныя патрэбнасці ў адпаведных галіновых інфармацыйных рэсурах. Да іх таксама можна аднесці кірункі дзяржаўнай палітыкі па пытаннях фарміравання інфармацыйных рэсурсаў (у прыватнасці, прыняцце дзяржаўнай праграмы «Электронная Беларусь», «Канцэпцыі інавацыйнай палітыкі Рэспублікі Беларусь на 2021-2025 г.г. і іншыя); асаблівасці развіцця саміх галінаў, якія ўваходзяць у навукова-тэхнічную і медыцынскую сферу (напрыклад, распрацоўка прыярытэтных галіновых тэм); міжнароднае і рэгіянальнае супрацоўніцтва Беларусі з замежнымі краінамі па фарміраванні адзінай інфармацыйнай прасторы і стварэнні электронных інфармацыйных рэсурсаў (напрыклад, удзел галіновых рэспубліканскіх

бібліятэк Беларусі сумесна з ДПНТБ Расіі ў стварэнні «Аўтаматызаванага зводнага каталога навукова-тэхнічнай літаратуры»). Безумоўна, на фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў НТіМС уплываюць і аб'ектыўныя працэсы дыферэнцыяцыі і інтэграцыі, якія праходзяць у кожнай галіне і паміж імі. Нельга не ўлічваць і спецыфічныя рысы, ўласцівыя некаторым галінам (напрыклад, занальнасць, сезонны характар развіцця, спецыялізацыя, выкарыстанне жывых арганізмаў у якасці сродкаў вытворчасці ў сельскай гаспадарцы). Моцным фактарам фарміравання інфармацыйных рэсурсаў галіновага характару з'яўляецца таксама стварэнне аграрна-прамысловага комплексу, у які аб'яднаны галіны, звязаныя з вытворчасцю сельскагаспадарчай прадукцыі і галіны, звязаныя з яе перапрацоўкай.

Сярод суб'ектыўных фактараў фарміравання інфармацыйных рэсурсаў адзначаюцца такія, як веданне работнікамі бібліятэк наяўных інфармацыйных рэсурсаў галіновага характару і адчуванне неабходнасці стварэння іншых адзінак для забеспячэння новых інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў інфармацыі. На падставе гэтага ствараюцца планы бібліятэк па фарміраванні ўласных інфармацыйных рэсурсаў, ці набыцці створаных іншымі арганізацыямі.

Сістэмныя і структурныя сувязі інфармацыйных рэсурсаў НТіМС

У працэсе развіцця сукупнасць інфармацыйнай прадукцыі папаўняецца новымі адзінкамі і складаецца яе цэласная сістэма. Для элементаў гэтай сістэмы характэрны такія ўласцівасці, як стабільнасць, дынамізм развіцця, змяненне формы і іншыя. У ёй дзейнічаюць сістэмныя і структурныя сувязі паміж пэўнымі адзінкамі. **Сістэмныя** сувязі звязаны з функцыянаваннем усёй сістэмы інфармацыйнай прадукцыі НТіМС, якая створана ў Беларусі, існуе ў свеце. Яны падзяляюцца на сувязі арганізацыйныя і пераемнасці. Арганізацыйныя сувязі складаюцца паміж бібліятэкамі розных тыпаў, а таксама паіж інфармацыйнымі ўстановамі, якія прымаюць удзел у падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі НТіМС. Як правіла, такая сістэма цэнтраў функцыянуе ў межах дзяржаўнай сўстэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі. Унутры гэтай сістэмы ўваходзячыя цэнтры кааперуюцца і каардынуюць свае функцыі. Напрыклад, Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ) адказны за рэгістрацыю і стварэнне інфармацыйнай прадукцыі, ў якой адлюстраваны патэнтныя дакументы,

Беларускі інстытут сістэмнага аналізу ў навукова-тэхнічнай сферы (БелІСА) рэгіструе і стварае БД, ў якіх адлюстравваюцца неапублікаваныя дакументы і іншыя. Сувязі *пераемнасці* яскрава праглядаюцца там, дзе на базе існуючых ранней бібліяграфічных, рэфератыўных выданняў створаны БД, а таксама пры стварэнні электронных аналагаў перыядычных і непэрыядычных выданняў. У гэтым выпадку прыярытэты адбора матэрыялаў, раскрыцця іх зместу, групы дакументаў будуць аднолькавыя як для інфармацыйнай прадукцыі традыцыйнай, існуючай на паперы, так і для БД. Прыкладам можа быць бібліяграфічны паказальнік ЦНБ НАН «Прырода Беларусі» і аналагічная БД. **Структурныя** сувязі сарыентаваны на выкананне галіновай інфармацыйнай прадукцыі функцыі інфармацыйнага забеспячэння НТ і МС. Яны падзяляюцца на сувязі *прадметна-зместавыя, відавочныя і функцыянальнай спецыялізацыі асобных звёнаў*. *Прадметна-зместавыя сувязі* існуюць паміж асобнымі відамі інфармацыйнай прадукцыі, накіраванай на задавальненне зместавых патрэбнасцей спецыялістаў. Яны праяўляюцца ў спецыялізацыі выдавецтваў на падрыхтоўцы пэўных відаў выданняў (напрыклад, выдавецтва “Беларуская навука” спецыялізуецца на выданні навуковай літаратуры па галінах НТіМС), пры выкарыстанні агульных прынцыпаў бібліяграфавання дакументаў (тэматычным адборам, лінгвістычным забеспячэнні) блізкай па змесце інфармацыйнай прадукцыі (напрыклад, у падрыхтоўцы БД і бібліяграфічнага паказальніка РНМБ «Медыка-біялагічныя аспекты аварыі на ЧАЭС»), у якім выкарыстоўваецца для групы бібліяграфічных запісаў рубрыкатар ДРНТІ). Унутры прадметна-зместавых сувязяў існуюць іх падвіды: комплекснагаліновыя, ведамаснай дыферэнцыяцыі, міжгаліновага камплексіравання. Яны звязаны з падрыхтоўкай інфармацыйнай прадукцыі агульнагаліновага, міжгаліновага, тэматычнага характару. *Відавочныя сувязі* развіваюцца паміж групамі інфармацыйнай прадукцыі аднаго мэтавага прызначэння пры забеспячэнні пэўнай дзейнасці – навуковай, канструктарска-праектнай, вытворчай і іншых. Напрыклад, для навуковай дзейнасці спецыялістам будуць карысны не толькі навуковыя выданні (манаграфіі, матэрыялы навуковых канферэнцый, але і даведачныя выданні, вытворча-практычныя і іншага мэтавага прызначэння); ўсе інфармацыйныя цэнтры Беларусі, выдаюць, акрамя БД толькі бягучыя інфармацыйныя выданні, а

бібліятэкі пераважна рэтраспектыўныя і рэкамендацыйныя паказальнікі. Сувязі *функцыянальнай спецыялізацыі* пэўных звёнаў інфармацыйнай прадукцыі праяўляюцца ў тым, што прадукцыя асобных інфармацыйных цэнтраў сарыентавана на рэгістрацыю і інфармаванне аб асобных відах дакументаў: патэнтных дакументах («Афіцыйны патэнтны бюлетэнь» /НЦІУ), тэхнічных нарматыўных прававых актах («Каталог ТНПА» /БелДІСС) і іншыя.

Маніторынг інфармацыйных рэсурсаў

Маніторынг – гэта пастаяннае назіранне, кантроль за дзейнасцю якой-небудзь сістэмы, вытворчасці, дэмаграфічным, ці іншым сацыяльна-эканамічным працэсам для вызначэння іх адпаведнасці тэндэнцыям ці напрамкам развіцця, а таксама аналіз перспектывы. Маніторынг інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі праводзіцца з мэтай прыняцця кіраўнічага рашэння. Маніторынг бібліяграфічнай дзейнасці ў цэлым уяўляе пастаяннае назіранне за бібліяграфаваннем і бібліяграфічным абслугоўваннем карыстальнікаў. У рэальнай практыцы інфармацыйнай дзейнасці маніторынг развіваецца ў накірунку аналіза дакументных патокаў для інфармацыйнай дыягностыкі развіцця аб'екта даследавання, які ажыццяўляецца як на падставе паказальнікаў інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, так і непасрэдна існуючай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі. Ён ажыццяўляецца з мэтай: кіравання працэсамі стварэння і выкарыстання інфармацыйнай прадукцыі (знішчэнне дубліравання, улік створанай прадукцыі, аналіз адпаведнасці інфармацыйным патрэбнасцям); навігацыі карыстальнікаў у галіновай інфармацыйнай прасторы; планавання інфармацыйнай дзейнасці; выяўлення і аховы правоў уладальнікаў інфармацыйнай прадукцыі; камерцыйнага збыту створанай інфармацыйнай прадукцыі, а таксама і з іншымі мэтаймі.

Асноўнымі прынцыпамі правядзення маніторынга інфармацыйных рэсурсаў з'яўляецца цэласнасць, апэратыўнасць, адпаведнасць, навуковасць, прагнастычнасць. Для паспяховага правядзення маніторынга неабходнымі ўмовамі будуць: збор даных па адзінай метадыцы, паўторнасць вывучэння праз пэўныя прамежкі часу, адлюстраванне аб'ектаў ў дынаміцы, супастаўнасць вынікаў.

Маніторынг інфармацыйных рэсурсаў ажыццяўляюць інфармацыйныя супрацоўнікі, навуковыя работнікі, бібліятэкары. Існуе доўгая гісторыя правядзення маніторынга інфармацыйнай прадукцыі. Напрыклад, у 1960-я і 1970-я гады стагоддзя вывучалася бібліяграфічная прадукцыя навукова-тэхнічнай тэматыкі СССР і замежных краін з мэтай аналіза метадаў бібліяграфавання дакументаў (паўнаты адлюстравання патока, межаў адбора дакументаў). Пачынаючы з канца 20 стагоддзя Нацыянальная кніжная палата друкавала агляды бібліяграфічнай прадукцыі НТіМС, як і па іншых галінах з мэтай пастаяннага аналізу існуючага становішча і перспектывы развіцця. Найбольшы ўклад у гэты накірунак маніторынга ўнеслі выкладчыкі Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта культуры, якія у канцы 20 стагоддзя распрацавалі метадку інфармацыйнай дыягностыкі аб'екта ў навукова-тэхнічнай сферы.

Пытанні для самакантролю

1. Дайце агульную характарыстыку існуючых падыходаў да азначэння тэрміна «інфармацыйныя рэсурсы».
2. Назавіце прыметы класіфікацыі інфармацыйных рэсурсаў НТіМС.
3. Прывядзіце прыклады сістэмных і структурных сувязей інфармацыйнай прадукцыі НТіМС.
4. Вызначыце мэты і прынцыпы маніторынгу інфармацыйных рэсурсаў НТіМС

1.2.2. Першасныя рэсурсы як асноўны від інфармацыйных рэсурсаў

Адным з асноўных відаў галіновых інфармацыйных рэсурсаў з'яўляюцца першасныя дакументныя рэсурсы. Яны маюць істотныя адрозненні ад дакументаў гуманітарнай і грамадскай сферы. Іх можна звесці да наступных: асаблівасці сацыяльнага прызначэння ў грамадстве, інтэрнацыянальны характар ведаў, заключаных у гэтых дакументах, складанасць зместу і мовы, асаблівасці структуры і іншыя.

Асаблівасць сацыяльнага прызначэння дакументаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне заключаецца, у першую чаргу, у тым, што яны садзейнічаюць развіццю прагрэса ў навукова-тэхнічнай, аграрнапрамысловай,

медыцынскай сферы, якія вызначаюць узровень развіцця эканомікі дзяржавы і сацыяльны ўзровень яе насельніцтва. Навукова-тэхнічная інфармацыя ўплывае таксама і на палітыку, культуру, экалогію. У развітых дзяржавах даўно і добра асэнсавалі ролю навуковай і тэхнічнай інфармацыі і выкарыстоўваюць яе на карысць грамадству. Напрыклад, навукова-тэхнічная інфармацыя адыграла вялікую ролю ў эканамічным адраджэнні Японіі, Рэспублікі Карэя і іншых краін пасля вайны; у Германіі інфармацыю лічаць палівам будучыні, у ЗША — рэсурсам, з дапамогай якога падтрымліваюць канкурэнтаздольнасць дзяржавы на сусветным рынку, здароў'е і дабрабыт нацыі.

Інтэрнацыянальную прыроду, пераемнасць навукова-тэхнічных ведаў вучоныя разумелі даўно. Як ніколі раней інтэрнацыянальны характар ведаў рэалізуецца сёння ў магутным працэсе інтэлектуальнай, навуковай і тэхнічнай інтэграцыі і праяўляецца: у шматлікіх міжнародных навукова-тэхнічных праектах (напрыклад, у атамнай энэргетыцы, авіяцыі і космасе, экалогіі, электронна-вылічальнай тэхніцы, фізіцы і г.д.), у стварэнні міжнародных навукова-даследчых устаноў, часопісаў, правядзенні з'ездаў, канферэнцый і выданнях па іх выніках і г.д.

Асаблівасці зместу і мовы дакументных рэсурсаў у навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы, а таксама ў аграпрамысловым комплексе дэтэрмінаваны складанасцю саміх аб'ектаў уваходзячых у іх навук і галін, метадаў і інструментарыя вывучэння гэтых аб'ектаў, а таксама асаблівасцямі навуковай мовы.

Спецыфіка мовы заключаецца ў тым, што шырока выкарыстоўваюцца фармалізаваныя мовы (хімічныя, фізічныя, матэматычныя формулы, ураўненні, тابلіцы, графікі, схемы) і спецыяльная тэрміналогія. Толькі ў біялогіі раслін і жывёл існуе каля 2 млн. спецыяльных тэрмінаў, некалькі мільёнаў тэрмінаў выкарыстоўваюцца ў іншых прыродазнаўчых навук, у тэхніцы і сельскай гаспадарцы. Шырока выкарыстоўваецца лацінская мова для азначэння відаў раслін і жывёл, назваў лекаў і інш.

Структура дакументных рэсурсаў па адзначаных галінах таксама мае адметныя рысы. Іх зместавая (тэматычная) структура з'яўляецца галоўнай, сістэмаўтваральнай, яна ідэнтыфікуе канкрэтныя дакументы і вызначае іх галіновую прыналежнасць. У

інтэграцыйных працэсах навукова-тэхнічны прагрэс набывае міжгаліновы характар і гэта фарміруе міжгаліновую частку дакументных рэсурсаў.

Адметнай рысай дакументных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне з'яўляюцца відавчы асаблівасці і іх прапорцыі. У складзе дакументных патокаў акрамя кніг, брашур і серыяльных выданняў значнае месца займаюць патэнтныя дакументы, тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты, прамысловыя каталогі, а таксама неапублікаваныя дакументы і інш. Усё большая частка першаснай дакументнай інфармацыі змяшчаецца на электронных носбітах.

У сувязі са спецыфікай заключанай ў гэтых дакументах інфармацыі яны маюць вялікае значэнне менавіта ў развіцці тэхнікі і тэхналогіі, іншай практычнай дзейнасці. Так, патэнтная актыўнасць любой дзяржавы, якая пацвярджаецца большасцю выданных ахоўных дакументаў, сведчыць аб яе навукова-тэхнічным узроўні.

Сучасныя дакументныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы характарызуюцца такімі каштоўнымі ўласцівасцямі, як актуальнасць тэматыкі, паўната звестак аб аб'екце, аператыўнасць, даставернасць, арыгінальнасць звестак і г.д. *Актуальнасць* праяўляецца як адпаведнасць тэматыкі дакумента найбольш важным праблемам навуковай і практычнай дзейнасці, яго неабходнасцю для розных галін навукі і практыкі. *Арыгінальнасць* – гэта наяўнасць у дакуменце новых звестак, невядомых навуцы і практыцы раней. Дакладнасць звестак звязана з максімальнай адпаведнасцю аб'ектыўнай рэальнасці, прынятым нормам і правілам. *Дакладнасць* характэрызуе адпаведнасць, праверанасць інфармацыі практыкай вытворчасці і лячэння. Часта яна падцвярджаецца вывадамі кваліфікаванай экспертызы. Найбольш даставернымі лічацца дакументы, высновы і рэкамендацыі з якіх ужо ўкараніліся ў практычную дзейнасць. *Паўната звестак аб аб'екце* ўяўляе адлюстраванне ў дакументах усіх, найбольш сутнасных даных, якія характэрызуюць аб'ект з усіх бакоў і з розных пунктаў погляду. *Аператыўнасць* фіксацыі звестак і распаўсюджвання дакументаў характарызуецца часовым інтэрвалам, які прайшоў ад моманта стварэння новых ведаў да моманта прадстаўлення гэтых звестак чытачу. *Суадносінны формы замацавання ведаў мэтам стварэння дакумента* звязаны з логікай пабудовы, зместам, ступенню падрабязнасці асвятлення праблемы, складанасцю

выкарыстанай мовы пры стварэнні дакумента пэўнага віда для задавальнення інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў інфармацыі. Гэтыя ўласцівасці выступаюць таксама і ў якасці патрабаванняў, якія прад'яўляюць карыстальнікі інфармацыі да дакументаў. Аднак на практыцы не існуе дакументаў, у якіх былі б прадстаўлены ўсе каштоўнасныя ўласцівасці адначасова. На каштоўнасць дакументаў для пэўных катэгорый карыстальнікаў уплываюць таксама від дзейнасці, этап даследаванняў і распрацовак, тэма даследавання і іншыя сацыяльна-эканамічныя і псіхалагічныя фактары.

Структура дакументных інфармацыйных рэсурсаў

Ў адпаведнасці з галіновымі асаблівасцямі дакументных крыніц інфармацыі навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы структура патока дакументаў прадстаўлена:

- дакументамі па розных галінах, якія уваходзяць ў гэтую сферу: прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне;
- дакументамі вузкатэматычнай накіраванасці, якія звязаны з дыферэнцыяцыяй кожнай з галін, увайшоўшых ў сферу;
- дакументамі комплекснага, міжгаліновага, характару, якія з'яўляюцца вынікам уплыву працэса інтэграцыі. Гэта дакументы па такіх, напрыклад галінах, як механізацыя сельскай гаспадаркі, біяфізіка, генная інжэнерыя, аграпрамысловая інтэграцыя, экалагічна чыстыя тэхналогіі і інш.;
- часткова дакументамі аддаленых тэматычна ад данай сферы галін, якія аказваюць на яе уплыў. Гэта дакументы па галіновай эканоміцы, паліталогіі і г.д.

Такім чынам, знешнія тэматычная межы дакументных інфармацыйных рэсурсаў акрэслены асноўнымі галінамі комплексу з улікам дзеючых у іх працэсах дыферэнцыяцыі і інтэграцыі. Унутраныя межы, а таксама тэматычная структура дакументаў данай сферы выражаюцца ў класіфікацыйных схемах, такіх, як Універсальная дзесятковая класіфікацыя, Міжнародная патэнтная класіфікацыя, Міжнародны класіфікатар стандартаў, Рубрыкатары ДРНТІ, медыцынскі класіфікатар MESH і іншымі. Такім чынам, назіраецца непасрэдна ўплыў галінаў навукова-

тэхнічнай і медыцынскай сферы на інфармацыйную дзейнасць праз дакументныя рэсурсы. З іншага боку, карыстальнік інфармацыі праз яго інфармацыйныя патрэбнасці таксама ўплывае на інфармацыйную дзейнасць.

Дакументны інфармацыйны патока з'яўляецца ўпарадкаваным мноствам дакументаў, якія фіксуюць веды і прызначаны дзеля іх перадачы ў пэўным сацыяльным асяроддзі. У працэсе аналіза і выяўлення ён становіцца рэальным аб'ектам. Аналіз дакументнага патока часцей разглядаюць па тыпавідавых, тэматычных, геаграфічных, моўных, выдавецкіх, арганізацыйна-фірменных, аўтарскіх і іншых кірунках. Аналіз структуры патока з'яўляецца адным з напрамкаў маркетынговых даследаванняў. Па выніках такога аналізу можна даведацца аб кірунках даследаванняў, профілі і дыяпазоне дзейнасці арганізацый і асобных спецыялістаў.

Відавы састаў галіновага дакументнага патоку

Відавы састаў дакументнага патоку па НТІМС складаецца з родных відаў дакументаў, якія адлюстроўваюць вынікі навуковай, навукова-практычнай, інавацыйнай дзейнасці. Яны прадстаўлены як у друкаванай, так і электроннай форме. У першасным патоку дакументаў знаходзяцца *кнігі*, розныя па тэматыцы галін НТІМС, а таксама па мэтавым, чытацкім адрасе, характары інфармацыі, матэрыяльнай канструкцыі (манаграфіі, навуковыя зборнікі, аўтарэфераты дыссертацый, падручнікі, даведачныя выданні і інш). Аператыўна адлюстроўваюць новую навуковую інфармацыю, а таксама дасягненні ў вытворчай, медыцынскай, сельскагаспадарчай дзейнасці *перыядычныя выданні* (газеты, часопісы, бюлетэні). *Патэнтныя дакументы* змяшчаюць вынікі інавацыйнай дзейнасці на ўзроўні вынаходстваў, карысных мадэляў, прамысловых узораў, таварных знакаў, сартоў раслін. У іх ўпершыню апісваюцца тэхналогіі, абсталяванне, рэчывы, выкарыстанне якіх можа даць вялікі эканамічны прарыў. У дакументным патоку яны прадстаўлены апісаннямі да нацыянальных, рэгіянальных, міжнародных заявак, апісаннямі да патэнтаў на вынаходствы, карысныя мадэлі і іншыя аб'екты. *Неапублікаваныя дакументы* адлюстроўваюць вынікі як навуковых даследаванняў, так і вопытна-канструктарскіх, вопытна-тэхналагічных работ. Да іх адносяць дыссертацыі, дэпаніраваныя навуковыя

працы, справаздачы аб навукова-даследчых (НДР), вопытна-канструктарских (ВКР), вопытна-тэхналагічных (ВТР) работах, прэпрынты. *Прамысловыя каталогі* даюць ўяўленне аб сучасным абсталяванні, якое вырабляецца сёння, аб яго перспектывных узорах, аб абсталяванні, якое ёсць у продажы. Яны падзяляюцца у залежнасці ад таго, з якой мэтай ствараюцца, на прамысловыя каталогі для вытворчасці (наменклатурныя, галіновыя, каталогі-лісткі) і рэкламныя (каталогі ўдзельнікаў выстаў, вырабаў фірм, гандлёвыя). *Тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты* ўключаюць звыш 60 розных відаў. Яны рэгулююць тэрміналогію, практычную дзейнасць, забяспечваюць бяспеку выпускаемай прадукцыі і паслуг для жыцця, здароўя чалавека і навакольнага асяроддзя. Многія з іх маюць дзяржаўнае значэнне, гарманізаваны з аналагічнымі дакументамі сусветнай супольнасці. Сярод іх вызначаюцца тэхнічныя рэгламенты, тэхнічныя кодэксы, стандарты, а таксама тэхнічныя умовы, прадстандарты, будаўнічыя нормы, нормы пажарнай бяспекі, авіяцыйныя нормы і іншыя віды.

Сучаснаму патоку дакументаў НТiМС уласцівы наступныя тэндэнцыі: агульнага колькаснага павялічэння ; змянення якасных асаблівасцей і ўнутранай структуры. Колькаснае павялічэнне дакументаў НТiМС у Беларусі залежыць ад аб'ектывных і суб'ектывных фактараў, такіх як: развіццё самой навукі, з'яўлення новых навукова-даследчых устаноў, павялічэнне колькасці навуковых кадраў. Якасныя характарыстыкі дакументных патокаў звязаны з павышэннем ролі навуковай інфармацыі, якая знаходзіцца зараз не толькі ў навуковых выданнях, але ўсе часцей і ў вытворча-практычных і вучэбных выданнях. Так з'віліся навукова-вытворчыя манаграфіі, вучэбныя дапаможнікі з элементамі навуковых выданняў. У сваю чаргу, навуковыя дакументы дыферэнцыруюцца на навукова-практычныя, навукова-тэарэтычныя і навукова-метадычныя. Гэта сведчыць аб аператыўным адлюстраванні актуальных праблем навукі ў практычнай і вучэбнай дзейнасці. Пашыраецца чытацкі адрас створаных дакументаў. Шырокае выкарыстанне навуковых выданняў адбываецца ў вучэбнай і вытворчай дзейнасці. Вынікі даследаванняў і распрацовак беларускіх вучоных распаўсюджваюцца не толькі ў традыцыйным выглядзе, але ўсе часцей і электронным, распаўсюджваюцца ў Інтэрнет. Дакументы НТiМС хутка

становяцца таварам, якім можна гандляваць. Спецыяльную літаратуру па гэтай тэматыцы у Беларусі выдаюць як дзяржаўныя (Беларуская навука, Вышэйшая школа), так і недзяржаўныя выдавецтвы (Харвест, Тэхнапрынт і іншыя).

*Заканамернасці развіцця дакументнага патока НТiМС і іх уздзеянне на
вытворчасць інфармацыйнай прадукцыі і інфармацыйнае абслугоўванне
карыстальнікаў*

Вывучэнню заканамернасцей развіцця дакументных патокаў у спецыяльнай літаратуры уключаецца значная ўвага. Найбольш агульнымі заканамернасцямі для галіновых дакументных патокаў з'яўляюцца:

- 1) колькаснае павялічэнне патока;
- 2) рассяенне інфармацыі ў патоку;
- 3) старэнне інфармацыі.

Колькаснае павялічэнне патоку залежыць ад узроўня развіцця навукі, павялічэння колькасці навуковых кадраў, а таксама практыкаў, якія ствараюць інавацыі, пашырэння вытворчасці, і адпаведна, дзейнасці выдавецтваў.

Шырока распаўсюджаным з'яўляецца ўяўленне, што асноўныя віды дакументаў навукова-тэхнічнай тэматыкі павялічваюцца па экспаненце, якая прадугледжвае падваенне пэўнай велічыні праз пэўныя прамежкі часу. На думку вучоных, кожныя 40—50 год адбываецца падваенне грамадскага тэзаўруса ўвогуле і спецыяльнага ў прыватнасці. Праілюструем гэту заканамернасць на прыкладзе развіцця дакументных патокаў па усіх галінах НТiМС. Так, калі ў параўнанні з дарэвалюцыйным перыядам колькасць літаратуры па прыродазнаўстве і сельскай гаспадарке у 60-я гады павялічылася 32 разы, то па тэхніцы—ў 289 разоў, а па медыцыне ў 23 разы.

Асабліва хутка павялічваюцца дакументны паток у вядучых і прагрэсіўных галінах НТiМС, ад якіх у першую чаргу залежыць безапаснасць і канкурэнтаздольнасць нашых распрацовак. Гэтая заканамернасць з'яўляецца усеагульнай, яе ўздзеянне на дакументныя патокі НТiМС адчуваецца і на іншых прыкладах. Так, калі ў 1910 гаду па хіміі і хімічнай тэхналогіі ў свеце было апублікавана прыкладна 13 тыс. часопісных артакулаў і кніг, то ў 1975 гаду ужо 413

тыс. (павялічэнне амаль што ў 32 раза) і 85 тыс. па фізіцы супраць 1,9 тыс. (павялічэнне амаль у 45 разоў). Разам з тым, спецыялістамі адзначалася, што экспаненцыяльнае павялічэнне дакументапа патока па актуальных праблемах характэрна для не вельмі працяглага перыяду, затым гэта заканамернасць не вытрымліваецца. У працэсе інфармацыйнай дзейнасці значнае павялічэнне дакументапа патока па пэўнай тэматыцы, пэўных краін і арганізацый, а таксама і аўтараў сведчаць аб актуальнасці, грамадскай значнасці праблемы і аб ўкладзе асобы ў распрацоўку пэўнай праблемы. Аднак існуюць механізмы самаарэгулявання аб'ёму патоку, якія не дазваляюць карыстацца толькі статыстычнымі паказчыкамі пры яго аналізе. Гэта такія механізмы, як старэнне інфармацыі і імкненне да ушчыльнення.

Старэнне – гэта аб'ектаўны працэс страты актуальнай і карыснай для спажыўца інфармацыі і з'яўленне новай, больш поўнай і даставернай. Такім чынам, па часе стварэння нельга меркаваць аб актуальнасці дакумента ці аб яго састарэласці. З цягам часу частка інфармацыі страчвае актуальнасць, а іншая працягвае выкарыстоўвацца. Для вызначэння тэмпаў старэння інфармацыі ўжываецца паказчык «паўперыяд жыцця дакументаў», які быў прапанаваны ў 1960 годзе Р. Бартанам і Р. Кеблерам. Ён вымяраецца часам, на працягу якога надрукавана палова усіх выкарыстаных выданняў. Аналіз часцей за ўсё праводзіцца на падставе цытавання. У розных галінах НТІМС старэнне інфармацыі адбываецца рознымі тэмпамі. Напрыклад, у біялогіі-сярэдні паўперыяд жыцця складае 3 гады, ў металургіі- 4 гады, фізіцы – 4,6 гадоў машынабудаванні – 4,8 гадоў, хіміі – 8 гадоў, геалогіі – 16 гадоў і г.д. Час старэння дакументаў залежыць не толькі ад галіны ведаў, але і ад віда дакумента. Так артыкул з часопіса, прамысловы каталог, патэнтны дакумент будуць старэць хутчэй, чым манаграфія, справаздача аб НДР, даведнік. У параўнанні з тэхнічнай, сельскагаспадарчай і медыцынскай літаратурай старэюць больш марудна. Гэта звязана з тым, што ў жывых арганізмах кардынальныя змяненні адбываюцца не вельмі хуткімі тэмпамі. Таму, калі сярэдні паўперыяд жыцця дакументаў НТІМС, па У. Матылеву, складае 7 гадоў, то для сельскагаспадарчай і медыцынскай літаратуры – каля 10 гадоў.

Пры ажыццяўленні інфармацыйнай дзейнасці таксама трэба ўлічваць і інфармацыйныя патрэбнасці карыстальнікаў, для некаторых з якіх 20-ці гадовая

інфармацыя можа быць актуальнай, а па пэўных праблемах, напрыклад, па вылічальнай тэхніцы, яна будзе старэць значна больш хуткімі тэмпамі. У інфармацыйнай дзейнасці асаблівасці старэння розных дакументаў неабходна ўлічваць пры захаванні дакументаў ў фондзе ці базах даных, пры рэтраспектыўным пошуку інфармацыі, пры стварэнні тэматычных картатэк і бібліяграфічных паказальнікаў. Каб больш дакладна вызначыць старэнне дакументаў пэўнай тэматыкі ці пэўнага віда выкарыстоўваюць ўскосныя паказчыкі старэння дакументаў: кнігавыдача, спасылкі на дакументы, заяўкі на капіраванне, заяўкі на рэтраспектыўны пошук, экспертныя адзнакі, наяўнасць перавыданняў, адмена нарматыўных дакументаў. Пры канчатковым вырашэнні пытання старэння дакумента неабходна ўлічваць адразу некалькі паказчыкаў.

У апошні час аналіз значнасці і аўтарытэтнасці часопісаў, актуальнасць апублікаванай ў іх інфармацыі, а таксама хуткасць старэння матэрыялаў вызначаюць на падставе імпакт-фактара (Impact Factor), які вызначае суадносіны колькасці спасылак, якія часопіс атрымаў у бягучым годзе, на артыкулы, апублікаваныя ў даным часопісе за два папярэднія гады, да колькасці артыкулаў, якія апублікаваны ў гэтым часопісе за тых ж два папярэднія гады. Напрыклад, імпакт фактар часопіса за 2021 год будзе: $ИФ\ 2021 = A/B$, дзе А – колькасць цытаванняў на працягу 2021 г. артыкулаў, апублікаваных у даным часопісе ў 2019–2020 гг; В – колькасць артыкулаў, апублікаваных у даным часопісе ў 2019 – 2020гг. Гэты паказчык дае ацэнку часопісу, адлюстроўвае яго чытацкую аўдыторыю, сведчыць аб цікавасці да яго. Гэты паказчык магчыма выкарыстоўваць для ацэнкі ці параўнання значнасці канкрэтнага часопіса па адносінах да іншых часопісаў у пэўнай галіне, ці па пэўнай тэме. Існуюць і іншыя крытэрыі актуальнасці часопісаў і размешчаных у іх матэрыялаў, напрыклад, крытэрыі “паўперыяд жыцця артыкулаў”.

Рассяянне інфармацыі – гэта змяшчэнне дакументаў па адной тэматыцы ў розных крыніцах – часопісах, зборніках трудоў, матэрыялах канферэнцый. Рассяянне – гэта таксама выданне кніг па адной тэматыцы ў розных, непрофільных выдавецтвах, размяшчэнне артыкулаў ў часопісах, якія не адпавядаюць іх тэматыцы. Ўпершыню гэтую заканамернасць адкрыў англійскі спецыяліст С. Брэдфард. У адпаведнасці з

законам С.Брэдфарда часопісы па прадуктыўнасці можна сгрупаваць такім чынам, што яны створаць 3 «зоны»: А – зона профільных выданняў, ці ядзерная зона. Яна змяшчае артыкулы з невялікай колькасці часопісаў, якія поўнасцю адпавядаюць тэме запыта карыстальніка. Зона В – зона часопісаў сумежнай тэматыкі, а таксама агульнагаліновых часопісаў. Колькасць часопісаў ў ёй павялічваецца. Зона С змяшчае часопісы непрофільнай тэматыкі і складаецца з яшчэ большай колькасці часопісаў, якія змяшчаюць матэрыялы па тэматыцы запыта карыстальніка. С.Брэдфард устанавіў, што калі ў кожнай зоне змяшчаецца 1/3 частка артыкулаў, то колькасць часопісаў павялічваецца ў 5 разоў ў кожнай зоне. Такім чынам, атрымліваецца, што ў адносінах да профільных часопісаў, якія змяшчаюць 1/3 частку неабходнай спецыялісту інфармацыі, 2/3 яе часткі рассяяна ў часопісах іншых зон. Аднак далейшыя даследаванні паказалі, што не па ўсіх праблемах назіраецца гэтая заканамернасць. У 70-я гады была адкрыта новая заканамернасць, якая атрымала назву «канцэнтрацыя інфармацыі». Яна будзе праяўляцца там, дзе суадносіны профільнай і непрофільнай інфармацыі складаюць 60 : 40. Так, па некаторых тэмах селькай гаспадаркі, напрыклад, пчалярства, бульбаводства і іншых назіраецца канцэнтрацыя інфармацыі ў профільных часопісах. Па такіх тэмах, як — ягдныя расліны, зерне-бабовыя і іншых назіраецца рассяянне інфармацыі. У цэлым можна сказаць, што па міжгаліновых тэмах, а таксама па новых тэмах і праблемах назіраецца рассяяннее інфармацыі, па стабільных галінах, наадварот – канцэнтрацыя інфармацыі. Заканамернасці рассяяння і канцэнтрацыі інфармацыі неабходна ўлічваць пры выкананні тэматычных даведак, падрыхтоўцы тэматычных спісаў, стварэнні тэматычных бібліяграфічных паказальнікаў.

Пытанні для самакантролю

1. Якую спецыфіку маюць дакументныя рэсурсы НТіМС?
2. Якія віда-тыпалагічныя, колькасныя, галіновыя, моўныя асаблівасці характэрны для дакументных рэсурсаў НТіМС?
3. Як вымяраецца ступень рассяяння дакументаў па галінах НТіМС?

4. У чым асаблівасці старэння асобных відаў дакументаў, дакументаў па пэўнай тэматыцы?
5. Што такое імпакт-фактар і як ён вымяраецца?

1.2.3. Другасныя інфармацыйныя рэсурсы НТіМС

1.2.3.1 Бібліяграфічная прадукцыя – гэта матэрыяльна рэалізаваная формы існавання бібліяграфічнай інфармацыі, якія знаходзяцца ва ўзаемазвязі паміж сабой, утвараючы пэўную сістэму. Бібліяграфічныя рэсурсы па галінах навукова-тэхнічнага і медыцынскай сферы з’яўляюцца часткай рэспубліканскай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі. Яны разнастайны па змесце, формах, функцыянальнай і тыпавадавой структуры.

Бібліяграфічная прадукцыя НТіМС складае пэўную сукупнасць адзінак, якія магчыма падзяліць па розных прыметах, што зафіксавана ў СТБ ГОСТ 7.0 – 2004 «Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць, бібліяграфія». Бібліяграфічная прадукцыя традыцыйнага характару на паперы прадстаўлена галіновымі, тэматычнымі, шматгаліновымі, міжгаліновымі бібліяграфічнымі паказальнікамі і спісамі літаратуры. Для НТіМС характэрна складанне паказальнікаў, якія адлюстроўваюць асобныя віды дакументаў, змест часопісаў. На сучасным этапе развіцця значную долю складае бібліяграфічная прадукцыя персанальнага характару (прысвечаная як выдатным вучоным, так ў і адлюстраванню навуковых прац розных устаноў). Бібліяграфічная прадукцыя размяшчаецца ў часопісах, кнігах, так і выходзіць асобнымі выданнямі. У патоку прадстаўлены ўсе яе тыпы: паказальнікі, спісы, агляды. Сёння ў патоку бібліяграфічнай прадукцыі пераважаюць электронныя бібліяграфічныя рэсурсы. Асноўнымі прызнакамі адрознення бібліяграфічных рэсурсаў НТіМС з’яўляецца іх накіраванасць на забеспячэнне навуковай, вытворчай, адукацыйнай дзейнасці, гэта значыць, што яны выкарыстоўваюцца для забеспячэння прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей. Адною з сучасных тэндэнцый выкарыстання бібліяграфічнай прадукцыі пры абслугоўванні спецыялістаў з’яўляецца яе прамежкавы характар як вынік абслугоўвання, што звязана з патрабаваннем да камфортнасці атрымання інфармацыйнай паслугі. Бібліяграфічныя дапаможнікі

з'яўляюцца прамежавымі этапамі падрыхтоўкі выстаў літаратуры, Дней спецыяліста і іншых мерапрыемстваў. На падставе створаных бібліяграфічных спісаў навукова-тэхнічныя бібліятэкі рыхтуюць тэматычныя падборкі дакументаў, дайджэсты, аналітычныя агляды. Асобнае месца займаюць праблемна-арыентаваныя бібліяграфічныя паказальнікі, тэматыка якіх як правіла, звязана з выкананнем комплексных, міжгаліновых даследаванняў. Іх падрыхтоўка патрабуе ад бібліёграфа разнастайных не толькі прафесійных, але і прыкладных, звязаных з тэмай, ведаў. В.В. Брэжнева вызначае кола бібліяграфічных дапаможнікаў, якія складаюцца бібліятэкамі і інфармацыйнымі службамаі.

Табліца 1.

Аспект групы	Віды дапаможнікаў	Азначэнне
Мэтавае прызначэнне	Дзяржаўныя	Дапаможнікі, якія інфармуюць аб выпускаемых у краіне дакументах на падставе іх дзяржаўнай рэгістрацыі
	Навукова-дапаможныя	Дапаможнікі, прызначаныя ў дапамогу навукова-вытворчай дзейнасці
	Прафесійна-вытворчыя	Дапаможнікі, прызначаныя спецыялістам розных галін практычнай дзейнасці
Храналагічны ахоп дакументаў	Бягучыя	Дапаможнікі, якія рэгулярна і апэратыўна адлюстроўваюць новыя дакументы
	Рэтраспектыўныя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць масіў дакументаў за які-небудзь перыяд часу ў мінулым
	Перспектыўныя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць дакументы, запланаваныя да выдання
Тэматычныя межы адлюстраваных дакументаў	Універсальныя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць дакументы па ўсіх галінах ведаў (напрыклад, "Летапіс друку" ці "Афіцыйны бюлетэнь. Вынаходствы. Карысныя мадэлі. Прамысловыя ўзоры»)
	Галіновыя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць дакументы па пэўнай галіне ведаў і (ці) практычнай дзейнасці
	Тэматычныя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць дакументы па пэўнай тэме, праблеме ў межах якой-небудзь галіны

	Праблемна-арыентаваныя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць дакументы па скразной, міжгаліновай праблематыцы
	Краязнаўчыя	Дапаможнікі, якія адлюстроўваюць дакументы аб пэўнай мясцовасці (крае)
	Персанальныя	Дапаможнікі, якія прысвечаны адной асобе, навуковаму калектыву, арганізацыі
Спосабы аналітычнай перапрацоўкі інфармацыі	Сігнальныя	Дапаможнікі, ў якіх усе ці большасць запісаў абмежаваны бібліяграфічным апісаннем
	Анатаваныя	Дапаможнікі, ў якіх усе ці большасць запісаў уключаюць анатацыі
	Рефератыўныя	Дапаможнікі, ў якіх усе ці большасць запісаў уключаюць рефераты
Структура дапаможніка	Спісы	Дапаможнікі з простаю структурай
	Паказальнікі	Дапаможнікі значнага аб'ёма са складанай структурай і навукова-даведачным апаратам
	Агляды	Дапаможнікі, якія прадстаўляюць звязаную характарыстыку адлюстраваных дакументаў
Способы групоўкі дакументаў у дапаможніку	Сістэматычныя	Дапаможнікі, у якіх бібліяграфічныя запісы размешчаны ў адпаведнасці з пэўнай класіфікацыяй
	Прадметныя	Дапаможнікі, у якіх бібліяграфічныя запісы прыведзены пад прадметнымі рубрыкамі, размешчанымі ў алфавітным парадку
	Фармальныя	Дапаможнікі, у якіх бібліяграфічныя запісы размешчаны ў фармальным парадку - ў алфавіце аўтараў ці заглавіў, у храналогіі выхада дакументаў і г.д.
Форма існавання	Картатэкі	Дапаможнікі, рэалізаваныя ў карткавай форме
	Неапублікаваныя дапаможнікі	Дапаможнікі, існуючыя ў машынапісным (рукапісным) выглядзе
	Апублікаваныя дапаможнікі	Дапаможнікі, якія выдадзены ў выглядзе самастойнага выдання
	БД	Дапаможнікі ў машыначытальным выглядзе

Прыкніжныя і прыартыкульныя спісы	Дапаможнікі, якія размешчаны ў кнізе ці пасля артыкула і адлюстроўваюць дакументы па тэматыцы гэтых публікацый – якія выкарыстоўваюцца, цытуюцца і (ці) рэкамендуюцца
Спісы літаратуры да дысертацый і справаздач НДРiВКР	Аналагічна, але прыстасавана да даных неапублікаваных дакументаў
Унутрыкніжныя (ўнутрычасопісныя) дапаможнікі	Дапаможнікі, якія з'яўляюцца самастойным раздзелам ў структуры кнігі ці часопіса

1.2.3.2 Базы даных (многія БД маюць прызнакі як першасных, так і другасных інфармацыйных рэсурсаў)

База даных – гэта ўпарадкаваны набор структурыраванай інфармацыі ці даных, якія захоўваюцца ў электронным выглядзе ў камп'ютэрнай сістэме. База даных звычайна кіруецца сістэмай кіравання базамі даных (СКБД). Даныя разам з СКБД, а таксама дадаткі, якія з імі звязаны, называюць сістэмай баз даных, ці проста БД. База даных (БД) – гэта сукупнасць даных, якія арганізаваны па пэўных правілах, дзе прадугледжаны агульныя прынцыпы апісання, захавання і выкарыстання даных.

Базы даных падзяляюць на структурыраваныя — іх фарміраваць магчыма толькі пасля распрацоўкі іх структуры; часткова структурыраваныя — гэта звычайны гіпертэкст; неструктурыраваныя — гэта семантычныя сеткі. БД – гэта адзін з найбольш распаўсюджаных электронных інфармацыйных рэсурсаў. Яны падзяляюцца па розных прыметах. Неабходны атрыбут сайта біліятэкі, якая мае ў фондзе дакументы НТiМС, гэта электронны каталог – бібліяграфічная БД у машыначытальнай форме.

У СТБ 7.73-96 «Пошук і распаўсюджванне інфармацыі» называюцца такія віды БД як: *А Па раскрыцці зместа*

- A1 бібліяграфічныя
- A2 рэфератыўныя
- A3 поўнатэкставыя
- A4 гіпертэкставыя

В Па об'екту адлюстравання

V1 дакументальныя

V2 аб'ектаграфічныя

V2.1 фактаграфічныя

V2.2 лексікаграфічныя

V2.3 паказчыкаў

С Па форме прадстаўлення інфармацыі

C1 лікавая

C2 тэкставая

C3 лікава-тэкставая

Супрацоўнікі ЦНБ НАН прапануюць класіфікацыю WEB-рэсурсаў:

А Па структуры

A1 шматўзроўневыя карпаратыўныя WEB- сайты

A2 шматўзроўневыя раздзелы на WEB- сайтах

A3 WEB-старонкі бібліятэк

В Па інфармацыйным напаўненні

V1 неілюстраваныя

V2 ілюстраваныя

V3 першасныя

Вядомы таксама класіфікацыі І. Г. Моргенштерна, Г. М. Швецовай-Водкі, якія падзяляюць БД па грамадскім прызначэнні, віда-тыпалагічных асаблівасцях адлюстраваных дакументаў, зместава-тэрытарыяльных сувязях дакументаў, месцы і часе стварэння дакументаў, спосабе бібліяграфічнай характарыстыкі, выкарыстанні аперацыйнай сістэмы і праграмных сродкаў, сувязі с поўнымі тэкстамі дакументаў и інш.

1.2.3.3 Сеткавыя электронныя інфармацыйныя рэсурсы НТіМС

Да сеткавых інфармацыйных рэсурсаў НТіМС адносяць: галіновыя раздзелы ўніверсальных інтэрнет-каталогаў и навігатораў; галіновыя парталы; вэб-сайты

ўстаноў і бібліятэк; персанальныя і тэматычныя вэб-сайты; галіновыя раздзелы віртуальных бібліятэк; галіновыя электронныя энцыклапедыі, слоўнікі і даведнікі і іншыя.

1.2.3.4 Интернет-каталогі па сеткавых рэсурсах

Для пошуку неабходнай інфармацыі па тэматыцы НТіМС у Інтэрнэт выкарыстоўваюць два асноўных тыпа пошукавых сістэм: слоўныя і класіфікацыйныя. Слоўныя выкарыстоўваюць ключавыя словы, якія ўводзіць карыстальнік. У выніку машына выдае спісы спасылак на дакументы. Яны размяшчаюцца па частаце звароту да іх розных карыстальнікаў ці па паўнаце ўключэння выдзеленых ключавых слоў. Класіфікацыйныя пошукавыя сістэмы існуюць ў выглядзе каталогаў Інтэрнэт-рэсурсаў, якія падобны сістэматычным каталогам бібліятэк.

Каталогі Інтэрнэт-рэсурсаў падзяляюць на ўніверсальныя і спецыялізаваныя (напрыклад, галіновыя, ведамастныя, даведачныя, і інш.). Ва ўніверсальных інтэрнэт-каталогах беларускай частцы Інтэрнэт (open.by, all.by) можна знайсці інфармацыю па галінах НТіМС. Інэкс цытавання паказвае, напрыклад, што партал БелСГБ Аграweb Беларусь знаходзіцца на 20 месцы сярод галіновых электронных Інтэрнэт рэсурсаў. А на партал Med.by штодня заходзіць каля 400 наведвальнікаў.

1.2.3.5 Галіновыя парталы

Тэрмін «партал» азначае шматфункцыянальны сервер, які прадастаўляе карыстальніку розныя пошукавыя і інфармацыйныя магчымасці. Парталы прапануюць карыстальнікам доступ да навін галіны, даведнікам, Інтэрнэт-крамам, прыводзяць усе спасылкі на арганізацыі і установы галіны і інш. Прыкладам галіновага партала можа выступаць партал БелСГБ Аграweb Беларусь.

1.2.3.6 Вэб-сайты ўстаноў і арганізацый

Многія арганізацыі НТіМС маюць функцыянуючыя ў Інтэрнэт вэб-сайты, якія падзяляюцца на: тыя, якія інфармуюць аб самой арганізацыі, яе навуковых праектах, прадукцыі і паслугах і тыя, якія створыны бібліятэкамі і інфармуюць аб розных відах інфармацыйных рэсурсаў: дакументах, якія ёсць ў бібліятэцы, аб створаных БД, аб БД,

да якіх ажыццяўляецца доступ, прыводзяць спасылкі на інфармацыйныя рэсурсы іншых арганізацый. Усе рэспубліканскія галіновыя бібліятэкі маюць сайты ў Інтэрнэт. Для атрымання неабходнай інфармацыі аб асобных відах дакументаў неабходна звяртацца да сайтаў рэспубліканскіх інфармацыйных цэнтраў. Арганізацыя адукацыйнага працэса, а таксама адукацыйныя рэсурсы даступны на сайтах устаноў вышэйшай адукацыі.

1.2.3.7 Даведачныя электронныя рэсурсы

Сеткавыя даведачныя рэсурсы прадстаўлены даведачна-энцыклапедычнымі парталамі і сайтамі, а таксама асобнымі даведачнымі выданнямі. У беларускай частцы Інтэрнэт размешчаны даведачна-энцыклапедычны медыцынскі партал (<http://www.medportal.by>), які змяшчае артыкулы, навіны, кансультацыі, адрасы ўсіх медыцынскіх устаноў Беларусі і іншую карысную для зацікаўленых інфармацыю па медыцынскай тэматыцы. На сайтах бібліятэк размяшчаюцца сеткавая даведачная інфармацыя, напрыклад, «Каляндар знаменальных і памятных дат», раздзелы «Статыстыка».

1.3. Карыстальнікі інфармацыі ў галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны

У СТБ ГОСТ 7.73 – 96 «Пошук і распаўсюджванне інфармацыі» адзначаецца, што інфармацыйная патрэбнасць – гэта характарыстыкі прадметнай вобласці, значэнне якіх неабходна ўстанавіць для выканання пастаўленай задачы ў практычнай дзейнасці». Інфармацыйныя патрэбнасці падзяляюцца на прафесійныя і непрафесійныя, пры гэтым, для спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплекса характэрна ў першую чаргу наяўнасць прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей. Прафесійная інфармацыйная патрэбнасць – гэта уласцівасць чалавека (калектыва), якая адлюстроўвае неабходнасць атрымання інфармацыі, звязанай з яго прафесійнай дзейнасцю. Сучаснае развіццё навукі, практычнай дзейнасці спецыялістаў патрабуюць ад іх ведання прыярытэтных кірункаў развіцця, сусветных і айчынных дасягненняў ў сваёй галіне, магчымасцей выкарыстання дасягненняў, эканоміі сыравіны і матэрыялаў.

Прафесійныя інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплекса магчыма разглядаць па тэрытарыяльнай прымеце, ў залежнасці ад сферы навукова-вытворчага комплексу, характару неабходнай інфармацыі, часу ўзнікнення і перыяду дзеяння, профільнасці. Так, напрыклад, па тэрытарыяльнай прымеце інфармацыйныя патрэбнасці падзяляюцца на агульнарэспубліканскія, тэрытарыяльныя, галіновыя, групавыя і індывідуальныя. Агульнарэспубліканскія характэрызуюць цалкам адметныя патрэбнасці спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплекса, што дазваляе адрозніваць іх ад патрэбнасцей, напрыклад, гуманітарнай сферы. Тэрытарыяльны ўзровень інфармацыйных патрэбнасцей характэрызуе патрэбнасці рэгіёнаў Беларусі, якія спецыялізуюцца на вытворчасці пэўных відаў прадукцыі, вырошчванні раслін ці жывёл. Яны звязаны з галіновай і тэматычнай накіраванасцю развіцця даследванняў і распрацовак рэгіёна. Інфармацыйныя патрэбнасці галіновага ўзроўня характэрызуюць патрэбнасці спецыялістаў, занятых ў пэўных галінах гэтага комплекса: машынабудаванні, раслінаводстве, матэматыцы, педыятрыі і інш. Групавы ўзровень інфармацыйных патрэбнасцей адлюстроўваюць тыповыя патрэбнасці пэўных груп спецыялістаў: навуковых супрацоўнікаў, практыкуючых ўрачоў, інжэнера-тэхнічных работнікаў і інш. Індывідуальны ўзровень характэрызуе патрэбнасці канкрэтнага спецыяліста навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплекса. З улікам дзейнаснага падыходу, інфармацыйныя патрэбнасці разглядаюць як патрэбнасці спецыялістаў сфер «навука», «тэхніка», «вытворчасць», «спажыванне». Для кожнай з іх характэрна пэўнае выкарыстанне інфармацыі. Напрыклад, для спецыялістаў сферы «навука» характэрна пашырэнне тэматычных межаў інфармацыйных патрэбнасцей у сувязі з інтэграцыйнымі працэсамі, якія адбываюцца ў галінах, адсюль некаторая нестабільнасць інфармацыйных патрэбнасцей. Для іх неабходна паўната прадстаўлення інфармацыі, яе апэратыўная падача. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў сферы «вытворчасць», напрыклад, адносна стабільныя. Для спецыялістаў неабходна рэгулярна атрымоўваць інфармацыю звязаную з тым тэхналагічным працэсам, у якім яны задзейнічаны. Неабходна інфармацыя як

тэхналагічнага характару, так і арганізацыйнага – аб рынках збыту прадукцыі, аб накірунках дзейнасці канкурэнтаў.

У залежнасці ад характару неабходнай інфармацыі інфармацыйныя патрэбнасці падзяляюцца на патрэбнасці ў бягучай і рэтраспектыўнай інфармацыі; патрэбнасці ў вузкатэматычнай і шырокатэматычнай інфармацыі; патрэбнасці ў галіновай і межгаліновай інфармацыі; патрэбнасці ў фактаграфічнай і канцэптаграфічнай інфармацыі.

Вывучэнне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнай сферы з'яўляецца важным этапам пабудовы канцэпцыі інфармацыйнага абслугоўвання, выбара форм давадзення інфармацыі і аказання інфармацыйных паслуг. Пэўную увагу гэтым пытанням надавалі Э. Бернштэйн, Д. Шэхурын, С. Кагаткоў, Д. Блюменау. Прыкладныя даследаванні інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў-машынабудаўнікоў праводзілі М.Іваноў, Т. Каралёва, Р. Ровіна. У працэсе вывучэння інфармацыйных патрэбнасцей прымяняюцца як прамыя метады сацыялагічныя, так і ўскосныя (аналіз планаў НДР і ВКР; чытацкіх фармуляраў, вынікаў вынаходніцкай дзейнасці).

На фарміраванне прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей уплываюць такія фактары, як прыналежнасць спецыяліста да канкрэтнай галіны НТіМС; характар навуковай і вытворчай дзейнасці; пасада, якую займае той ці іншы спецыяліст; этапы выканання НДР і ВКР; а таксама прафесійная кваліфікацыя, наяўнасць вучонай ступені, веданне замежных моў і інш.

У аснову класіфікацыі спажывоўцаў навукова-тэхнічнай сферы кладзецца характар дзейнасці, галіновая прыналежнасць, пасада і інш. У залежнасці ад характара і асаблівасцей працы выдзяляюць навуковых супрацоўнікаў, інжэнера-тэхнічных работнікаў, кіраўнікоў арганізацый, навукова-педагагічныя кадры. Кожная група можа быць прадстаўлена больш дэталёва. Так, у групе навуковых супрацоўнікаў будуць выдзяляцца арганізатары навукі (акадэмікі, члены-карэспандэнты Нацыянальнай Акадэміі навук, кіраўнікі навуковых устаноў); вучоныя-тэарэтыкі, якія выконваюць фундаментальныя даследаванні; вучоныя-эксперыментатары, якія выконваюць прыкладныя даследаванні; навуковыя супрацоўнікі, якія спалучаюць

даследчую і педегагічную дзейнасць. Інжэерна-тэхнічных работнікаў можна падзяліць на канструктараў, механікаў, тэхнолагаў, праектыроўшчыкаў. Навукова-педагагічныя кадры дзеляцца на выкладчыкаў, даследчыкаў, лабарантаў. Кіраўнікі арганізацый ў навуковай сферы – гэта дырэктары навуковых ўстаноў, іх намеснікі, вучоныя сакратары, загадчыкі лабараторый сектараў, груп; у вытворчасці – гэта дырэктары прадпрыемстваў, галоўныя спецыялісты (інжэнер, энергетык, механік, канструктар, тэхнолаг), загадчыкі лабараторый, цэхаў, аддзелаў, участкаў. Па прафесійнай прыналежнасці ўсе спецыялісты падзяляюцца на энергетыкаў, хімікаў, металургаў і інш.

Спецыялістаў аграрнага комплекса з улікам дзейнаснага падыхода падзяляюць на: спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, якія працуюць у навуковых установах (навуковыя супрацоўнікі, аспіранты, выкладчыкі); спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, якія працуюць у праектна-канструктарскіх бюро (інжэнеры-канструктары сельскагаспадарчай тэхнікі, праектыроўшчыкі новага абсталявання); спецыялісты сельскай гаспадаркі, якія працуюць аграномамі, заатэхнікамі, механікамі, тэхнолагамі перапрацоўчай прамысловасці; механізатары; рабочыя калектывных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў і перапрацоўчых галін прамысловасці; фермеры; студэнты сельскагаспадарчых устаноў вышэйшай адукацыі і каледжаў; кіраўнікі сельскагаспадарчых прадпрыемстваў (дырэктары калектывных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, загадчыкі ўчасткаў, фермаў, брыгадаў). Улічваючы шырокае распаўсюджванне сельскагаспадарчых, медыцынскіх і тэхнічных ведаў сярод насельніцтва, значную катэгорыю карыстальнікаў складаюць аматары (садаводы, дачнікі, аматары хатніх раслін і жывёл, канструктары-аматары і інш).

Вывучэнне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў-медыкаў, якое праводзілася многімі спецыяльнымі бібліятэкамі, паказала, што выдзяляюць катэгорыі навукоўцаў (вучоныя, выкладчыкі); практыкуючых ўрачоў (хірургі, тэрапеўты, фармакалагі, стаматолагі і інш.); лабарантаў, кіраўнікоў сістэмы аховы здароўя.

Пытанні для самакантролю

1. У чым асаблівасці інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў НТіМС?

2. Як падзяляюцца інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў у залежнасці ад тэрытарыяльнай прыметы, характару неабходнай інфармацыі, сферы навукова-вытворчага комплексу, характару неабходнай інфармацыі?
3. Прыкладзіце класіфікацыю спецыялістаў навукова-тэхнічнага, аграрнага, медыцынскага комплексаў.
4. Якія фактары ўплываюць на фарміраванне інфармацыйных патрэбнасцей спажыўцоў?

2. АРГАНІЗАЦЫЯ І СУЧАСНЫ СТАН ІНФАРМАЦЫЙНЫХ РЭСУРСАЎ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАЙ І МЕДЫЦЫНСКАЙ СФЕРЫ (НТiМС)

2.1 Цэнтры падрыхтоўкі другасных інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь

Інфармацыйная дзейнасць у галіне прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны накіравана на задавальненне патрэбнасцей спецыялістаў. Яна цесна звязана з развіццём фундаментальных навуковых даследаванняў, прамысловасці, будаўніцтва, галін сельскай гаспадарчай вытворчасці, аховы здароўя, абумоўлена спецыфічнымі асаблівасцямі саміх аб'ектаў, спецыфікай інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў.

Арганізацыйнай асаблівасцю інфармацыйнай дзейнасці па тэхніцы, прыродазнаўстве, сельскай гаспадарцы, медыцыне з'яўляецца тое, што ёю займаюцца разнастайныя ўстановы – універсальныя, шматгаліновыя, галіновыя, навуковыя бібліятэкі, інфармацыйныя цэнтры, навуковыя ўстановы, Інстытуты Нацыянальнай Акадэміі навук, выдавецтвы, рэдакцыі часопісаў, установы вышэйшай адукацыі і г.д. Умоўна ўвесь шлях бібліяграфіі разглядаемых галін можна падзяліць на тры этапы: першы – 1919–60- гг. XX ст., другі – 61–91 гг. XX ст., трэці – сучасны, з 1992 г.

На першым этапе развіцця асноўным рэсурсам, які стваралі бібліятэкі і навуковыя установы, былі бібліяграфічныя паказальнікі і тэматычныя спісы літаратуры. Станаўленне бібліяграфіі прыродазнаўчай, тэхнічнай, сельскагаспадарчай

і медыцынскай літаратуры адбывалася ў цяжкіх умовах. 20–30-я гады ў гаспадарчых адносінах былі вельмі складанымі ў рэспубліцы.

На працягу першага этапу было падрыхтавана не шмат самастойных бібліяграфічных паказальнікаў. Найбольшая колькасць з іх падрыхтавана па пытаннях сельскай гаспадаркі (33), найменшая – па тэхніцы (14).

Разам з тым, можна канстатаваць, што выпускі асобных з іх з’явіліся пачаткам серыі дапаможнікаў, якія рыхтуюцца і сёння. Прыкладам можа быць падрыхтаваны бібліятэкай Інстытута цепла- і масаабмену паказальнік «Літаратура по тепло- и массообмену».

Значныя змены адбыліся ў 1960-х гадах, якія можна разглядаць як пачатак другога этапу ў развіцці інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. На гэтым этапе былі створаны дзве новыя галіновыя бібліятэкі: у 1960 г. – Беларуская сельскагаспадарчая бібліятэка (БелСГБ), а ў 1977 – Рэспубліканская навукова-тэхнічная бібліятэка (РНТБ). У гэты час адбыліся колькасныя і якасныя змены ў масіве бібліяграфічнай прадукцыі: значна ўзрасла колькасць асобна выдадзеных паказальнікаў па актуальных напрамках біялагічных, фізіка-матэматычных, хімічных навук, энергетыкі, раслінаводства, жывёлагадоўлі.

Бібліятэка АН распачала падрыхтоўку бібліяграфічных штогоднікаў па флоры і фауне, Палессі, сумесна з НДІ адпаведных напрамкаў – па водных рэсурсах, квантавых генератарах, БелСГБ – штогоднікі «Льноводство».

Узнік шэраг выданняў бягучай бібліяграфічнай інфармацыі, якія выходзілі штомесячна або штоквартальна: «Автоматизированные системы управления», «Механизация и автоматизация» (ДБ імя В.І.Ленина), «Энергетическое хозяйство Белоруссии» (ЦНБ імя Я. Коласа НАН), «Новости сельскохозяйственной литературы» (БелСГБ).

У 1974 годзе ў рэспубліцы было распрацавана «Палажэнне аб каардынацыі дзейнасці бібліятэк Беларускай ССР у галіне навукова-дапаможнай бібліяграфіі і інфармацыйна-бібліяграфічнай работы». У адрозненні ад адпаведнага дакумента 1962 года «Палажэнне…» было ўзгоднена з Міжведамаснай бібліятэчнай камісіяй і зацверджана Міністэрствам культуры. Акрамя таго, у дакуменце 1974 года былі

раскрыты функцыі не толькі галіновых цэнтраў і напрамкі іх дзейнасці, але і функцыі бібліятэк, якія ўваходзяць у галіновыя групы.

У адпаведнасці з гэтымі дакументамі цэнтрамі бібліяграфічнай дзейнасці былі прызначаны:

- у галіне прыродазнаўчых і дакладных навук – ЦНБ імя Я.Коласа НАН;
- у галіне медыцыны і аховы здароўя – Рэспубліканская навукова-медыцынская бібліятэка (РНМБ);
- у галіне сельскай гаспадаркі – Беларуская сельскагаспадарчая бібліятэка (БелСГБ);
- у галіне тэхнікі – Урадавая бібліятэка, функцыі якой былі перададзены створанай ў 1977 годзе Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэцы (РНТБ).

У пачатку 1990-х гадоў пачаўся трэці (сучасны) этап развіцця бібліяграфічнай дзейнасці. На гэтым этапе была распрацавана праграма развіцця Дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТІ), створаны Нацыянальны цэнтр інфармацыйных рэсурсаў і тэхналогій НАН Беларусі.

Сучасная сістэма навукова-тэхнічнай інфармацыі РБ дазваляе выдзеліць дзяржаўныя (рэспубліканскія), галіновыя, рэгіянальныя цэнтры і бібліятэкі, якія займаюцца падрыхтоўкай інфармацыйнай прадукцыі.

Рэспубліканскія цэнтры скіраваны на падрыхтоўку бягучых інфармацыйных паказальнікаў, прысвечаных, пераважна, аднаму віду дакумента – патэнтным, ТНПА, справаздачам, дэпаніраваным рукапісам. Сярод іх Беларускі інстытут сістэмнага аналізу (БелІСА), Беларускі дзяржаўны інстытут стандартызацыі і сертыфікацыі (БелДІСС) разам з Нацыянальным фондам ТНПА, Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ). Галіновыя рэспубліканскія бібліятэкі РНТБ, ЦНБ імя Я.Коласа НАН Беларусі, РНМБ, БелСГБ рыхтуюць інфармацыйныя рэсурсы, прысвячаныя актуальным праблемам прыродазнаўчых навук, тэхнікі, медыцыны, праблемам аграпрамысловага комплексу.

На рэгіянальным узроўні асноўнымі цэнтрамі з’яўляюцца абласныя навукова-тэхнічныя бібліятэкі-філіялы РНТБ у Гродне, Гомелі, Брэсце, Магілёве, Віцебску.

На галіновым узроўні ў рэспубліцы дзейнічаюць інфармацыйныя цэнтры па метралогіі, па будаўніцтве, бібліятэкі устаноў вышэйшай тэхнічнай, медыцынскай, сельскагаспадарчай адукацыі і інш.

Рэгістрацыю інфармацыйных рэсурсаў ажыццяўляе НДРУП Інстытут прыкладных праграмных сістэм. Ён быў заснаваны ў 1992 г. з мэтай распрацоўкі праграмнага забеспячэння для арганізацый і прадпрыемстваў. Асноўнымі кірункамі яго дзейнасці з'яўляецца дзяржаўная рэгістрацыя інфармацыйных сістэм і інфармацыйных рэсурсаў. Ён вядзе Дзяржаўны рэгістр інфармацыйных сістэм і інфармацыйных рэсурсаў, праводзіць маніторынг стану інфармацыйных рэсурсаў у краіне, распрацоўвае сістэму паказчыкаў для ацэнкі стану інфарматызацыі і распрацоўвае аўтаматызаваныя сістэмы збора даных аб стане інфарматызацыі.

Пытанні для самакантролю

1. Назавіце асноўныя этапы развіцця інфармацыйнай дзейнасці ў РБ.
2. Дзяржаўныя цэнтры, якія спецыялізуюцца на інфармацыі аб спецвідах нарматыўна-тэхнічных і тэхнічных дакументаў.
3. Рэспубліканскія бібліятэкі, якія з'яўляюцца галаўнымі ў спецыялізаваных галіновых сетках.
4. Рэгіянальныя цэнтры інфармацыі РБ.

2.2. Сучасны стан першасных інфармацыйных рэсурсаў НТіМС

Па даным Нацыянальнай кніжнай палаты, ў асноўным назіраецца павялічэнне выданняў па асноўных галінах НТіМС. Хаця гэтая тэндэнцыя і не вытрымліваецца ў пэўныя перыяды. Вынікі табліцы сведчаць аб тым, што на працягу стагоддзя (да 1961 г.) па колькасці выдадзеных кніг месцы размяркоўваліся так: першае – сельская гаспадарка, другое – тэхніка, трэцяе – прыродазнаўства, чацьвертае – медыцына. Дамініраванне сельскагаспадарчай кнігі тлумачыцца тым, што Беларусь была ў гэты час ў асноўным аграрным краем.

Адначасова тэхніка набірала тэмпы, але рэзкі скачок яна атрымала ў 60–70-я гады, што адбілася на колькасці выдання кніг. Доля медыцынскай літаратуры была

нязначнай, негледзячы на пэўнае развіццё медацынскіх паслуг у Беларусі ў перадваенныя гады.

Скарачэнне выдання кніг па прыродазнаўстве ў 40–60-я гады адбылося па шэрагу суб'ектыўных прычын, сярод якіх знікненне навуковых школ.

У XXI стагоддзі прадаўжаецца павялічэнне колькасці выдадзенай літаратуры па асноўных галінах навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Некаторае памяншэнне колькасці выдадзеных кніг назіраецца толькі у 2006 і 2010 гадах. Па галінах прыродазнаўства павялічэнне ідзе паступова. І за дзесяцігоддзе колькасць выдадзенай літаратуры павялічылася ў 2 разы. Больш усяго выдавалася літаратуры па прыродазнаўчых галінах у 2008 і 2011 гг. У сферы тэхнікі, медыцыны і іншых прыкладных навук, якія уключаюць значна большы дыяпазон галін, станоўчай дынамікі не назіраецца. Агульная колькасць неперыядычных выданняў па галінах гэтай сферы у 3-5 разоў перавышае колькасць выданняў па прыродазнаўчых навук. У адрозненні ад прыродазнаўчых навук, выданне кніг па прыкладных галінах павялічваецца не такімі хуткімі тэмпамі і іх павелічэнне склала прыкладна 1, 7 раза.

Размеркаванне выдадзеных неперыядычных выданняў па мэтавым прызначэнні сведчыць, што ў сферы прыкладных навук, тэхнікі, медыцыны ў параўнанні з папярэднімі перыядамі ў XX стагоддзі змяніліся прапорцыі размяркавання выданняў па мэтавым прызначэнні. На першае месца выходзяць вучэбныя выданні, што звязана не столькі з прадукцыяй дзяржаўных выдавецтваў, колькі з актыўнай выдавецкай дзейнасцю ўстаноў вышэйшай адукацыі. На другім месцы па мэтавым прызначэнні стаяць навуковыя выданні. Гэта станоўчая тэндэнцыя, якая сведчыць пра актывізацыю даследчыцкай дзейнасці ў прыкладных галінах навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Па ранейшаму, даведачныя выданні займаюць сярэднія пазіцыі. Яны суправаджаюць як навуковыя даследванні, так і прыкладныя распрацоўкі, і сферу баўлення вольнага часу, і вучэбны працэс. У іх выданні ўдзельнічаюць дзяржаўныя і недзяржаўныя выдавецтвы, якіх значна больш. Адметнасць новага перыяда звязана таксама і са значным павялічэннем колькасці навукова-папулярных выданняў. Калі на папярэдніх этапах развіцця выдавецкага патоку мы канстатавалі недахоп у падрыхтоўцы навукова-папулярнай літаратуры, то ў XXI стагоддзі колькасць навукова-

папулярнай літаратуры павялічылась у некалькі разоў. Значную ролю адыгралі недзяржаўныя выдавецтвы, якія выдаюць літаратуру аб здаровым ладзе жыцця, аб рамонце бытавой тэхнікі, аб вядзенні прысядзібнай гаспадаркі, вырошчванні раслін і хатніх жывёлах і інш. Сярод навукова-папулярнай літаратуры па-ранейшаму адсутнічаюць працы аб значных дасягненнях беларускіх вучоных і практыкаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сфер. На даным этапе назіраецца памяншэнне выдання вытворча-практычнай літаратуры, што з'яўляецца негатыўнай тэндэнцыяй. Калі ў сферы прыкладных навук, тэхнікі і медыцыне не стае практычных кіраўніцтваў, метадычных указанняў для практычнай дзейнасці, вытворчых манаграфій, гэта можна разглядаць як недахоп

У Беларусі выдаецца вялікая колькасць перыядычных выданняў і выданняў, якія прадаўжаюцца па розных налінах НТіМС. Па даных Нацыянальнай кніжнай палаты, ў дзяржаўным бібліяграфічным паказальніку «Летапіс перыядычных выданняў» іх адлюстроўвана звыш 300. На долю выданняў гэтых галін прыпадае 37,6% ад усяго патоку перыядычных выданняў і выданняў, якія прадаўжаюцца. Пераважаюць у патоку часопісы. Размяркаванне часопісаў па галінах паказала, што больш усяго выдаецца часопісаў па розных галінах тэхнікі (37,5%), медыцыны (29,2%), прыродазнаўчых навук (25%), менш усяго выдаецца часопісаў па сельскай гаспадаркі (8,3%). Перыядычныя выданні па галінах навукова-тэхнічнай сферы выдаюцца пераважна на рускай мове (звыш 80%), выданні на беларускай мове складаюць каля 17%. На іншых мовах выдаецца каля 3% перыядычных выданняў. Сярод іх англійская і польская мовы. Важнай з пункту зроку карыстальніка і бібліятэкі з'яўляецца размяркаванне перыядычных выданняў па мэтавым прызначэнні. Па галінах НТіМС выдаюцца навукова-практычныя часопісы (каля 42%), навуковыя часопісы складаюць звыш 32%, вытворча-практычныя часопісы (каля 12%), навукова-метадычныя часопісы складаюць 9% і навукова-папулярныя 5%. Найбольш вядомымі ў краіне з'яўляюцца навуковыя часопісы, якія выдае Нацыянальная Акадэмія Навук Беларусі і РУП «Издательский дом «Белорусская наука». Гэта часопісы «Весці Нацыянальнай Акадэміі Навук Беларусі». Вылучаюцца серыі: аграрных навук, медыцынскіх навук, біялагічных навук, хімічных навук, фізіка-тэхнічных навук і інш. Вы-

даюцца галіновыя часопісы па прыродазнаўчых навуках: «Ботаника (исследования)», «Дифференциальные уравнения», «Теоретическая и прикладная механика», «Журнал прикладной спектроскопии», «Родная прырода» і іншыя. Па розных галінах тэхнікі выдаюцца часопісы: «Строительство», «Транспорт», «Пищевая промышленность: наука и технологии», «Механика машин, механизмов и материалов», «Радиолюбитель» і шэраг іншых. Па медыцынскіх праблемах выдаюцца часопісы «Здравоохранение», «Медицинский вестник», «Онкологический журнал», «Новости медико-биологических наук», «Здоровье и успех» і іншыя. Па сельскай гаспадарцы выдаюцца часопісы «Белорусское сельское хозяйство», «Овощеводство», «Беларускі пчаляр» «Наше сельское хозяйство» і іншыя. Важкай крыніцай аператыўнай інфармацыі навуковага характару з'яўляюцца часопісы, якія выдаюцца ўстановамі вышэйшай адукацыі. Як правіла, яны маюць аднолькавую назву «Вестник...», выдаюцца у серыях, прысвечаных прыродазнаўчых, тэхнічных, медыцынскіх, сельскагаспадарчых навуках. У цэлым, часопісы, якія выдаюцца ў краіне, адрозніваюцца па многіх параметрах: мэтавым прызначэнні, галіновай прыналежнасці, чытацкім адрасе, выдаўцам, аб'ёму і тыражу і кожная бібліятэка, абапіраючыся на веды аб кантынгенце чытачоў, іх інфармацыйных патрэбнасцях, можа набыць неабходныя для яе. Каля 15 часопісай па галінах НТІМС маюць электронныя аналагі і размяшчаюцца ў Інтэрнет. Гэта, напрыклад, электронны часопіс «Агробаза: специализированный журнал: торговля, переработка, материально-техническое снабжение», электронныя аналагі друкаваных версій часопісаў «Белорусское сельское хозяйство», «Наше сельское хозяйство» і іншыя. У пачатку 2000-х гадоў быў створаны сайт www/mednovosty.by, які аб'яднаў 2 навукова-практычных і інфармацыйна-аналітычных часопіса «Медицинские новости» (1995 год выдання) і «Современная стоматология» (1997 год выдання). Тут змешчаюцца артыкулы з названых часопісаў, а таксама шмат фактаграфічнай, аналітычнай і іншай інфармацыі аб дасягненнях медыцынскай навукі і практыкі, медыцынскіх тэхналогіях. Адбор інфармацыі праводзіцца шляхам аналіза БД «Medline», фондаў РНМБ і іншых крыніц інфармацыі. Стваральнікі сайта забяспечваюць доступ і да архіва тэкстаў навуковых аглядаў, артыкулаў, якія друкаваліся ў часопісах ў розная гады.

Колькасць створаных інавацыйных рашэнняў, якія маюць патэнтную ахову пас- таянна павялічваецца. Даныя Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці (<http://www.belgopatent.org.by>) сведчаць, што колькасць выданных патэнтаў на вына- ходствы з 1993 па 2011г.г. складае каля 20 000, на карысныя мадэлі каля 10 000, на прамысловыя ўзоры –звыш 3 000. У Рэспубліцы Беларусь зарэгістравана каля 15 000 таварных знакаў і знакаў абслугоўвання, звыш 50 тапалогій інтэгральных мікрасхем. Асноўная колькасць вынаходстваў створана па хіміі (раздзел «С» Міжнароднай патэнтнай класіфікацыі), медыцыне(класс А61), фізіке (раздзел G), бу- даўніцтве(раздзел E) і іншых галінах. Карысныя мадэлі пераважаюць па розных тэхналагічных працэсах, транспарціроўцы (раздзел B), машынабудаванні, ацяпленні, асвятленні (раздзел F). Гэтыя даныя паказваюць, што ахоўваюцца ў асноўным інава- цыйныя рашэнні ў прыкладных галінах, якія і забяспечваюць тэхнічны прагрэс і дзяржаўныя прыярытэты.

Неапублікаваныя дакументы, сярод якіх пераважаюць справаздачы аб навукова- даследчых, вопытна-канструктарскіх, вопытна-тэхналагічных работах падцвярджаюць, што ў Рэспубліцы Беларусь надаецца значная увага развіццю даследаванняў у розных галінах НТiMC. Аб гэтым сведчаць даныя сайта Беларускага інстытута сістэмнага аналізу і інфармацыйнага забеспячэння навукова-тэхнічнай сферы (<http://www.belisa.org.by>) было зарэгістравана звыш 5 000 такіх даследаванняў. Акрамя таго, даны інфармацыйны цэнтр рэгіструе дэпаніраваныя навуковыя работы па розных галінах.

Прамысловыя каталогі на абсталяванне – гэта неабходныя дакументы пры выбары абсталявання, яго набыцці, аналіза і параўнання параметраў выпускаемых машын і механізмаў. Рэгістрацыю абсталявання, якое вырабляецца ў нашай краіне, ажыццяўляе Дзяржаўны цэнтр каталагізацыі прадукцыі пры Беларускім дзяржаўным інстытуце стандартызацыі і сертыфікацыі ([http://www.gskp.belgiss.org. by](http://www.gskp.belgiss.org.by)). Аб кожным відзе абсталявання прыведзены звесткі аб яго прызначэнні, параметрах і характарыстыках (напрыклад, габарыты, шырыня, даўжыня, хуткасць выканання тэхналагічных аперацый, паказчыкі энергаэфектыўнасці, расход топліва і іншыя). Прыводзяцца нарматыўныя дакументы і знешні выгляд аб'екта.

Тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты (ТНПА) выкарыстоўваюць пры вытворчасці прадукцыі, аказанні паслуг практычна ва ўсіх галінах НТiМС. Даныя Беларускага дзяржаўнага інстытута стандартызацыі і сертыфікацыі (<http://www.gskp.belgiss.org.by>) сведчаць, што ў Рэспубліцы Беларусь дзейнічаюць 10 тэхнічных рэгламентаў, 174 тэхнічных кодэксаў устояўшэйся практыкі, каля 17 тысяч дзяржаўных стандартаў і 21 класіфікатар тэхніка-эканамічнай інфармацыі.

У апошні час галіновыя рэспубліканскія бібліятэкі і інфармацыйныя цэнтры актыўна складаюць поўнатэкставыя БД. Часта яны з'яўляюцца комплекснымі, калі пры правядзенні тэматычнага пошуку інфармацыі, можна знайсці не толькі бібліяграфічную інфармацыю, але перайсці да поўных тэкстаў дакументаў. Гэта, напрыклад, поўнатэкставыя БД навуковых часопісаў НАН. Поўныя тэксты ТНПА, патэнтных дакументаў генерыруюць інфармацыйныя цэнтры БелДІСС. НЦІУ. Буйнымі сусветнымі вытворцамі электронных рэсурсаў з'яўляюцца выдавецтвы, напрыклад, Томас Рейтер. У міжнароднай сетцы навукова-тэхнічнай інфармацыі STN таксама забяспечваецца доступ праз падпіску да поўных тэкстаў патэнтных дакументаў па хіміі, біялогіі. Доступ да поўных тэкстаў дакументаў даюць карыстальнікам "адкрытыя рэсурсы" ў адпаведнасці з канцэпцыяй адкрытай навукі.

РНМБ забяспечвае доступ да поўнатэкставай БД "Достижения медицинской науки Беларуси", в которой собраны более 2 тысяч статей из рецензируемых журналов и отчеты. Значную дапамогу можа аказаць медыцынскім супрацоўнікам поўнатэкставая БД "Современные методы диагностики, лечения и профилактики заболеваний», якая ўключае матэрыял з 1999г. На партале БелСГБ AgroWeb Беларусь забяспечваецца доступ да навуковых часопісаў па сельскай гаспадарцы "Весці НАН Беларусі. Серыя Аграрных навук". У РНТБ створана поўнатэкставая электронная калекцыя выданняў XIX-пачатку XX стагоддзя па тэхніцы.

Пытанні да самакантролю

1. Назавіце сучасныя прапорцыі ў выданні галіновай літаратуры НТiМС па мэтавым прызначэнні.

2. Праілюструйце відавую разнастайнасць нарматыўна-тэхнічных, патэнтных дакументаў і прамысловых каталогаў.

3. Патлумачце, чаму выданне галіновай літаратуры на першым этапе (да 1960г.) не супадае з сучаснымі прапарцыямі ў выданні кніг і брашюр.

2.3. Другасныя інфармацыйныя рэсурсы асобных галін навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

У склад бібліяграфічных рэсурсаў уключаюцца бібліяграфічныя паказальнікі (навукова-дапаможныя, прафесійна-вытворчыя, рэкамендацыйныя), даведачна-пошукавы апарат (ДПА), базы і банкі даных (БД, БнД).

На сучасным этапе на рэспубліканскім узроўні сфарміраваны цэнтры інфармавання па неапублікаваных, тэхнічных нарматыўных прававых актах, па патэнтнай інфармацыі, прававой і картаграфічнай інфармацыі.

Сістэма бягучых навукова-дапаможных паказальнікаў прадстаўлена выданнямі, якія рыхтуюць рэспубліканскія органы навукова-тэхнічнай інфармацыі. Сярод іх **Беларускі інстытут сістэмнага аналізу і інфармацыйнага забеспячэння навукова-тэхнічнай сферы (БелІСА)** Дзяржаўнага Камітэта па навучы і тэхналогіі, створаны ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 363 ад 13.09.96 г. як навукова-даследчая ўстанова на базе 3-х цэнтраў, перададзеных са складу былога БелНДІНТІ. На БелІСА ўскладзена функцыя нацыянальнага інфармацыйнага цэнтра па каардынацыі міждзяржаўнага абмену навукова-тэхнічнай інфармацыяй у Рэспубліцы. Акрамя таго, у сферы дзейнасці інстытута знаходзяцца навуковыя даследаванні ў галіне:

- навукова-тэхнічнай палітыкі;
- інавацыйных даследаванняў;
- міжнароднага навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва, а таксама выдавецкая дзейнасць і арганізацыя выстаў.

ДУ БелІСА ажыццяўляе дэпаніраванне рукапісных работ па гуманітарных, прыродазнаўчых, дакладных і прыкладных навуках, розных галінах народнай гаспадаркі, медыцыне ў мэтах азнаямлення навуковых, навукова-даследчых і практыканструктарскіх арганізацый, вышэйшых і сярэдніх спецыяльных вучэбных устаноў, прадпрыемстваў, вучоных і спецыялістаў з рукапісамі навуковых артыкулаў, манаграфій, матэрыялаў канферэнцый, сімпозіўмаў, якія немэтазгодна тыражыраваць звычайным спосабам друку, а таксама са справаздачамі аб НДР і тлумачальнымі запіскамі да ВКР і ВТР, прынятых інстытутам.

Інстытут ажыццяўляе ў адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 13 мая 1997 г. № 472 дзяржаўную рэгістрацыю навукова-даследчых, вопытна-канструктарскіх і вопытна-тэхналагічных работ, вядзе дзяржаўны іх рэестр, а таксама фарміруе і актуалізуе адпаведныя комплексныя БД і фонд справаздачнай навуковай дакументацыі па зарэгістраваных работах (тэхнічныя заданні, выніковыя і прамежкавыя справаздачы, тлумачальныя запіскі праектаў).

З 1997 года Інстытут рыхтуе бібліяграфічны зборнік **“Бюллетень рэгістрацыі НИР, ОКР, ОТР”**. Ён утрымлівае пералік зарэгістраваных у інстытуце работ за пэўны перыяд у адпаведнасці з дзяржаўным рубрыкатарам навукова-тэхнічнай інфармацыі, у межах рубрык – па нумарах дзяржаўнай рэгістрацыі.

Інфармацыю аб завершаных НДР, а таксама аб прынятых на дэпаніраванне рукапісных работах па гуманітарных, прыродазнаўчых, дакладных і прыкладных навуках, галінах народнай гаспадаркі, медыцыне Інстытут ажыццяўляе ў выглядзе штоквартальнага **«Реферативного сборника непубликуемых работ: Отчеты о НИР, ОКР, ОТР, депонированные рукописи»**. Мэта выдання – азнаямленне ўстаноў і спецыялістаў дзяржавы з вынікамі навукова-даследчай і вопытна-канструктарскай дзейнасці. Групоўка матэрыялаў ажыццяўляецца па рубрыках дзяржаўнага рубрыкатара НТІ, а ўнутры – па нумарах дзяржаўнай рэгістрацыі.

Інстытут генерыруе поўнатэкставую БД **“Каталог НДР і ВКР”**. Акрамя таго, інстытут выдае часопіс **“Новости науки и технологий”**, інфармацыйна-аналітычныя даведкі.

Наступным рэспубліканскім цэнтрам з’яўляецца **Беларускі дзяржаўны інстытут стандартызацыі і сертыфікацыі (БелДІСС)**, які разам з **Нацыянальным фондам ТНПА** ажыццяўляе інфармаванне аб тэхнічных нарматыўных прававых актах у традыцыйным і аўтаматызаваным рэжымах. На сучасным этапе Інстытут вядзе базу даных “ІПС Стандарт».

Інфармацыйна-пошукавая сістэма (ІПС) “Стандарт” з’яўляецца шматфункцыянальным комплексам, з дапамогай якога можна аўтаматызаваць усе асноўныя функцыі па рабоце з фондамі ТНПА і аказанні інфармацыйных паслуг. У састаў ІПС “Стандарт” уваходзіць банк даных (БнД) нарматыўных дакументаў па стандартызацыі (больш 60 тыс. дакументаў), які ўключае наступныя бібліяграфічныя БД:

- БД СТБ (Дзяржаўныя стандарты РБ);
- БД ГОСТ (Міждзяржаўныя нарматыўныя дакументы);
- БД ТУ (Тэхнічныя ўмовы прадпрыемстваў і арганізацый);
- БД ІСО (Стандарты міжнароднай арганізацыі па стандартызацыі);
- БД МЭК (Стандарты міжнароднай электратэхнічнай камісіі);
- БД DIN (Еўранормы, гарманізаваныя ў Германіі);

а таксама БД санітарных нормаў, правіл, патрабаванняў у розных сферах дзейнасці.

У традыцыйным выглядзе (на папяровым носьбіце) з 1998 года Інстытут рыхтуе **“Информационный указатель технических условий (ИУТУ)”**, які выпускаецца 6 раз на год. Кожны выпуск ИУТУ складаецца з трох частак.

Частка першая ўтрымлівае інфармацыю аб зарэгістраваных ТУ, да якіх зарэгістраваны змены, адмененых і замененых дакументах і аб ТУ да якіх узноўлена дзяржаўная рэгістрацыя.

У другую частку ўключана інфармацыя аб зарэгістраваных ТУ і дакументы, да якіх зарэгістраваны змены.

У трэцяй частцы даецца адрасная інфармацыя аб утрымальніках арыгіналаў ТУ РБ і іншых дзяржаў СНД.

Сістэматызацыя матэрыялаў у адпаведнасці з кодамі і класіфікацыйнымі групамі міждзяржаўнага класіфікатара МКС (ИСО/ИНФКОМКС) 001–96. Да першай і другой частак дадаюцца нумарацыйныя паказальнікі штогоднік «Каталог держателей подлинников технических условий» у 2-х тамах. Каталог утрымлівае інфармацыю аб ТУ, якія ўнесены ў «Реестр государственной регистрации ТУ», рыхтуецца з выкарыстаннем ІПС «Стандарт» на падставе бібліяграфічнай інфармацыі БД «ТУ – технические условия РБ».

Інфармацыя ў выданні сістэматызуецца ў адпаведнасці з МКС (ИСО/ИНФКОМКС) 001–96. У межах кожнай класіфікацыйнай групы ТУ размяшчаюцца ў алфавіце найменняў.

Акрамя таго, Інстытут рыхтуе галіновыя выпускі «Каталог держателей подлинников ТУ. Упаковка и размещение грузов (тара). По состоянию на 01.03....».

Па стане на 01.01... года Інстытут выпускае афіцыйнае штогоднае выданне «Каталог технических нормативных правовых актов в области технического нормирования и стандартизации». «Каталог» рыхтуецца з дапамогай ІПС «Стандарт» на падставе бібліяграфічных БД Нацыянальнага фонду стандартаў. Каталог выходзіць ў 4-х тамах і ўяўляе звод (збор) дзейнічаючых, а таксама зацверджаных па стане на 01.01... года у РБ тэхнічных нарматыўных прававых актаў у галіне стандартызацыі (ТНПА). Каталог утрымлівае інфармацыю аб СТБ (дзяржаўныя стандарты); ГОСТ (міждзяржаўныя стандарты); «Правілы ЕЭК ААН; стандарты СЭВ; ОКРБ (агульнадзяржаўныя класіфікатары); РДРБ (кіруючыя дакументы, зацверджаныя Дзяржстандартам; ПМГ, РМГ (правілы і рэкамендацыі па міждзяржаўнай стандартызацыі. Том 4 утрымлівае нумарацыйны і прадметны паказальнікі ТНПА.

Распалажэнне дакументаў унутры раздзелаў па міждзяржаўнаму класіфікатару стандартаў (МКС).

Таксама БелДІСС штомесячна інфармуе аб новых зменах, адмененых ТНПА ў інфармацыйным зборніку «Информационный указатель технических нормативных правовых актов». Гэтае выданне ўключае інфармацыю аб дзяржаўных, міждзяржаўных, міжнародных стандартах. У кожным раздзеле прыводзіцца інфармацыя аб новых, уведзеных у дзеянне стандартах; адмененых і замененых

дакументах, а таксама тэксты змяненняў. Пасля кожнага блока звестак размяшчаецца нумарацыйны паказальнік, дазваляючы весці пошук новых, адмененых, замененых стандартаў і дакументаў, у якія ўнесены змены.

У некаторых выпусках гэтага зборніка даецца інфармацыя аб праектах стандартаў (папярэдніх стандартах), а таксама тэксты законаў і пастаноў дзяржаўных арганізацый, звязаных з тэхнічным нарміраваннем і стандартызацыяй.

Акрамя таго, Інстытут рыхтуе тэматычныя каталогі ТНПА, напрыклад, «Каталог ТНПА в области технического нормирования и стандартизации по теме Медицинские изделия и материалы» .

Нацыянальны фонд ТНПА штотысячна інфармуе аб новых паступленнях у фонд на сваім сайце. У бібліяграфічным спісе прыводзіцца бібліяграфічная інфармацыя аб тэхнічных нарматыўных прававых актах, інфармацыйна-даведачных матэрыялах, навукова-тэхнічнай літаратуры, перыядычных выданнях, якія паступілі ў Нацыянальны фонд ТНПА ў галіне тэхнічнага нарміравання і стандартызацыі.

У канцы 1990-х гадоў БелДІСС набыў функцыі цэнтра каталагізацыі прадукцыі, у адпаведнасці з якім выпускае каталогі прадукцыі, зарэгістраванай у Дзяржаўным цэнтры каталагізацыі прадукцыі. Напрыклад, ужо выйшлі наступныя каталогі «Электронная техника. Радиоэлектроника и связь», «Оборудование для пищевой промышленности», «Отделочные материалы в строительстве» і іншыя.

Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ) ажыццяўляе дзяржаўную рэгістрацыю аб'ектаў прамысловай уласнасці.

З 1994 года пачалася падрыхтоўка інфармацыі аб вынаходках, карысных мадэлях, прамысловых узорах, таварных знаках. Сёння НЦІУ выпускае асобныя бюлетэні, прысвечаныя пэўнаму аб'екту – вынаходству, прамысловаму ўзору і г.д. Сістэматызацыя матэрыялаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з міжнароднымі класіфікацыямі – МПК, МКПУ, МКТЗ і г.д.

З 1994 года Цэнтр выдае Афіцыйны бюлетэнь «Вынаходствы. Карысныя мадэлі. Прамысловыя ўзоры». У першай частцы «Вынаходства» – публікуецца інфармацыя аб нацыянальных заяўках, аб міжнародных заяўках (РСТ), якія ўступілі ў нацыянальную фазу ў РБ і звесткі аб патэнтах на вынаходства, якія ўнесены ў Дзяржаўны рэестр

вынаходніцтваў РБ. У кожнай частцы гэтага раздэла друкуюцца сістэматычны і нумерацыйны паказальнікі ў адпаведнасці з МПК.

Другі раздзел «Карысныя мадэлі» утрымлівае звесткі аб патэнтах на карысныя мадэлі, якія ўнесены ў Дзяржаўны рэестр РБ. ДБА прадстаўлены сістэматычным і нумерацыйным паказальнікамі.

Трэці раздзел «Прамысловыя ўзоры» друкуе звесткі аб патэнтах на прамысловыя ўзоры, якія ўнесены ў Дзяржаўны рэестр РБ. Таксама ёсць сістэматычны і нумерацыйны паказальнікі ў адпаведнасці з Міжнароднай класіфікацыяй (МКПУ).

Акрамя таго, у бюлетэні друкуецца інфармацыя аб узнаўленні дзеяння патэнтаў, аб уступцы патэнтаў, рэгістрацыі ліцэнзійных дагавораў і інш.

З 2010 г. ажыццяўляецца выпуск афіцыйнага электроннага выдання на аптычным дыску «Библиографический указатель действующих патентов Республики Беларусь на изобретения, полезные модели, промышленные образцы», які ўтрымлівае звесткі аб дзейнічаючых па 1 студзеня патэнтах Рэспублікі Беларусь.

Штомесяц таксама з 1994 г. цэнтр выдае другі Афіцыйны бюлетэнь «Таварныя знакі і знакі абслугоўвання. Назвы месцаў паходжання тавараў».

У бюлетэні друкуюцца звесткі аб адпаведным відзе ахоўных дакументаў, унесеных у Дзяржаўны рэестр РБ. Сістэматычны і нумерацыйны паказальнікі ў адпаведнасці з Міжнароднай класіфікацыяй (МКТЗ) даюць магчымасць устанавіць №№ заявак, №№ пасведчанняў РБ, выдадзеных па пэўнаму класу класіфікатара.

З 1997 года ў адпаведнасці з Законам РБ «О патентах на сорта растений» два разы ў год Цэнтр рыхтуе афіцыйны бюлетэнь «Сарты раслін».

З мэтай забеспячэння паўнаты пошуку інфармацыі з 2006 года НЦІУ рыхтуе штогодныя дапаможныя паказальнікі да ўсяго камплекта афіцыйных бюлетэняў: гадавыя сістэматычныя, нумерацыйныя паказальнікі вынаходак і імяны паказальнік заяўнікаў і ўладальнікаў патэнтаў па вынаходцы.

НЦІУ таксама стварыў электронныя БД вынаходак і таварных знакаў Беларусі, доступ да якіх магчымы на сайце гэтай арганізацыі.

Такім чынам, можна канстатаваць, што спецыялісты ў галіне навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы забяспечаны бягучай інфармацыяй аб розных відах дакументаў,

якія можна назваць як спецыяльныя віды навукова-тэхнічнай літаратуры і дакументацыі. Для таго, каб мець уяўленне аб інфармацыйным забеспячэнні галіны ці асобных яе раздзелаў, напрамкаў неабходна дастаткова добра арыентавацца ў змястоўнай, функцыянальнай, тыпа-відавой структуры рэсурсаў. Ніжэй будзе разгледжана сістэма інфармацыйных рэсурсаў кожнай згалін, якія ўваходзяць у навукова-тэхнічную і медыцынскую сферу.

Інфармацыйныя рэсурсы па прыродазнаўстве

З канца XIX было падрыхтавана больш 500 паказальнікаў пав прыродазнаўстве. На першым этапе – 20 паказальнікаў, а за першую 10-годку XXI стагоддзя – 106.

Калі на працягу другога этапа сярэднягадавы паказчык складаў 7 паказальнікаў, то ў канцы 1980-1990 гг. колькасць узросла амаль да 11. Тым не менш, весці размову аб забеспячэнні спецыялістаў той ці іншай галіны прыродазнаўства сістэмай бібліяграфічных дапаможнікаў практычна немагчыма.

Асноўная частка паказальнікаў падрыхтавана бібліёграфамі ЦНБ імя Я. Коласа НАН і яе філіялаў, што з'яўляецца апраўданым, бо бібліятэка - гэта галіновы цэнтр бібліяграфавання літаратуры па прыродазнаўстве. Заснаваная у 1925 годзе пры Інстытуце беларускай культуры (Інбелкульт) фундаментальная бібліятэка акадэміі навук Беларусі ў 1966 годзе стала насіць імя Я. Коласа, а ў 1981 г. была пераіменавана ў ЦНБ імя Я. Коласа НАН. У адпаведнасці з пастановай СМ БССР ад 25 мая 1990 г. была аднесена да ліку навукова-даследчых устаноў.

Такім чынам ЦНБ – адзіная ў рэспубліцы навукова-даследчая ўстанова па праблемах бібліятэчнай справы, бібліяграфазнаўства, гісторыі кнігі, ажыццяўляе навуковыя даследванні з мэтай аптымізацыі сістэмы інфармацыйнага забеспячэння навукі Беларусі. Бібліятэкай падрыхтавана амаль 40 зборнікаў навуковых работ, якія адлюстроўваюць матэрыялы, падрыхтаваны супрацоўнікамі ЦНБ і вучонымі спецыялістамі іншых устаноў рэспублікі, разглядаюцца розныя аспекты стану навукова-бібліяграфічнай дзейнасці.

У 2000 г. бібліятэка стала членам кансорцыума расійскіх бібліятэк і навуковых устаноў і атрымала доступ да Навуковай электроннай бібліятэкі, якая створана пры Расійскім фондзе фундаментальных даследванняў (больш 900 тыс. артыкулаў больш чым з 1500 назваў навуковых часопісаў буйнейшых выдавецтваў).

Аналіз падрыхтаваных бібліяграфічных дапаможнікаў па прыродазнаўстве сведчыць, што большасць іх з'яўляецца навукова-дапаможнымі, паказальнікамі прац супрацоўнікаў НДУ і персанальнымі, якія даюць уяўленне аб тэматыцы, кірунках навуковых даследаванняў асобных навукоўцаў і ўстаноў, дазваляюць вызначыць уклад вучоных у развіццё навукі. Адметнымі асаблівасцямі сістэмы бібліяграфічных паказальнікаў па прыродазнаўчым навукам з'яўляецца наяўнасць паказальнікаў вялікага храналагічнага ахопу; выданняў, якія працягваюцца, паказальнікаў вялікага аб'ёму, добрага метадычнага ўзроўню і паліграфічнага афармлення. Усе дапаможнікі ўключаюць не толькі беларускую, але і замежную літаратуру, паколькі развіццё навукі немагчыма толькі на нацыянальных крыніцах.

Даследаванні ў галіне прыродазнаўчых навук у рэспубліцы ажыццяўляюцца ў інстытутах Нацыянальнай Акадэміі навук, неакадэмічных НДУ, вышэйшых навучальных установах. Акадэмія навук ажыццяўляе каардынацыю навуковых даследаванняў ва ўсёй рэспубліцы. Вынікі даследаванняў друкуюцца ў выглядзе кніг, артыкулаў і іншых дакументаў, якія адлюстроўваюцца ў бібліяграфічнай прадукцыі.

Спажывцамі прыродазнаўчай бібліяграфічнай інфармацыі з'яўляюцца навуковыя супрацоўнікі навукова-даследчых устаноў і вышэйшых навучальных устаноў, аспіранты, студэнты, спецыялісты сумежных навук.

Па колькасці створаных дапаможнікаў першае месца займалі біялагічныя навукі, потым фізіка-матэматычныя, геалага-геаграфічныя і хімічныя навукі. На сучасным этапе першае месца займаюць паказальнікі па фізіка-матэматычным навукам. Бібліяграфічныя паказальнікі па біялагічных навуках займалі значнае месца на другім этапе. Гэта штогоднікі па флоры і фаўне, якія з 1970 г. рыхтавала ЦНБ імя Я.Коласа і комплексны паказальнік «Полесье». З сярэдзіны 1980-х гадоў замест штогоднікаў пачалі выходзіць 5-цігоднікі і нават паказальнікі, якія ўключалі звесткі аб крыніцах за 10 гадоў па праблемах флоры і фаўны. Акрамя таго, бібліятэка падрыхтавала і

фундаментальныя рэтраспектыўныя паказальнікі «Советская литература по флоре и растительности Белоруссии» і «Животный мир Белоруссии», якіх ахопліваюць перыяд з 1919 па 1968 гг.

Сярод рэтраспектыўных вызначаюцца і паказальнікі “Прырода Беларусі” і паказальнікі, прысвечаныя рэспубліканскім запаведным месцам «Беловежская пуца (1835–1983 гг.) і «Березинский заповедник (1925–1986 гг.)». Значнае месца ў бібліяграфічнай прадукцыі па біялагічных навуках належыць паказальнікам работ супрацоўнікаў НДУ (эксперыментальнай батанікі, фізіялогіі, генетыкі і цыталогіі і інш) і персанальныя, прысвечаныя акадэмікам НАН В.Купрэвічу, А.Вечару, Д.Голубу, У.Бульгіну і інш.

У падрыхтоўцы паказальнікаў па фізіка-матэматычных навуках адзначаецца дзейнасць Інстытута фізікі НАН і яго філіяла, які рыхтаваў штогоднікі «Оптические квантовые генераторы», рэтраспектыўны паказальнік «Интегральная оптика» і «Передаточные функции оптических систем», які працягваецца, Інстытут фізікі твёрдага цела – «Химическая связь в полупроводниках», Інстытут цепла- і масаабмену – «Библиография по реофизике» і інш.

Што тычыцца паказальнікаў па хімічных і геалага-геаграфічных навуках, то гэта пераважна паказальнікі работ супрацоўнікаў НДУ (агульнай і неарганічнай хіміі, фізіка-арганічнай хіміі) і персанальныя паказальнікі.

На працягу першага 10-годдзя XXI стагоддзя значная ўвага надавалася бібліяграфічным паказальнікам, прысвечаных вядомым беларускім вучоным, якія рыхтуюць бібліятэкі многіх ВНУ рэспублікі, ЦНБ імя Я.Коласа НАН. Так, ЦНБ выпусціла больш за 20 такіх работ, якія ўваходзяць у серыю “Біяграфіі вучоных Беларусі”.

Сярод амаль 70 паказальнікаў ёсць падрыхтаваныя ў вышэйшых навучальных і навукова-даследчых установах. Значная колькасць іх выходзіла ў серыях “Библиография ученых Беларуси”, “Люди белорусской науки”, “Ученые Республики Беларусь”, “Ученые Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины” і інш. Пэўная колькасць паказальнікаў выйшла ў серыі “Библиография ученых Беларуси”. Сярод іх паказальнік “Андрей Александрович Богуш (к 80-летию со дня рождения)”,

які ўтрымлівае ў храналагічным парадку манаграфіі, тэзісы дакладаў, аўтарэфераты, прэпрынты, навуковыя артыкулы, кандыдацкія дысертацыі, абароненыя пад яго кіраўніцтвам. Паказальнік забяспечаны імянным паказальнікам.

Да 95-годдзя доктара фізіка-матэматычных навук Ф.І. Фёдарова падрыхтаваны “Библиографический указатель трудов Ф.И. Фёдорова”.

Акрамя таго, апублікаваны паказальнікі “Владимир Антонович Пилипович: (к 75-летию со дня рождения)”, “Академик Любовь Владимировна Хотылева”, “Член-корреспондент Сергей Владимирович Абламейко: (к 50-летию со дня рождения)” і інш.

У серыі “Люди белорусской науки» сярод іншых надрукаваны «Член-корреспондент АН СССР А.А. Шлык: воспоминания современников: [библиографический указатель]”. “Библиография работ биолога-генетика Н.В. Трубина”. У паказальніку адлюстравана 128 назваў навуковых прац акадэміка Н.В. Трубіна за 1947-1991 гг.

У апошнія дзесяцігоддзе актыўную работу па падрыхтоўцы персанальных бібліяграфічных дапаможнікаў ажыццяўляе Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. Сярод падрыхтаваных паказальнікаў за разглядаемы перыяд трэба адзначыць “Максимей Иван Васильевич: библиография доктора технических наук, почетного профессора ГГУ им Ф. Скорины”.

З 1990 г. бібліятэка генерыруе электронныя рэсурсы: БД, а з 1994 г. – электронны каталог (ЭК). Бібліятэка вядзе 12 лакальных БД. Сярод іх найбольш значнымі па аб’ёму з’яўляецца «Природа Беларуси», «Учёные НАН Беларуси», «Биографии академиков и членов-корреспондентов НАН» (фактаграфічная), «Издания НАН Беларуси». Створана аб’ектаграфічная БД “Беларуская навука ў асобах”. Бібліятэка папаўняе Міжнародны экалагічны дайджэст “Эка-Інфа”, а таксама бібліяграфічную БД “Экалогія і прыродакарыстанне”.

Колькасць замежных БД у апошнія гады значна ўзрасла. Акрамя вельмі карыснай бібліяграфічнай базы даных «Web of Science » з сайта бібліятэкі забяспечваецца

доступ карыстальнікаў да поўных тэкстаў акадэмічных часопісаў, электроннаму каталогу.

Інфармацыйныя рэсурсы медыцыне

У масіве бібліяграфічных паказальнікаў медыцынскай тэматыкі можна выдзеліць навукова-дапаможныя, прафесійна-вытворчыя і рэкамендацыйныя паказальнікі.

На тэматыку, колькасныя і якасныя змены бібліяграфічнай прадукцыі ўплывае развіццё навуковых даследаванняў, стварэнне РНПЦ, лабараторый, рост сеткі лячэбна-прафілактычных устаноў. Неабходна адзначыць, што найбольш значныя змены адбыліся, пачынаючы з 1970-80 гг. З гэтага часу сталі рыхтавацца паказальнікі па 19 медыцынскіх спецыяльнасцях, якія адпавядаюць накірункам навуковай і арганізацыйнай дзейнасці Міністэрства аховы здароўя і РНПЦ рэспублікі.

Падрыхтоўкай бібліяграфічнай прадукцыі ў РБ займаюцца наступныя бібліятэкі і ўстановы:

Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка (РНМІ), навукова-медыцынскія бібліятэкі медыцынскіх устаноў вышэйшай адукацыі, РНПЦ. Значная частка ствараемых у рэспубліцы паказальнікаў належыць бібліёграфам Рэспубліканскай навукова-медыцынскай бібліятэкі – галоўнага цэнтра па бібліяграфаванні медыцынскай літаратуры. РНМБ была створана ў маі 1940 года на базе бібліятэкі Мінскага медінстытута, што паспрыяла пашырэнню віда-тыпалагічнай разнастайнасці паказальнікаў з мэтай задавальнення інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў. У гэты час прадзелана вялікая работа па ўдасканаленні методыкі складання бібліяграфічных прадуктаў. На сучасным этапе актыўна ідзе падрыхтоўка БД. Бібліятэка ажыццяўляе міжнароднае супрацоўніцтва, выкарыстанне БД замежных краін.

РНМБ выконвае функцыі нацыянальнага сховішча дакументаў па медыцыне і ахове здароўя, галіновага цэнтра межбібліятэчнага і міжнароднага абанемента, рэспубліканскага дэпазітарыя літаратуры па медыцыне і ахове здароўя. Бібліятэка з'яўляецца навукова-метадычным і каардынацыйным цэнтрам для медыцынскіх бібліятэк РБ.

Фонд бібліятэкі з'яўляецца нацыянальным дастаяннем і налічвае больш за 1 млн. айчынных і замежных дакументаў. Бібліятэка прадстаўляе доступ карыстальнікам да айчынных і міжнародных інфармацыйных рэсурсаў. РНМБ займаецца распрацоўкай, стварэннем і ўкараненнем уласных і выкарыстаннем галіновых і міжгаліновых баз даных, праграмага і лінгвістычнага забеспячэння, стваральніца ўласнага сайта і партала [http:// www.med. vu](http://www.med.vu).

Бібліятэка выконвае функцыі рэгіянальнага цэнтра дакументацыі сусветнай арганізацыі аховы здароўя на тэрыторыі Беларусі, з'яўляецца актыўным удзельнікам Міжнароднага Кансорцыума медыцынскіх бібліятэк па карпаратыўнай аналітычнай роспісі перыядычных выданняў і членам Некамерцыйнага Партнерства па садзейнічанню медыцынскім бібліятэкам.

Доўгія гады бібліятэка выдавала агульнагаліновы паказальнік **«Новые медицинские издания»** РНМБ, які, уключаў новыя паступленні айчынных і замежных кніг, электронных дакументаў, дэсертацый, якія абараняліся ў Беларусі, нарматыўна-прававых актаў і іншых дакументаў. Кожны з уваходзячых дакументах мае шыфр захавання. Сёння інфармацыя аб новых паступленнях адлюстравана на сайце бібліятэкі. Штоквартальна выдаваўся паказальнік **«Сигнальная информация по зарубежной литературе»**. У ім даваліся бібліяграфічныя апісанні кніг, артыкулаў амаль з 400 агульнамедыцынскіх часопісаў. Паказальнік меў сваю ўстаяўшуюся методыку складання, у пэўнай ступені садзейнічаў пераадоўванню моўнага бар'ера, бо ўсе запісы былі дадзены з перакладам.

Свае камунікатыўныя функцыі па перадачы інфармацыі аб замежных выданнях выконваў штогоднік РНМБ **«Указатель иностранных периодических изданий, выписанных библиотекой на год»**.

Ролю бягучых агульнагаліновых бібліяграфічных дапаможнікаў выконвалі выданні Беларускага цэнтра медыцынскіх тэхналогій, інфарматыкі, кіравання і эканомікі **«Информационные материалы на изданную литературу, содержащую предложения для внедрения в практику»**. У гэтым выданні, прызначаным для ўрачоў-практыкаў, паведамлялася аб новай літаратуры, якая садзейнічае вывучэнню і

ўкараненню перадавога вопыту. Паказальнік рыхтаваўся па асобных галінах медыцыны.

Акрамя таго, цэнтр рыхтаваў яшчэ адно выданне «Сигнальная информация об инструктивно-методических материалах, поступивших в РСИФ Беларуси, в году».

Мэтай гэтага выдання было садзейнічанне ўкараненню перадавога вопыту ў практыку аховы здароўя рэспублікі і камплектаванню медыцынскіх устаноў інструктыўна-метадычнымі матэрыяламі, а таксама знаёмства практычных медработнікаў са зместам дакладаў, якія абмяркоўваліся на міжнародных канферэнцыях і сімпозіумах.

На працягу ўсяго разглядаемага перыяда найбольш значнае месца ў масіве бібліяграфічнай прадукцыі належыць навукова-дапаможным рэтраспектыўным паказальнікам, падрыхтоўкай якіх займаюцца РНМБ, РНПЦ, бібліятэкі УВА. Сярод іх вылучаюцца тэматычныя і галтновыя бібліяграфічныя паказальнікі і спісы. Так, за пяцігоддзе (2006-2010 гг.) яны склалі 76 %, паказальнікі прац навуковых калектываў і бібліяграфічныя - ~ 22 %, паказальнікі зместу часопісаў – 2 %.

Сярод паказальнікаў, падрыхтаваных РНМБ, значнае месца займаюць рэспубліказнаўчыя. З кафедрай сацыяльнай гігіены Мінскага медінстытута РНМБ падрыхтавала 5 паказальнікаў “Здравоохранение Беларуси”. Першы быў падрыхтаваны ў 1961 годзе і ахопліваў звесткі аб літаратуры за 1919—1958 гг., другі — за 1959—1968 гг. у сукупнасці адлюстроўваюць дакументы амаль за 70 год. На сучасным этапе ён нязначна змяніў назву і ўключае бібліяграфічную інфармацыю аб артыкулах з перыядычных выданняў, якія сістэматызаваны па тэмах і храналогіі і звязаны даведкамі аб падзеях года, выданымі дзесячамі медыцынскай навукі і практыкі.

Сярод фундаментальных бібліяграфічных паказальнікаў, якія адлюстроўваюць дакументы па актуальных праблемах неабходна назваць “Туберкулёз” у 5 выпусках якога адлюстравана літаратура з 1919 года да нашых дзён. Асноўная частка тэматычных рэтраспектыўных паказальнікаў ахоплівае важныя актуальныя тэмы. Адна з іх з’яўляецца глабальнай праблемай чалавецтва. “Синдром приобретенного

иммунодефицита”, “Комбинированное и комплексное лечение злокачественных опухолей”.

У другой палове 1980-х гадоў стала актуальнай і застаецца да гэтага часу тэма, праблема “ЧАЭС”. РНМБ прымала ўдзел у падрыхтоўцы першых выпускаў бібліяграфічнага дапаможніка “Чарнобыль”, а потым стала самастойна рыхтаваць паказальнікі па праблемах мінімізацыі наступстваў чарнобыльскай трагедыі.

Дыферэнцыяцыя рэтраспектыўных паказальнікаў па асобных галінах медыцыны сведчыць аб тым, што больш за ўсё падрыхтавана паказальнікаў па пытаннях арганізацыі аховы здароўя.

РНМБ у 80-х гадах разам з БелНДІ эпідэміялогіі і вірусалогіі падрыхтаваны шэраг паказальнікаў па тэме, якая мела агульнасаюзнае значэнне “Химиотерапия и химиопрофилактика вирусных инфекций”. У асобных выпусках паказальнікаў адлюстроўваюцца патэнты ЗША, Вялікабрытаніі, Францыі, ФРГ, айчынная і замежная літаратура.

Асобную групу рэтраспектыўных паказальнікаў складаюць дапаможнікі прац супрацоўнікаў РНПЦ рэспублікі. РНМБ рыхтуе іх разам з супрацоўнікамі інфармацыйных службаў і спецыялістамі НПЦ. Так, пад рэдакцыяй бібліяграфічнага РНМБ выдадзены паказальнікі прац супрацоўнікаў НПЦ аховы мацярынства і дзяцінства за 50 год, НПЦ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі, НПЦ гематалогіі і пералівання крыві і інш.

Такія паказальнікі адлюстроўвалі вынікі навуковай дзейнасці Інстытута радыялогіі за 1987-2006 гг., НДІ эпідэміялогіі і мікрабіялогіі за 1994-2005 гг., Беларускага НПЦ траўматалогіі і артапедыі за 1981-2005 гг.

Разглядаючы масіў бібліяграфічнай прадукцыі па медыцыне, неабходна адзначыць і прафесіянальна-вытворчыя бібліяграфічныя дапаможнікі. Так, бібліятэка БДМУ падрыхтавала некалькі дапаможнікаў прысвечаных у дапамогу выпускнікам. Яны павінны стаць настольным дапаможнікам кожнага маладога ўрача. Мэта — пазнаёміць маладых спецыялістаў з асноўнай літаратурай апошніх год па спецыяльнасці “В помощь выпускнику – врачу педиатру”, стаматалагу і інш.

У РНМБ існуе добрая практыка складання да канферэнцый і сімпозіумаў спісаў айчыннай літаратуры, яны ўключаюць да 100 назваў кніг, артыкулаў. Адбор матэрыялаў ідзе па каталогах бібліятэкі і на аснове візуальнага прагляду перыядычных выданняў. Тэматыка разнастайная “Літаратура по актуальным проблемам хирургии: к 30 съезду хирургов”, “Список литературы к Республиканскому совещанию по организации питания больных”, “Пути улучшения организации и повышения качества лекарственного обеспечения населения: к V съезду фармацевтов.

Персанальныя паказальнікі прысвечаны вядомым вучоным медыкам Бирич Т.А., Савченко Н.Е., Гулькевічу Ю.В., Дуброўшчык В.І., Круку А.С., Герасімовічу Г.І. і іншым.

Пачынаючы з другой паловы 1980-х гадоў у масіве бібліяграфічнай медыцынскай прадукцыі з’яўляецца новая разнавіднасць — даведкі тыпу бібліяграфічнага агляду. Яны ставяць наступныя мэты:

- прапаганда перадавога айчыннага і замежнага вопыту;
- садзейне ўкараненню гэтага вопыту ў практыку;
- фарміраванне фонду інфармацыйных матэрыялаў на месцах.

Кожная “Даведка” прадстаўляе сабой агляд айчыннай і замежнай літаратуры, якая змяшчае рэкамендацыі для ўкаранення ў практыку. Даведкі складаліся вядучымі спецыялістамі Міністэрства аховы здароўя, вучонымі. У асобныя гады іх колькасць перабольшвала колькасць рэтраспектыўных, бягучых і рэкамендацыйных паказальнікаў. Звычайна яны невялікія (да 11 старонак), суправаджаюцца спісам літаратуры. Сярод выдадзеных можна адзначыць такія, напрыклад, як “Пчелиный яд в практике дерматолога”, “Влияние факторов окружающей среды на здоровье населения”.

У масіве бібліяграфічнай прадукцыі па медыцыне і ахове здароўя прысутнічаюць і рэкамендацыйныя паказальнікі. У агульным выпуску яны складаюць невялікую частку — да 7%. Рэкамендацыйныя паказальнікі разнастайныя па тэматыцы: нітраты і іх уздзеянне на чалавека, тэмы сям’і, праблемы педыятрыі, здаровы лад жыцця.

Для развіцця рэкамендацыйнай бібліяграфіі вялікую ролю адыгрывала супрацоўніцтва РНМБ с НББ, якія штомесячна выдае бібліяграфічны бюлетэнь

“Новыя кнігі Беларусі”, на старонках якога надрукаваны спісы: “Искусство быть здоровым”, “Путь к себе (как победить стресс)”, “Родителям о детях” і інш. Яны ўключалі розныя дакументы, даволі шырокія храналагічныя рамкі дазвалялі выкарыстоўваць іх для раскрыцця кніжнага фонда, абслугоўвання чытачоў. На сучасным этапе паралельна са стварэннем традыцыйных бібліяграфічных паказальнікаў РНМБ актыўна займаецца стварэннем бібліяграфічных і фактаграфічных БД: “Здравоохранение Беларуси. Учреждения. Услуги и товары. Кто есть кто?” - фактаграфічная БД утрымлівае інфармацыю з 1996 г. аб установах аховы здароўя Беларусі, кіраўніках і вядучых спецыялістах. Друкаваным аналагам з’яўляецца каталог з аналагічнай назвай.

- “Электронны каталог РНМБ”. Бібліяграфічная БД па медыцыне, ахове здароўя і смежным галінам. Утрымлівае з 1991 г. бібліяграфічную інфармацыю аб кнігах, аўтарэфератах дысертацый, дысертацыях, перыядычных выданнях, артыкулах з часопісаў і зборнікаў.

- БД авторитетных файлов “Медики Беларуси”. Уключае бібліяграфічную інфармацыю аб знакамітых вучоных і спецыялістах Беларусі шч галіне аховы здароўя і медыцыны.

- “БД нормативных документов”. Утрымлівае бібліяграфічную і паўнатэкставую інфармацыю аб нарматыўных прававых актах, метадычных матэрыялах, стандартах па медыцыне і ахове здароўя РБ і РФ, якія паступілі ў бібліятэку з 1991 г.

- “Редкая книга”. Устрымлівае інфармацыю аб выданнях XIX-пачатку XX стст.

- “Сводный каталог иностранных периодических изданий по медицине и смежным отраслям”.

- “MedAzt”. Зводны каталог аналітыкі па медыцыне і іншыя.

Бібліятэка забяспечвае доступ да БД «Российская медицина», якая з’яўляецца электронным каталогам ЦНМБ Расіі, утрымлівае інфармацыю з 1998 г.

З 1993 г. РНМБ актыўна выкарыстоўвае замежныя БД “Medline”, якая утрымлівае апісанне больш 7 млн. запісаў з 3600 часопісаў па біямедыцыне з 1966 г. У ёй таксама адлюстроўваюцца рэфераты кніг, аўтарэфераты дысертацый, іншых дакументаў.

БД «The complete year book collection» за перыяд з 1989 па 1997 гг. штогоднік шрача-практыка, матэрыял з 1989 г.

Медыцынскі партал “Здравоохранение и медицинская наука” <http://www.med.by>. забяспечвае карыстальнікам доступ да электронных медыцынскіх рэсурсаў Інтэрнэт Беларусі і Расіі, поўных тэкстаў медыцынскіх часопісаў, медыцынскай статыстыцы, даведнікам і медыцынскім энцыклапедыям, электронным выданням. Тут таксама размяшчаецца інфармацыя аб канферэнцыях, выкананых даследаваннях і распрацоўках і інш.

Інфармацыйныя рэсурсы па тэхніке

Бібліяграфічная прадукцыя па тэхніцы займае другое месца сярод галін навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Аналіз яе сведчыць, што большая частка бібліяграфічных паказальнікаў з’яўляецца тэматычнымі. Дасканалых тэндэнцый стабільнасці, росту, ці іншых заканамернасцей па асобных галінах устанавіць практычна не магчыма. У 1970-1980 гадах найбольш забяспечанай паказальнікамі была энергетыка, што адпавядала яе значэнню і патэнцыялу ў эканоміцы. Асноўная частка прадукцыі па гэтай галіне была падрыхтавана ЦНБ НАН і бібліятэкай Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў (ЦНДКВВР). Сярод паказальнікаў “Энергетическое хозяйство Белорусской ССР” (паўгадавыя і штогоднікі) у якім адлюстроўвалася літаратура па электра – і цеплаэнергетыцы, топліўным рэсурсам, эканоміцы топліўна – энергетычных галін, выкарыстанню аўтаматызаваных сістэм кіравання. Паказальнікі з’явіліся базай для стварэння кумулятыўных выданняў. Акрамя таго, былі падрыхтаваны фундаментальныя паказальнікі “ Энергетические ресурсы БССР и их использование” и “Энергетическое хозяйство Белорусской ССР”.

У выніку супрацоўніцтва ЦНБ НАН і бібліятэкі ЦНДКВВР былі падрыхтаваны такія паказальнікі як “Искусственное восполнение запасов подземных вод” (1892 –

1968 г.г.), “Половодья и паводки”, “Переброска стока”, “Гидрологическая роль болот и влияние их осушения на водный режим”. Сфарміраваная сістэма дапаможнікаў па водным рэсурсам – сур’ёзны ўклад у агульнасаюзную сістэму бібліяграфічных паказальнікаў па гэтай актуальнай для эканамікі комплекснай праблеме.

Пачынаючы з 1960-х гадоў у рэспубліцы створана сістэма бібліяграфічных дапаможнікаў па цепла – і масаабмену. Першы паказальнік, які адлюстроўваў дакументы за 1955 – 60 г.г. быў падрыхтаваны ў 1961 годзе, а затым пачалі выходзіць сістэматычныя дадаткі “Библиография литературы по тепло – и массообмену”. Акрамя таго, неабходна адзначыць фундаментальны паказальнік “Свободно – конвективный тепло – и массообмен”. Чатыры яго выпускі адлюстроўваюць звесткі аб кнігах, артыкулах, аўтарэфератах, бібліяграфічных паказальніках і іншых дакументах з 1797 года. Вартасцю паказальніка з’яўляецца дэталёва распрацаваная схема класіфікацыі. Паказальнік вызначае высокі метадычны ўзровень і добрае паліграфічнае выкананне.

Па пытаннях машынабудавання, якое займае вядучае месца ў эканоміцы рэспублікі, была падрыхтавана невялікая колькасць бібліяграфічных паказальнікаў. Найбольш значнымі з’яўляюцца “Машиностроительные предприятия Белорусской ССР”, “Качество продукции и контроль в машиностроении”. Па особных галінах машынабудавання выпушчаны невялікія паказальнікі, якія не ўяўляюць сабой уладкаваную сукупнасць. У падрыхтоўцы гэтых паказальнікаў прымалі ўдзел розныя бібліятэкі: НББ, бібліятэка Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту і інш.

Сярод галіновых паказальнікаў па праблемах транспарту асноўнае месца займаюць дапаможнікі, прысвечаныя чыгуначнаму транспарту. Вядучае месца сярод іх належыць паказальнікам Дарожнай НТБ якія адрознівае адпрацаваная методыка падрыхтоўкі, актуальнасць тэматыкі, дапаўненне. Акрамя спісаў новых паступленняў для бібліятэк сеткі яна сістэматычна выдае тэматычныя, альбо праблемна – тэматычныя дапаможнікі.

Самы буйны паказальнік яна падрыхтавала разам з бібліятэкай інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту “Белорусской железной дороге – 100 лет”, у якім

адлюстравала больш за 900 назваў кніг і артыкулаў па гісторыі будаўніцтва і развіцця чыгункі. У 1996 г. быў надрукаваны паказальнік, прысвечаны 125-годдзю беларускай чыгункі, а праз 5 гадоў – 130-годдзю.

Да групы праблемна-тэматычных належаць такія паказальнікі гэтай бібліятэкі, як “Безопасность движения”, “Увеличение статистической нагрузки вагона и веса поезда”, “Электрообогрев стрелочных переводов”, “АСУ железнодорожным транспортом”, “Бесстыковый путь”, “Эксплуатация и ремонт поездов переменного тока” і інш. Паказальнікі адлюстроўваюць афіцыйныя матэрыялы, кнігі, артыкулы, інфармацыйныя лісткі і інш. дакументы за апошнія 3-4 гады.

На сучасным этапе ўзрастанне роля РНТБ, галоўнага цэнтра па бібліяграфаванню тэхнічнай літаратуры.

РНТБ – гэта самая буйная сярод спецыялізаваных бібліятэк Рэспублікі Беларусь і адзіная, якая мае найбольш поўныя фонды патэнтных, ТНПА, прамысловых каталогаў і навукова-тэхнічнай літаратуры ў краіне. Знаходзіцца ў падпарадкаванні Дзяржаўнага камітэта па навуке і тэхналогіях Рэспублікі Беларусь (ДКНТ).

Асноўнай мэтай дзейнасці РНТБ з’яўляецца забеспячэнне свабоднага доступу да навукова-тэхнічнай інфармацыі, фарміравання найбольш поўных у Беларусі інфармацыйных рэсурсаў па навуцы і тэхналогіях, ажыццяўлення бібліятэчнага і інфармацыйна-бібліяграфічнага абслугоўвання прадпрыемстваў, арганізацый і іншых катэгорый карыстальнікаў.

Місія РНТБ – садзейніцтва развіццю навукова-тэхнічнай сферы Рэспублікі Беларусь пасродкам забеспячэння максімальнага доступу да уласных рэспубліканскіх і міжнародных інфармацыйных рэсурсаў карыстальніках усіх рэгіёнаў Беларусі. Асноўныя віды дзейнасці:

- фарміраванне фонда айчыннай і замежнай літаратуры па тэхніцы, тэхналогіях, эканоміцы, прамысловасці і смежных галінах, фондаў патэнтных дакументаў, нарматыўна-тэхнічных дакументаў па стандартызацыі, прамысловых каталогаў.;
- даведачна-бібліяграфічнае, інфармацыйнае і бібліятэчнае абслугоўванне прадпрыемстваў і арганізацый рэспублікі, спецыялістаў навукова-тэхнічнай і прамысловай сферы;

- стварэнне ЭК па фонду бібліятэкі і філіялаў і забеспячэнне Internet-доступа да яго, а таксама удзел у стварэнні зводных электронных каталогаў (ЗЭК) бібліятэк Беларусі і краун СНД;
- стварэнне праблемна-арыентаваных баз даных (БД) па актуальнай тэматыцы;
- правядзенне комплексных навукова-тэхнічных мерапрыемстваў з мэтай інфармацыйнай падтрымкі развіцця і ўкаранення інавацыйных тэхналогій ў розных галінах прамысловасці Рэспублікі Беларусь;
- аказанне метадычнай дапамогі НТБ, службам стандартызацыі, інфармацыйных і патэнтным службам прадпрыемстваў і арганізацый рэспублікі.

РНТБ з'яўляецца галоўнай інфармацыйнай базай для інавацыйнага развіцця прыкладной навукі і вытворчасці і яе галоўная задача – комплексная інфармацыйная падтрымка навукова-тэхнічнай і інавацыйнай дзейнасці прадпрыемстваў і арганізацый Рэспублікі Беларусь.

З мэтай паляпшэння інфармацыйнага забеспячэння вучоных і спецыялістаў навукова-вытворчай сферы рэгіёнаў пастановай СМ РБ ад 21.01.1994 г. створаны абласныя навукова-тэхнічныя бібліятэкі па правах філіялаў РНТБ у гарадах Брэсце, Віцебску, гомелі, Гродне і Магілёве.

Бібліятэкай падрыхтаваны шэраг рэтраспектыўных дапаможнікаў па актуальных тэмах. Усе яны адпавядаюць адзінай методыцы – адлюстроўваюць айчынную і замежную літаратуру – кнігі, артыкулы, інфармацыйныя матэрыялы, патэнтную і ТНПА. Большасць дапаможнікаў уключае звесткі аб дакументах за апошнія 3-5 гадоў. Да такіх паказальнікаў адносяцца “Энергосберагающие технологии и оборудование”, “ Экономия материалов в машиностроении” і інш. Але сярод выданняў РНТБ ёсць і такія, у якіх літаратура адлюстравана за значна большы адрэзак часу. Напрыклад, “Переработка отходов”, “Гісторыя развіцця вынаходніцтва на Беларусі”. Гэты рэтраспектыўны паказальнік прасочвае гістарычны шлях развіцця вынаходніцтва ў нашай краіне. Ён ўключае выданні за 1945-1995 гг., якія напісаны беларускімі аўтарамі ці надрукаваны на тэрыторыі Беларусі.

Акрамя РНТБ у падрыхтоўцы паказальнікаў прымалі ўдзел і іншыя бібліятэкі. Так, Віцебская абласная бібліятэка падрыхтавала паказальнік “Энергосбережение-

вление времени: (библиографические указатель литературы)”. Паказальнік часткова анатаваны, адлюстроўвае манаграфіі, афіцыйныя выданні, вучэбныя матэрыялы і артыкулы, 191 назва на беларускай і рускай мовах, а таксама спіс літаратуры “Охрана труда на предприятиях: аннотированный библиографический список литературы” Спіс уключае бібліяграфічныя запісы на кнігі, часопісныя і газетныя артыкулы за 1978-2009 гг. Падрыхтаваны шэраг паказальнікаў, якія адлюстроўваюць нарматыўныя дакументы ў пэўных галінах.

Напрыклад, “Перечень стандартов ГПО “Белэнерго” по состоянию на 01.01.2009” у якім адлюстравана 977 галіновых ТНД, “Перечень технических нормативных правовых актов (ТНПА) Республики Беларусь по электротехнике по состоянию на 01.03.2009” які утрымлівае дзяржаўныя стандарты, тэхнічныя рэгламенты, амаль 1200 назваў.

Тэхнічныя нарматыўныя акты, стандарты ІСО, заканадаўчыя акты Еўрапейскага саюза і еўрастандарты ўтрымлівае выданне “Электрические бытовые приборы: каталог ТНПА: (по состоянию на 01.11.2008 г.)”.

Традыцыйным для масіву бібліяграфічнай прадукцыі з’яўляецца наяўнасць бібліяграфічных паказальнікаў. За разглядаемы перыяд падрыхтаваны паказальнікі, прысвечаныя дактарам навук Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў (ЦНДІКВВР) А.Д. Якушка, М.У. Фёдараву. У параўнанні з прыродазнаўчымі навукамі колькасць іх значна меншая. У серыі “Профессора ВГТУ” надрукованы паказальнікі прысвечаныя дактарам тэхнічных навук “Сункуев Борис Семенович, доктор техн. наук, профессор: (у 70-летию со дня рождения): библиографический указатель”, “Владимир Евгеньевич Горбачик”, “Александр Григорьевич Коган”. Да 65-годдзя доктара тэхнічных навук, прафесара Э.М. Бабенка ў Полацку падрыхтаваны паказальнік у серыі “Ученые Полоцкого государственного университета”.

Таксама, выдадзены “Библиографический список статей, патентных документов, справочных, научных и учебных изданий специалиста в области дорожного строительства И.И. Моновича” і спіс “Опубликованные научно-технические работы энергетика А.Н. Дорофейчика” і інш.

РНТБ мае доступ да разнастайных замежных БД, якія ўключаюць розныя віды дакументаў. Сярод бібліяграфічных БД вылучаюцца:

– «Экономика производства», утрымлівае інфармацыю аб кнігах, артыкулах з перыядычных выданняў з 1995 года.

– «Инновационная деятельность» з 1995 года, кнігі, артыкулы з айчынных перыядычных выданняў.

– «Устойчивое развитие» – з 1994 г.

– «Энергосбережение». Рэтрэспектыва 1982 г. Створана ў 1997 г., утрымлівае бібліяграфічныя запісы на кнігі, артыкулы з айчынных і замежных выданняў, патэнтныя дакументы, прамысловыя каталогі, нарматыўныя вытворча-практычныя выданні.

– «Машины и оборудование для санитарной очистки города» таксама ўключае інфармацыю аб кніжных выданнях, патэнтных, НТД, прамысловых каталогах з 1981 г.

– «История развития изобретательства в Беларуси». Створана ў 1997 г., уключае бібліяграфічныя запісы на кнігі, артыкулы, архіўныя матэрыялы, пачынаючы з першага афіцыйна зарэгістраванага вынаходніцтва. Рэтрэспектыва – 1821–2000 гг.

– «Статьи по стандартизации», уключае артыкулы з айчынных перыядычных выданняў з 2002 года.

Фактаграфічныя БД:

- “Знакі экалагічнай маркіроўкі” ўключае абазначэнні, якія характэрызуюць у розных краінах бяспечную прадукцыю і паслугі

– «Внедренные изобретения (Республика Беларусь)» утрымлівае бібліяграфічныя запісы на прадпрыемствах і ўстановах РБ з указаннем года і месца ўкаранення з 1961 года.

– «Материалы международных выставок». Уключае інфармацыю аб прыстэндавых матэрыялах міжнародных выстаў, якія адбыліся ў Мінску з 1993 года.

Для замацавання інфармацыі аб выдатных вынаходніках Беларусі бібліятэка падрыхтавала 2 біябібліяграфічныя БД : “Белорусские имена в мировой науке и технике”, якая адлюстроўвае біяграфіі, дае характарыстыку навукова-тэхнічных дасягненняў, літаратуру аб навукоўцах і інжэнерах, якія жылі на беларускіх землях с

XVIII ст да сярэдзіна XX ст. Другая БД раскрывае сучасны навуковы патэнцыял беларускіх навукоўцаў і вынаходнікаў.

Значнае месца ў інфармацыйным абслугоўванні спецыялістаў належыць БД, якія набывае РНТБ. Сярод іх поўнатэкставыя БД патэнтных дакументаў Аўстраліі, Аўстрыі, Бельгіі, Велікабрытаніі, еўрапейскім патэнтным заяўкам, міжнародным заяўкам (PCT) і інш.

Рэфератыўныя БД на вынаходніцтвы Японіі, Францыі, РФ, Аўстраліі і інш.

Бібліяграфічныя БД – уключаюць інфармацыю аб патэнтах ЗША, Германіі, РФ і інш. краін.

На сайце бібліятэкі для карыстальнікаў даступны: электронны каталог, бібліяграфічныя тэматычныя спісы літаратуры па тэматыцы значных дзяржаўных навукова-тэхнічных праграм, спісы перыядычных выданняў, якія выпісвае бібліятэка па галінах тэхнікі. Як адзін з удзельнікаў праграмы стварэння зводнага ЭК сістэмы карпаратыўнай каталагізацыі, РНТБ забяспечвае доступ да зводных бібліяграфічных рэсурсаў НББ і ЦНБ НАН імя Я. Коласа. ёсць пералік карысных Інтэрнэт спасылак, размяшчаюцца віртуальныя выставы.

Інфармацыйныя рэсурсы па сельскай гаспадарцы

На працягу ўсіх гадоў існавання на фарміраванне патоку бібліяграфічных паказальнікаў уплывалі аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары. Да аб'ектыўных фактараў трэба аднесці грамадскія інфармацыйныя патрэбнасці ў падрыхтоўцы адпаведных паказальнікаў; планы работ бібліятэк па падрыхтоўцы бібліяграфічных паказальнікаў. Гэтыя планы абавязкова павінны ўлічваць запатрабаванні грамадства і рэальны ўзровень бібліяграфічнай забяспечанасці той ці іншай праблемы. Суб'ектыўныя фактары звязаны з усведамленнем выдаўцамі, бібліёграфамі запатрабаванняў грамадства ў канкрэтных ведах інфармацыі аб дакументах і перавод гэтых запатрабаванняў у фактар выдавецкай дзейнасці.

У тэматычным плане патак бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы рэспублікі фарміраваўся пад уздзеяннем вырашэння спецыяльных доўгатэрміновых праграм. Напрыклад, у 1960–1980-я гады вырашалася праграма

мелярацыі зямель, у 1980-я гады – харчовая праграма, зараз – праграма па павышэнню якасці харчовых прадуктаў (па зніжэнню ступені забруджвання радыёнуклідамі, шкоднымі ўключэннямі). Акрамя таго, тэматыка бібліяграфічных паказальнікаў цесна звязана з аб’ектыўнымі працэсамі дыферэнцыяцыі і інтэграцыі, якія праходзяць у галінах. Дзякуючы гэтаму ў патоку існуюць паказальнікі па аграметэаралогіі і сельскай гаспадарцы, біялагічным метадам і сродкам абароны раслін і г.д.

Трэба памятаць і аб тым, што спецыфічныя рысы сельскай гаспадаркі (занальнасць, сезонны характар развіцця, спецыялізацыя) таксама непасрэдна ўплываюць на тэматыку рыхтуемых у рэспубліцы паказальнікаў.

Бібліяграфічныя паказальнікі па сельскай гаспадарцы ў рэспубліцы складаюць даволі вялікую колькасць, якую можна падзяліць па розных прыметах.

Гэтымі прыметамі могуць быць: тып рэсурса (паказальнік, спіс, агляд); спосаб апублікавання (апублікаваныя, неапублікаваныя); моўны прызнак (аднамоўныя, шматмоўныя); спосаб раскрыцця зместу (анатаваныя, рэфератыўныя, аглядныя); спосаб групойкі матэрыяла (алфавітная, сістэматычная і г.д.); па мэтаваму прызначэнню (навукова-дапаможныя, прафесійна-вытворчыя, рэкамендацыйныя); па відах уключаных дакументаў (паказальнікі часопісаў, кніг, ТНПА і г.д.). Амаль што ўсе віды бібліяграфічнай прадукцыі прысутнічаюць у масіве паказальнікаў па сельскай гаспадарцы рэспублікі.

Галоўным цэнтрам па бібліяграфаванні дакументаў сельскагаспадарчай тэматыкі з’яўляецца Бел СГБ створаная ў 1960 г. па распараджэнню СМ БССР.

Сёння БелСГБ – навуковая галіновая бібліятэка, асноўнае нацыянальнае хранілішча галіновых інфармацыйных рэсурсаў, Нацыянальны цэнтр Міжнароднай інфармацыйнай сістэмы ААН па сельскай гаспадарцы і харчаванню FAO AGRIS, цэнтр нацыянальнага МБА. З 1995 г. бібліятэка з’яўляецца членам Міжнароднай сеткі нацыянальных сельскагаспадарчых бібліятэк FAO AGLINET, якая налічвае больш 60 арганізацый і тым самым набыла дзесяткі партнераў па дастаўцы нацыянальных дакументаў з розных краін свету. Бібліятэка выдае штоквартальна бюлетэнь “Белорусская сельскохозяйственная библиотека: новости, события, комметарии”.

Бібліятэка ў сваёй дзейнасці супрацоўнічае з буйнейшымі бібліятэкамі, найбольш трывалыя сувязі ўстаноўлены з нацыянальнай сельскагаспадарчай бібліятэкай ЗША і Цэнтральнай навуковай сельскагаспадарчай бібліятэкай (ЦНСГБ) Расіі, куды накіроўваецца кантрольны экзэмпляр сельскагаспадарчай літаратуры, выдадзенай у Беларусі.

Адной з найбольш развітых транснацыянальных інфармацыйных сістэм, куды ўвайшла БелСГБ, стала AGRIS (Міжнародная інфармацыйная сістэма па сельскагаспадарчым навукам і тэхналогіям). Пачынаючы з 1994г. бібліятэка адбірае інфармацыю аб лепшых нацыянальных публікацыях навуковага, вытворчага, даведачнага і законатворчага характару па аспектах АПК у адпаведнасці з рэкамендацыямі ФАО перадае ў Каардынацыйны цэнтр ФАО AGRIS у г. Рыме (Італія), які правярае яе якасць і ўключае ў БД AGRIS.

Бібліятэка арганізавала свабодны доступ да міжнародных і нацыянальных інфармацыйных рэсурсаў па пытаннях АПК без абмежаванняў па ведамаснай прыналежнасці і сацыяльнаму статусу карыстальнікаў інфармацыі.

Бібліятэка прадстаўляе матэрыялы часопіса “Весті Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя аграрных навук” на сваім сайце в Internet <http://vesti.belal.by>.

З 2006г. бібліятэка з’яўляецца рэгіянальным прадстаўніком у аўтаматызаванай сістэме Расійскага зводнага каталога навукова-тэхнічнай літаратуры (АС РЗв К НТЛ). Бібліятэка ажыццяўляе падпіску на 69 расійскіх часопісаў Навуковай электроннай бібліятэкі (НЭБ) eLIBRARU – буйнейшы расійскі-інфармацыйны партал у галіне навукі, тэхналогіі, які утрымлівае рэфераты і поўныя тэксты больш 12 млн. навуковых артыкулаў і публікацый, бібліятэка прадстаўляе доступ да Электроннай бібліятэкі дысертацый Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі (ЭДБ РДБ).

Бел СГБ стварае нацыянальны сайт навігатар па лепшым аграрным Internet-рэсурсам РБ “АграWeb. Беларусь”. На сайце БелСГБ забяспечаны доступ да электроннага каталога, БД, размяшчаюцца поўныя тэксты часопісаў сельскагаспадарчай тэматыкі. Карыстальнікам даступны віртуальныя выставы. Створаны персанальныя старонкі вучоных-аграрыяў, якія па сутнасці з’яўляюцца электроннымі персанальнымі паказальнікамі. Фактаграфічная інфармацыя – у

выглядзе каляндара навуковых мерапрыемстваў. У раздзелах партала можна знайсці інфармацыю аб сайтах і парталах па сельскагаспадарчай і сумежнай тэматыцы, аб арганізацыях і ўстановах аграрнай сферы, статыстычныя даныя па асобных праблемах аграрнай галіны. Сабраная бібліятэкай інфармацыя з'яўляецца важнейшым стратэгічным рэсурсам развіцця эканомікі, навукі, тэхнікі, вытворчасці, бізнеса, адукацыі, культуры і духоўнасці. Сярод галоўных інфармацыйных прадуктаў БелСГБ з'яўляецца БД BelAI – Электронны каталог БелСГБ, які ўтрымлівае анатаваныя бібліяграфічныя запісы на кнігі, брашуры, пераклады і іншыя дакументы, якія паступілі ў бібліятэку. Вядзецца з 1993 года.

Таксама з 1993 года бібліятэка стварае БД BelAgrilit – Сельскагаспадарчая літаратура Беларусі. Адлюстроўвае сельскагаспадарчую літаратуру, выдадзеную ў Беларусі.

База Данных Лен. Генерыруецца з 1989 г. Але сёння ўсе гэтыя БД закансерваваны і актуалізуецца толькі БД BelAI.

Акрамя таго, БелСГБ атрымлівае БД AGROS – БД ЦНСГБ Расіі, якая ўтрымлівае бібліяграфічныя запісы дакументаў па праблемах АПК і сумежных галін, якія паступілі ў бібліятэку.

БД AGRICOLA – інфармацыйная сістэма па сельскай гаспадарцы ЗША. Адлюстроўвае дакументы з 1970 г. Нацыянальнай сельскагаспадарчай бібліятэкай ЗША. Утрымлівае прыкладна 3 млн. запісаў на англійскай мове. Ёсць таксама і іншыя электронныя рэсурсы. У апошнія гады інфармацыя аб новых дакументах па сельскай гаспадарцы, а таксама звесткі фактаграфічнага характару змяшчаюцца на сайце БелСГБ – AgroWeb.

У працэсе развіцця бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы ў розныя гады папаўнення сукупнага бібліяграфічнага фонда новымі адзінкамі складаецца сістэма бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы ў рэспубліцы. Праз сукупнасць сістэмных сувязей (пераемнасць, функцыянальная спецыялізацыя асобных звёнаў, каардынацыя) гэта сістэма пачынае ўздзейнічаць на ўласцівасці новых бібліяграфічных элементаў.

Моцным фактарам уздзеяння на сістэму бібліяграфічных паказальнікаў у рэспубліцы з’явілася стварэнне АПК. У сувязі з гэтым сістэма бібліяграфічных паказальнікаў з’яўляецца зараз структурным элементам самога АПК, дзе ажыццяўляе функцыю забеспячэння.

У параўнанні з іншымі галінамі развіццё бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы ішло больш хуткімі тэмпамі ў 80-я гады. Гэта было звязана з перабудовай галіны, выкананнем мэтавых комплексных праграм. У 1985 годзе сельская гаспадарка ўвайшла як складаная частка ў інтэгрыраваны комплекс розных галін, якія ўключаюць вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі, яе пераапрацоўку, дастаўку і рэалізацыю – Аграпрамысловы комплекс (АПК). У 1987 годзе было прынята “Плажэнне аб сістэме НТІ ў галіне сельскай гаспадаркі”, у сувязі з якім Беларуска-рэспубліканская навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка становіцца галоўнай бібліятэкай па абслугоўванню спецыялістаў АПК. У гэтыя гады быў створаны і спецыялізаваны інстытут НТІ па АПК у рэспубліцы – Беларускі філіял навукова-даследчага інстытута інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў аграпрама. Усё гэта дазволіла павысіць эфектыўнасць бібліяграфічнай дзейнасці, адраснасць бібліяграфічных паказальнікаў, перайсці на новыя формы іх падрыхтоўкі.

Відавы склад бібліяграфічных паказальнікаў сведчыць аб вялікай перавазе галіновых і тэматычных паказальнікаў. Менш 1/3 часткі складаюць паказальнікі прац НДУ і бібліяграфічныя.

У пачатку бібліяграфічная прадукцыя была прадстаўлена ў асноўным тэматычнымі спісамі літаратуры. Сярод буйнейшых паказальнікаў былі “Указатель литературы по вопросам мелиорации земель Западной области” (1922 г.), “Бібліяграфічны паказальнік літаратуры аб бульбе”. Характэрна, што яны змяшчалі дарэвалюцыйную літаратуру, адлюстроўвалі розныя віды дакументаў на розных мовах. Прыкладам паказальнікаў зместу зборнікаў з’яўляецца “Указатель к трудам общества по изучению Белоруссии при Горецкой сельскохозяйственной академии”, аднак дастатковага развіцця гэты від паказальнікаў у той перыяд не атрымаў.

Далей пачалі выдавацца бягучыя паказальнікі па сельскай гаспадарцы. Вялікая роля ў іх падрыхтоўцы належыла БелСГБ. З 1964 года яна друкавала спісы

паступіўшай у бібліятэку новай літаратуры па асноўных галінах сельскай гаспадаркі – раслінаводстве, жывёлагадоўлі, эканоміцы сельскай гаспадаркі, механізацыі і электрыфікацыі і г.д.

З 1972 г. пачаў выходзіць прафесійна-вытворчы анатаваны паказальнік “Новости сельскохозяйственной литературы”, у якім змяшчаліся як айчынныя, так і замежныя дакументы розных відаў. БелСГБ актыўна выдавала рэтраспектыўныя бібліяграфічныя паказальнікі па актуальных для рэспублікі праблемах “Льноводство”, “Овощеводство защищённого грунта”, “Социально-экономическое развитие современного села”.

У гэты перыяд быў створаны адзін з буйнейшых паказальнікаў сельскагаспадарчай тэматыцы – “Гречиха” за 1824–1971 гг.

У 80-я гады падрыхтоўку бібліяграфічных дапаможнікаў ажыццяўлялі: БелСГБ, бібліятэкі сельскагаспадарчых НДУ, праектна-канструктарскіх арганізацый, ВНУ рэспублікі, абласныя бібліятэкі, БелНДІНТІ, іншыя. На долю БелСГБ, якая з’яўлялася галоўнай па абслугоўванню спецыялістаў АПК, прыпадала каля 50% усіх падрыхтаваных паказальнікаў. На другім месцы былі – бібліятэкі і органы НТІ розных навукова-даследчых, праектна-канструктарскіх арганізацый, напрыклад, Усесаюзны навукова-даследчы і праектна-канструктарскі інстытут па вытворчасці прадуктаў харчавання з бульбы, БелНДІ жывёлагадоўлі і іншыя. Невялікая колькасць паказальнікаў (у цэлым больш 10%) прыпадала на абласныя бібліятэкі, бібліятэкі ВНУ, БелНДІНТІ, выдавецтвы. Неабходна адзначыць таксама, што ў падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі тых гадоў вызначаную ролю сыграў БФУНДІНТІаграпрам, які выдаваў агляды па актуальных пытаннях АПК. Такім чынам, у падрыхтоўку бібліяграфічнай прадукцыі па сельскай гаспадарцы ў 1980-я гады быў уцягнуты шэраг розных арганізацый. У сярэднім штогодна выдавалася 7–8 рэтраспектыўных паказальнікаў. Неабходна адзначыць, што забяспечанасць спажывцоў розных галін бібліяграфічнай інфармацыяй па сельскай гаспадарцы неаднолькавая.

Значнае месца сярод бібліяграфічных паказальнікаў па раслінаводстве належыць тэматычным спісам літаратуры, якія рыхтаваліся Бел СГБ і змяшчаліся ў “Новых книгах БССР”. Яны былі прысвечаны самым актуальным для галіны праблемам,

напрыклад, “Послеуборочная обработка семян сельскохозяйственных культур”, “Биологические методы и средства защиты растений” і іншыя.

Цікавым прыкладам унутрыкніжнага рэтраспектыўнага паказальніка з’яўляецца тэматычны паказальнік у даведніку “Бульба”. Тут адлюстраваны каля 900 дакументаў на беларускай, рускай, украінскай і іншых замежных мовах. Храналагічныя рамкі ахопа літаратуры – з 1905 па 1988 гг., усе дакументы згрупаваны па раздзелах.

Жывёлагадоўля з’яўляецца адной з прыярытэтных галін сельскай гаспадаркі рэспублікі. Таму і заканамерна тая ўвага, якая надаецца складанню дапаможнікаў і забеспячэнню спецыялістаў гэтай галіны бібліяграфічнай інфармацыяй. Па жывёлагадоўлі складзена каля 1 усіх падрыхтаваных паказальнікаў. Сярод іх “Профилактика и меры борьбы с болезнями сельскохозяйственных животных в специализированных хозяйствах и комплексах”.

Эканамічныя пытанні развіцця галіны знайшлі адлюстраванне ў невялікай, але стабільнай на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў колькасці дапаможнікаў. Гэта паказальнікі, якія складалі БелСГБ і абласныя бібліятэкі. Напрыклад, “Социально-экономическое развитие современного села”, “Передовой опыт в сельском хозяйстве Гомельской области”, а таксама спісы па эканамічным пытанням галіны, напрыклад, “Подряд на селе”. і г.д.

Недастатковая колькасць дапаможнікаў па механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі можна растлумачыць цеснымі сувязямі гэтай комплекснай галіны з асобнымі галінамі тэхнікі, у сувязі з чым, пытанні канструіравання, рамонта сельскагаспадарчай тэхнікі знаходзяць адлюстраванне ў дапаможніках па тэхніцы. У 1980-я гады было падрыхтавана толькі 2 паказальнікі па галінах пераапрацоўкі сельскагаспадарчай прадукцыі і толькі 6 дапаможнікаў па харчовай прамысловасці, якія зараз уваходзяць у адзіны АПК. Калі разглядаць гэтыя дапаможнікі ў адзінай сістэме бібліяграфічнага забеспячэння АПК, дык іх недастаткова для рэспублікі ні з пункту гледжання колькасці, ні з пункту гледжання забеспячэння асобных галін, ні з метадычнага боку.

Як правіла, большая частка бібліяграфічных паказальнікаў адлюстроўвае дакументы за апошнія 1–3–5 гадоў. Выключэнне складаюць паказальнікі прац

супрацоўнікаў НДУ, а таксама рэтраспектыўны паказальнік у даведніку “Бульба”. Гэта абумоўлена слабай матэрыяльнай базай бібліятэк і скарачэннем запытаў чытачоў на рэтраспектыўны пошук дакументаў, на выданні мінулых гадоў.

У масіве бібліяграфічных паказальнікаў ёсць дапаможнікі, якія адлюстроўваюць толькі адзін від дакументаў: справаздачы аб НДР, ці дакументы на вынаходствы, стандарты. Гэта такія паказальнікі, як “Аннотированный перечень законченных НИР...”, “Аннотированный указатель изобретений ВНИИИТИМЖа” і інш. Аднак у цэлым, у большай частцы падрыхтаваных паказальнікаў адлюстраваны традыцыйныя віды дакументаў – кнігі, часопісныя артыкулы.

Такім чынам, бібліяграфічная забяспечанасць сельскай гаспадаркі, АПК у цэлым мае свае дасягненні. Аднак трэба адзначыць, што па многіх тэмах перапрацоўчай прамысловасці, буйных праблемах раслінаводства і жывёлагадоўлі, на якіх спецыялізуецца сельская гаспадарка рэспублікі сучасных паказальнікаў няма.

На сучасным этапе перавага ў патоку бібліяграфічнай прадукцыі аддаецца бібліяграфічным паказальнікам, прысвечаным вядомым навукоўцам і педагогам. За гэты перыяд падрыхтаваны паказальнікі прысвечаныя акадэмікам І.С. Нагорскаму, М.І. Смяяну, выдатным вучоным аграрнай навукі А.М. Карташэвічу, С.І. Назараву, В.А. Шаршунову, Г.І. Пірагоўскай.

Другую групу складаюць бібліяграфічныя паказальнікі прац калектываў. Былі падрыхтаваны “Библиографический указатель работ сотрудников Института леса НАН Беларуси” (1922-2000 гг.)”, “Библиографический указатель трудов Белорусского научно-исследовательского института мелиорации и луговодства (1980-2000гг.)”. У данай групе выдзяляецца “Тэматычны агляд прац БДГУ па лясной гаспадарке”, у якім знайшлі адлюстраванне лепшыя творы выкладчыкаў і супрацоўнікаў ВНУ.

Галіновых і тэматычных паказальнікаў і спісаў літаратуры ў гэты перыяд было падрыхтавана не шмат. Некаторыя з іх былі ўключаны ў “Новыя кнігі”, выйшлі асобнымі выданнямі, ці размяшчаюцца ў манаграфіях, зборніках. Сярод гэтай групы паказальнікаў неабходна адзначыць вялікую працу Віцебскай абласной бібліятэкі “Картофель: от поля до потребителя”. У бібліяграфічным паказальніку адлюстравана літаратуры за 1952-2008 гг. Ён часткова анатаваны, ўключае дакументы з фонда

бібліятэкі: кнігі і артыкулы з часопісаў і газет. За гэты перыяд падрыхтаваны і выдадзены буйны рэтраспектыўны паказальнік літаратуры па праблемах гібрыдалагічных, іхтыялагічных і рыбагаспадарчых даследаваннях у Беларусі за 75 гадоў. Гэты спіс літаратуры размешчаны ў выданні, дзе падведзены вынікі развіцця рыбагадоўлі на Беларусі.

Значнае месца займаюць бібліяграфічныя паказальнікі, якія адлюстроўваюць асобныя віды дакументаў. Сярод іх пераважаюць паказальнікі тэхнічных нарматыўных прававых актаў (ТНПА) па розных відах сельскагаспадарчай прадукцыі: на фрукты і гародніну, малочную прадукцыю, мяса і мясную прадукцыю, кармы для жывёл і інш. Усе яны падрыхтаваны Беларускамі інстытутамі стандартызацыі і сертыфікацыі і адпавядаюць сучасным кірункам комплекснага інфармавання аб розных відах ТНПА: тэхнічных кодэксах, санітарных нормах і правілах, тэхнічных умовах і інш. У гэты перыяд працягваецца традыцыя падрыхтоўкі бібліяграфічных паказальнікаў патэнтных дакументаў. Калі раней падобны бібліяграфічны паказальнік адлюстроўваў аўтарскія пасведчанні і патэнты вынаходніцтва па жывёлагадоўлі за 5 год і выходзіў на працягу 20 гадоў, то зараз такі паказальнік уключае дакументы за 28 гадоў па праблеме рыбагадоўлі і рыбнай гаспадаркі.

За апошнія пяцігоддзе быў падрыхтаваны і паказальнік зместу часопіса “Белорусское сельское хозяйство” Ён уключае пералік артыкулаў, апублікаваных у часопісе за 2005-2007 гг. і выйшаў асобным выданнем (спецвыпуск).

Такім чынам, колькасць і віды склад бібліяграфічнай прадукцыі па сельскай гаспадарке сведчыць, што негледзячы на змянішэнне ролі бібліятэк па падрыхтоўцы бібліяграфічных дапаможнікаў, патрэбнасць галіны ў іх відавочна, асабліва ў сферы сельскагаспадарчай навукі. І хоць недахоп тэматычных і галіновых бібліяграфічных дапаможнікаў можна кампенсавать у сучасных умовах пошукам інфармацыі ў базах даных, бібліяграфічныя паказальнікі, а таксама паказальнікі навуковых прац калектываў выконваюць не толькі функцыю падсумоўвання, але з’яўляюцца элементам маркетынгавай стратэгіі навуковай арганізацыі.

Пытанні да самакантролю:

1. Назавіце рэспубліканскія цэнтры, якія рыхтуюць інфармацыю аб спецвідах тэхнічнай літаратуры і дакументацыі.
2. Назавіце галаўныя цэнтры інфармацыі ў галіне тэхнікі, сельскай гаспадаркі, прыродазнаўства, медыцыны.
3. Назавіце тэрытарыяльныя цэнтры інфармацыі РБ.
4. Доступ да якіх БД забяспечваюць ЦНБ імя Я.Коласа, РНТБ.
5. Доступ да якіх БД абяспечваюць РНМБ і БелСГБ.

2.4. Інфармацыйныя рэсурсы і паслугі расійскіх федэральных цэнтраў інфармацыі

Асноўным нарматыўным дакументам, які спрыяе рэалізацыі функцый дзяржавы па стварэнні федэральных інфармацыйных рэсурсаў і сістэм у галіне навукі і тэхнікі з'яўляецца пастанова Правіцельства РФ ад 24 ліпеня 1997 г. № 950 «Об утверждении Положения о ГСНТИ». Як сведчыць дакумент дзяржаўная сістэма навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТИ) уяўляе сабой сукупнасць інфармацыйных цэнтраў і НТБ, якія спецыялізуюцца на зборы і апрацоўцы НТІ і ўзаемадзеінічаюць паміж сабой з улікам прынятых на сябе сістэмных абавязкаў.

Мэтай стварэння ДСНТИ з'яўляецца забеспячэнне фарміравання і выкарыстання дзяржаўных рэсурсаў НТІ, іх інтэграцыі ў сусветную інфармацыйную прастору і садзейнічанне стварэнню рынку інфармацыйных прадуктаў і паслуг.

Асноўны прынцып функцыянавання ДСНТИ – цэнтралізаваная аднаразавая апрацоўка сусветнага інфармацыйнага патоку дакументаў у галіне навукі і тэхнікі федэральнымі органамі навукова-тэхнічнай інфармацыі і НТБ і шматразовае выкарыстанне карыстальнікамі вынікаў апрацоўкі НТІ з федэральных фондаў праз сетку інфармацыйных арганізацый у галінах і рэгіёнах.

У склад ДСНТИ ўваходзяць **федэральныя органы НТІ і НТБ** (больш за 30), **галіновыя органы НТІ і НТБ** (больш за 60) і **рэгіянальныя цэнтры НТІ** (больш 70 цэнтраў Росінформрэсурса Міннавукі Расіі ў рэгіёнах).

Органы НТІ, НТБ і центры забяспечваюць збор, храненне і апрацоўку айчынных і замежных крыніц НТІ, фарміраванне, вядзенне і арганізацыю выкарыстання федэральных, галіновых і рэгіянальных інфармацыйных фондаў, баз і банкаў даных, якія складаюць дзяржаўныя рэсурсы НТІ.

Сярод федэральных цэнтраў інфармацыі можна выдзеліць універсальныя, якія спецыялізуюцца пераважна на падрыхтоўцы інфармацыйных выданняў аб адным (канкрэтным) відзе дакументаў, шматгаліновыя і галіновыя.

Інфармацыйная прадукцыя федэральных органаў НТІ вельмі разнастайная: выданне бягучых навукова-дапаможных і рэгістрацыйных бібліяграфічных пасобій, фарміраванне бібліяграфічных, адрасна-даведачных, фактаграфічных і поўнатэкставых БД. Акрамя таго, значнае месца ў іх дзейнасці належыць аглядна-аналітычнаму напрамку падрыхтоўкі інфармацыйнай прадукцыі і паслуг.

Усерасійскі інстытут навуковай і тэхнічнай інфармацыі (УІНТІ) з'яўляецца галаўной арганізацыяй ДСНТІ РФ, буйнейшай інфармацыйнай ўстановай свету. Інстытут створаны ў 1952 годзе пры Акадэміі навук. Рыхтуе першасныя (перыядычныя і непэрыядычныя) і другасныя дакументы.

Сёння Інстытут апрацоўвае каля 1 млн. дакументаў, з'яўляецца буйнейшым нацыянальным інфармацыйным цэнтрам, які забяспечвае расійскае і сусветнае навуковае грамадства навукова-тэхнічнай інфармацыяй па дакладных, прыродазнаўчых і тэхнічных навук, па розных галінах народнай гаспадаркі і некаторых комплексных праблемах.

Для падрыхтоўкі інфармацыйных прадуктаў інстытут атрымлівае выданні больш чым са 100 краін свету на 60 мовах.

З 1958 года Інстытут з'яўляецца нацыянальным членам Міжнароднай арганізацыі па дакументацыі і інфармацыі (МФД), з 1966 года – членам Міжнароднага савета па навуковай і тэхнічнай інфармацыі, супрацоўнічае з міжнароднымі арганізацыямі ЮНЕСКО, ЮНИД, Еўрапейскай эканамічнай камісіяй ААН і інш.

Інстытут – буйнейшы ў Расіі стваральнік рэфератыўных Баз даных – 240 выпускаў, глыбіня рэтраспекцыі якіх з 1981 года. На яе падставе прадастаўляюцца наступныя паслугі:

- тэматычныя фрагменты і выпускі БД на розных носьбітах;
- пошук у БД праз Internet.

З 1975 года Інстытут стварае фактаграфічныя БД. Сярод іх – **БД структурных даных (СД) па хіміі** – адна з трох буйнейшых у свеце такога тыпу.

Акрамя таго,

БД «Лекарственные растения» («Алтей»),

БД «Новые технологии»,

БД «Информационные организации России и СНГ».

У сувязі з інтэграцыяй сумежных навук Інстытут распачаў генерацыю праблемна-арыентаваных і спецыяльных БД па міжгаліновых праблемах, напрыклад, біяінфарматыка, экаінфарматыка і інш.

На падставе БД рыхтуюцца інфармацыйныя выданні, на якія ажыццяўляецца падпіска ўстановамі з 60 краін, у т.л. ЗША, Японіі, Германіі, Францыі, Канады.

Сярод інфармацыйных выданняў Інстытута першае месца належыць рэфератыўным часопісам (РЧ), якія пачалі выходзіць з 1953 года – па прыродазнаўчых навуках і з 1956 – па тэхніцы. Сёння існуе друкаваная і электронная версіі.

Сістэма РЧ ўяўляе сабой на сучасным этапе складаную сістэму з 270 выпускаў, якія звязаны паміж сабой функцыянальнымі сувязямі. Існуе тры асноўныя формы РЧ: **зводны том** (прысвечаны галіне навукі, тэхнікі), **выпуск зводнага тома** (прысвечаны буйным раздзелам галіны навукі, тэхнікі), **асобны выпуск** (прысвечаны міжгаліновым праблемам, а таксама тым, якія маюць самастойнае значэнне), што выклікана неабходнасцю задавальняць спецыялістаў розных галін адпаведнай інфармацыяй. У РЧ адлюстроўваюцца ўсе віды выданняў (кнігі, артыкулы з перыядычнага друку, патэнты, НТД, справаздачы аб НДР, дэпаніраваныя рукапісы, пераклады і інш.) на рускай і замежнай мовах, групоўка матэрыялаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Рубрыкатарам УІНТІ. Асноўнай бібліяграфічнай характарыстыкай з'яўляецца рэферат.

Усе выпускі РЧ выходзяць штомесячна, акрамя выпускаў па хіміі і хімічнай тэхналогіі (2 разы ў месяц).

ДБА да РЧ складаецца з дапаможных паказальнікаў да зводных тамоў і асобных выпускаў. У залежнасці ад галіны рыхтуюцца аўтарскія, прадметныя, формульныя, патэнтныя і інш. паказальнікі. Электронная версія ўяўляе сабой аналаг друкаванай і распаўсюджваецца як асобны інфармацыйны прадукт.

З мэтай больш аператыўнай інфармацыі спажывцоў Інстытут выпускае “**Бюллетень сигнальной информации**” (СИ), які выпускаецца ў выглядзе 4-х тэматычных серый пад агульнай назвай «Содержание российских научных журналов» у друкаванай і электроннай формах. Кожны выпуск змяшчае назвы ўсіх артыкулаў па адпаведнай тэматыцы, надрукаваных у расійскіх журналах.

Выпускі бюлетэня (фізіка-матэматычныя навукі, навукі аб зямлі, тэхнічныя навукі, біялагічныя навукі і інш.) адлюстроўваюць змест 800 навуковых і навукова-папулярных часопісаў, якія выдаюцца ў Расіі і краінах СНГ. Кожны нумар утрымлівае дапаможныя паказальнікі: аўтарскі, прадметны (ключавыя словы назвы), арганізацыі.

Электронная версія дадаткова забяспечваецца анатацыямі да артыкулаў.

Наступнае выданне Інстытута – “**Экспресс-информация**” (ЭИ) – перыядычнае выданне, якое ўтрымлівае расшыраныя рэфераты найбольш значных навукова-тэхнічных дакументаў, выдадзеных у Расіі і за яе межамі. Выдаецца 10 тэматычных выпускаў (Ресурсосберегающие технологии; Городской транспорт; Авиастроение и др.).

“**Депонированные научные работы**” – штомесячны бібліяграфічны паказальнік навуковых работ, якія дэпаніраваны ў УІНТІ і галіновых цэнтрах НТІ, а таксама ў цэнтрах НТІ дзяржаў СНД. У якасці дапаможных паказальнікаў ёсць паказальнік аўтараў дэпаніраваных работ у Інстытуце, сістэматычны паказальнік навуковых работ, дэпаніраваных у цэнтрах НТІ дзяржаў СНД, а таксама парадак афармлення заказаў на копіі дэпаніраваных у УІНТІ навуковых работ.

Акрамя таго, Інстытут штоквартальна ажыццяўляе інфармацыю аб буйнейшых нацыянальных і міжнародных мерапрыемствах (канферэнцыях, сімпозіумах, кангрэсах, выставах), якія прадстаўляюць цікавасць для спецыялістаў розных арганізацый і ўстаноў – “**Бюллетень международных научных съездов, конференций, конгрессов, выставок**”.

Цэнтр інфармацыйных тэхналогій і сістэм органаў выканаўчай улады (ЦИТиС, былы УНТЦэнтр).

Федэральны цэнтр універсальнага характару ажыццяўляе збор, апрацоўку і падрыхтоўку інфармацыі аб неапублікаваных адкрытых навукова-даследчых работах, абароненых дысертацыях, алгарытмах і праграмах.

Інфармацыя аб названых дакументах аператыўна. Яна даступна карыстальніку ўжо праз 2–3 месяцы.

Асноўнымі інфармацыйнымі рэсурсамі цэнтра з’яўляюцца:

“Аператыўная БД па новых НДР і ВКР” – зарэгіструе тэмы работ з указаннем выканаўцаў і тэрмінаў заканчэння работ, а таксама **“Рэфератыўная БД завершаных НДР і ВКР”** змяшчае рэфераты справаздач аб выкананых НДР і вопытна-канструктарскіх распрацоўках, абароненых доктарскіх і кандыдацкіх дысертацыях.

Пошук матэрыялаў ажыццяўлена ў адпаведнасці з Дзяржаўным рубрыкатарам навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДРНТІ), па назве арганізацыі, тэматыцы і іншых параметрах. Такім чынам, ЦИТиС стварыў адзіную БД НДР і ВКР.

3. **“Идеи. Гипотезы. Решения.”** Гэта інфармацыйны бюлетэнь, дзе прыведзены апісанні зарэгістраванай у Цэнтры інтэлектуальнай прадукцыі (навуковых ідэй, тэорый, гіпотэз, канцэпцый, метдаў і г.д.).

Акрамя інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі цэнтр рыхтуе аналітычныя агляды па важнейшых навукова-тэхнічных праблемах, у якіх прыводзяцца вынік навуковай і практычнай дзейнасці, даецца ацэнка навізны і якасці даследаванняў. У апошнія гады былі падрыхтаваны агляды «Экологический мониторинг окружающей среды», «Интеллектуальная собственность: проблемы и решения» і інш.

Наступным кірункам дзейнасці Цэнтра з’яўляецца выпуск адрасна-даведачных выданняў. Напрыклад, «Организации научно-технической сферы: справочник»; «Научные кадры высшей квалификации: справочник».

Даведнікі існуюць у друкаваным і электронным выглядзе.

Наступным федэральным цэнтрам інфармацыі універсальнага і шматгаліновага напрамку, які спецыялізуецца на асобным відзе дакументаў з’яўляецца Федэральны фонд стандартаў і Усерасійскі навукова-даследчы інстытут класіфікацыі,

термінології па стандартызацыі і якасці (УНДІКІ), якія склалі Холдынґ “Інформстандарт”

З 1940 г. яны ажыццяўляюць выпуск бягучага штомесячнага “**Информационного указателя стандартов**”, у склад якога ўваходзіць два раздзелы: Межгосударственные стандарты и Государственные стандарты і штогодніка “Национальные стандарты” па стане на 01.01 бягучага года. Ён інфармуе аб дзеючых ТНПА.

“Государственные стандарты”: БД па ГОСТах, галіновых стандартах, ТУ, стандартах ІСО, Германіі, Велікабрытаніі, Францыі.

Акрамя таго, фонд рыхтуе навукова-тэхнічны рэфератыўны зборнік “**Научно-техническая терминология**”.

Інфармацыйныя выданні па патэнтнай дакументацыі рыхтуе **Федэральны інстытут прамысловай уласнасці (ФПІУ) і Інфармацыйна-навуковы выдавецкі цэнтр (ІНВЦ)** Расійскага агенцтва па патэнтных і таварных знаках.

З 1924 г. у Расіі ажыццяўляецца інфармаванне аб вынаходках. Сёння гэта афіцыйны бюлетэнь – “**Изобретения**”. У 36 яго выпусках у год друкуюцца звесткі аб заяўках і патэнтах РФ на вынаходкі. Групоўка матэрыялаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з міжнароднай патэнтнай класіфікацыяй (МПК). У кожным нумары публікуюцца сістэматычны і нумерацыйны паказальнікі заявак і патэнтаў на вынаходнікі. Бюлетэнь таксама распаўсюджваецца на CD–ROM.

Інфармацыя аб іншых аб’ектах аховы інтэлектуальнай уласнасці ажыццяўляецца ў наступных выданнях:

“Полезные модели. Промышленные образцы” – штомесячны афіцыйны бюлетэнь утрымлівае інфармацыю аб патэнтах на карысныя мадэлі прамысловага ўзоры. Сістэматызацыя матэрыялаў ажыццяўляецца па міжнароднай класіфікацыі прамысловых узораў і МПК. Друкуюцца панамерныя сістэматычныя і нумерацыйныя, а таксама гадавыя паказальнікі (на CD–ROM).

“Товарные знаки, знаки обслуживания и наименования мест происхождения товаров” – афіцыйны бюлетэнь выходзіць 2 разы на месяц. Утрымлівае пералік пасведчанняў на таварныя знакі і знакі абслугоўвання; пасведчанні на права

карыстання найменнямі месцаў паходжання тавараў. Сістэматызацыя ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Міжнароднай класіфікацыяй тавараў і паслуг. У кожным нумары ёсць сістэматычны і нумарацыйны паказальнікі; гадавыя – на CD-ROM.

Акрамя таго, выдаецца штоквартальны афіцыйны бюлетэнь “**Программы для ЭВМ. Базы данных. Топологии интегральных микросхем**”, які рэгіструе праграмныя прадукты і электронныя інфармацыйныя рэсурсы.

Звесткі аб замежных патэнтных дакументах змяшчаюцца ў інфармацыйных выданнях ІНВЦ.

“**Изобретения стран мира**” – рэфератыўны інфармацыйны бюлетэнь, які штомесячна выходзіць у 112 тэматычных выпусках (у адпаведнасці з класамі МПК) і ўтрымліваў звесткі аб ахоўных дакументах, выдадзеных у РФ (раней у СССР) і 6 буйнейшых дзяржавах свету – ЗША, Францыі, Германіі, Англіі, Японіі, Швейцарыі.

У аналагічных паказальніках адлюстраваны замежныя прамысловыя ўзоры.

У мэтах правядзення розных відаў патэнтнага пошуку па патэнтных дакументах Расіі і буйных краін свету ІНВЦ выдае штогодныя кумулятыўныя дапаможныя паказальнікі (нумарацыйныя заявак і патэнтаў на розныя аб’екты, сістэматычныя, арганізаваныя на адной з класіфікацый аб’ектаў прамысловай уласнасці і імяныя. Для паляпшэння пошуку Расійскіх вынаходак складзены выніковы сістэматычны паказальнік аўтарскіх пасведчанняў і патэнтаў Расіі з 1924 па 2002 гг.

Федэральным цэнтрам па апублікаваных крыніцах у галіне прыродазнаўчых і прыкладных навук, тэхнікі з’яўляецца **Дзяржаўная публічная навукова-тэхнічная бібліятэка (ДПНТБ)**. Бібліятэка створана ў 1958 годзе, з 1967 года мае статус НДІ.

ДПНТБ Расіі – аўтаматызаваны інфармацыйны цэнтр дзяржавы, галаўная арганізацыя аўтаматызаванай сістэмы Расійскага Зводнага каталога па навукова-тэхнічнай літаратуры, цэнтр распрацоўкі і ўкаранення перспектыўных інфармацыйна-бібліятэчных тэхналогій, цэнтр онлайнвага доступу да аўтаматызаваных рэсурсаў ДПНТБ Расіі і іншых айчынных і замежных інфармацыйных рэсурсаў праз Internet.

У ДСНТІ ДПНТБ з’яўляецца нацыянальным цэнтрам па бібліяграфіі, стандартызацыі ў інфармацыйна-бібліятэчнай сферы, каардынацыйным цэнтрам па метадалогіі камплектавання МБА, кнігаабмену і аўтаматызацыі для сеткі НТБ Расіі,

утрымальнік Зводнага католога Расіі па выданнях у галіне навукі і тэхнікі, атрымальнік абавязковага бясплатнага экзэмпляру.

Бібліятэка выпускае 30 найменняў друкаваных выданняў.

У электронным выглядзе бібліятэка выдае РЧ **«Компьютерный вестник» (КомВест)** – штомесячнае выданне, з дапамогай якога можна атрымаць інфармацыю аб прадуктах і тэхналогіях, прадстаўленых на выставах, кафнерэнцыях, семінарах, прэзентацыях, якія праводзяцца ў Расіі і за яе межамі ў галіне камп’ютэрных тэхналогій. За год у часопісе адлюстроўваецца прыкладна 2500 рэфератаў дакументаў па актуальных тэмах ў галіне камп’ютэрных навук і тэхналогій.

Значнае і асобнае месца ў забеспячэнні карыстальнікаў інфармацыяй аб складзе інфармацыйных фондаў займае БД **“Сводный каталог научно-технической литературы. Естественные науки. Техника. Сельское хозяйство. Медицина”**.

У папаўненні БД прымае ўдзел больш 200 НТБ і інфармацыйных цэнтраў Расіі і краін СНД, у тым ліку 4 бібліятэкі Беларусі. БД састаіць з трох частак, якія выходзяць у друкаваным выглядзе: «Каталог зарубежных книг», «Каталог российских книг» (2 разы на год), «Каталог зарубежных периодических изданий» (штогоднік).

БД – адрасна-бібліяграфічная, са штогадовай актуалізацыяй.

Галаўным цэнтрам па медыцыне і ахове здароўя з’яўляецца **Цэнтральная навуковая медыцынаская бібліятэка (ЦНМБ)**, заснаваная ў 1919 годзе.

ЦНМБ – адна з буйнейшых медыцынскіх бібліятэк у Еўропе, яе фонды налічваюць прыкладна 3 млн. дакументаў. На сучасным этапе выконвае функцыі цэнтра па навукавай каталагізацыі, прадметызацыі, інфармацыйнага абслугоўвання амаль для 5 тыс. бібліятэк Расіі і краін СНД.

Бібліятэка вядзе электронны каталог (ЭК), на базе якога фарміруецца БД **“Российская медицина”**. Цікавая біябібліяграфічная БД **“Выдающиеся деятели медицины XVII – нач. XX вв.”**, у якой змяшчаюцца кароткія біяграфічныя даведкі і спасылкі на асноўныя працы айчынных і замежных дзеячаў медыцынскай навукі і практыкуючых урачоў.

У друкаваным выглядзе ЦНМБ выпускае бібліяграфічныя паказальнікі **«Медицина и здравоохранение» і «Новые медицинские книги»**.

Цэнтральная навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка (ЦНСГБ) створана ў 1930 годзе, на сучасным этапе вядзе ЭК, выпускае Бюлетэні новых паступленняў (штотыднёва).

Асноўнымі інфармацыйнымі прадуктамі ЦНСХБ з'яўляюцца бібліяграфічныя БД, якія ствараюцца ў межах **Праекта падтрымкі сельскагаспадарчых рэформаў у Расіі**. Гэта бібліяграфічная БД “AGROS”, якая ўтрымлівае звесткі аб дакументах з 1985 года.

- Рэфератыўныя БД “**Зарубежный опыт работы ИКС в АПК**”;
- Праблемна-тэматычная БД “**Экономика и организация фермерского хозяйства**”;
- Электронны дайджэст “**Фермер**”.

У канцы 1990-х гадоў УНСГБ прыступіла да выпуску РЧ. Выдавалася 5 серый РЧ “Пищевая промышленность”, “Ветеринария” і інш.

Наступным цэнтрам, які стварае інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, у якіх адлюстраваны асобныя віды дакументаў, з'яўляецца Расійскі навукова-даследчы інстытут інфармацыйных тэхналогій і аўтаматызацыя праектавання (Рос НДІ ІТ і АП). Ён абагульняе звесткі аб падрыхтаваных прамысловых каталогах і выдае інфармацыяна-бібліяграфічны зборнік у некалькіх серыях “Новые промышленные каталоги”. Тут можна знайсці бібліяграфічныя звесткі як аб расійскіх каталогах на абсталяванне па розных галінах народнай гаспадаркі, так і аб замежных. Зборнік выходзіць 2 разы ў год у 11 серыях: “Оборудование для обработки и отделки металла и древесины. Детали машин. Робототехника; Медицинская техника. Техника безопасности. Ветеринарное оборудование; Приборы. Автоматика. Телемеханика и вычислительная техника и др.”.

Акрамя цэнтраў, якія спецыялізуюць на падрыхтоўцы інфармацыйных выданняў, у якіх адлюстраваны асобныя віды дакументаў, шэраг расійскіх федэральных цэнтраў з'яўляюцца галіновымі і найбольш поўна ажыццяўляюць аналітыка-сістэматычную апрацоўку расійскага і замежнага галіновага патока дакументаў.

У ДСНТІ існуе навукова-тэхнічны цэнтр **Інформрегiстр**, які ажыццяўляе рэгістрацыю электронных выданняў.

Звесткі аб айчынных БД па ўсіх галінах навукі, тэхнік і народнай гаспадаркі ўтрымлівае:

Электронный каталог дзяржаўнай рэгістрацыі баз і банкаў даных уключае больш 5 тысяч запісаў. На падставе электроннага каталога ствараецца яго друкаваная версія «БД России» у 2-х тамах.

Таксама цэнтр выдае **“Российские электронные издания”** – анатаваны бібліяграфічны каталог электронных дакументаў у галіне прыродазнаўства і тэхнікі, медыцыне, фармакалогіі, ваеннай справы. У складзе даведачнага апарата алфавітны паказальнік электронных выданняў, паказальнік уладальнікаў БД.

Колькасць галіновых інфармацыйных цэнтраў скарачаецца. Тым не менш існуюць буйныя цэнтры ў галіне будаўніцтва (Усерасійскі навукова-даследчы інстытут праблем навукова-тэхнічнага працэсу і інфармацыі ў будаўніцтве), аўтамабільным будаўніцтве (Інфармаўтадар), чорнай і каляровай металургіі (“Черметинформация”) і інш.

Яны выдаюць розную інфармацыйную прадукцыю, напрыклад, інфармацыйны ЦЭД па будаўніцтве – рэфератыўны часопіс “Строительство. Архитектура и ЖКХ”, іншыя цэнтры – экспрэс-інфармацыю, аглядную інфармацыю, бібліяграфічныя паказальнікі асобных відаў дакументаў (прамысловых каталогаў, будаўнічых нормаў). Таксама часта складаюцца даведнікі галіновага характару, напрыклад, “Электрооборудование для промышленных предприятий”.

Інфармацыйныя цэнтры тэрытарыяльнага ўзроўню дзейнічаюць ва ўсіх буйных прамысловых рэгіянальных цэнтрах.

Напрыклад, Пензенскі, Навасібірскі інстытуты навукова-тэхнічнай інфармацыі. На рэгіянальным ўзроўні дзейнічаюць і філіялы буйных галіновых бібліятэк. Напрыклад, Сібірскі філіял ДПНТБ Расіі, Паўночна-заходні філіял УНСГБ і інш. Асноўнай функцыяй гэтых цэнтраў і бібліятэк з’яўляецца забеспячэнне доступу да інфармацыйных рэсурсаў федэральных інфармацыйных цэнтраў, сусветных інфармацыйных рэсурсаў, а таксама стварэнне ўласных бібліяграфічных і рэфератыўных паказальнікаў, фактаграфічнай інфармацыі, БД.

Пытанні да самакантролю:

1. Назавіце асноўныя мэты і прынцыпы функцыянавання ДСНТІ.
2. Пералічыце федэральныя цэнтры, якія спецыялізуюцца на падрыхтоўцы інфармацыйных выданняў аб спецыяльных відах дакументаў.
3. Назавіце буйнейшыя бібліятэкі Расіі – федэральныя цэнтры ў галіне тэхнікі, медыцыны, сельскай гаспадаркі, прыродазнаўства.
4. Назавіце цэнтры, выданні якіх адлюстроўваюць айчынныя дакументы.

2.5. Сусветныя інфармацыйныя рэсурсы і паслугі ў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

Асноўным відам інфармацыйна-бібліяграфічнага выдання ў буйных замежных краінах ў канцы 1960-х гадоў былі рэфератыўныя часопісы, такія, напрыклад, як Index Medicus, Chemical Abstracts, Inspec і іншыя. Яны знайшлі шырокае распаўсюджванне дзякуючы паўнаце прадстаўлення інфармацыі па тэматыцы, адлюстраванню особных відаў дакументаў многіх краін. Таксама на падставе аднаразовай апрацоўкі інфармацыі рыхтаваліся выпускі сігнальнай інфармацыі. У канцы 1960-х гадоў пачалося стварэнне электронных баз даных (БД) у пачатку як поўных аналагаў рэфератыўных выданняў. Але іх падрыхтоўка хоць і не адмяніла выдання рэфератыўных часопісаў, але зрабіла іх больш дарагімі. У стварэнні інфармацыйнай прадукцыі ў буйных краінах свету прымаюць удзел галіновыя бібліятэкі, навукова-тэхнічныя таварыствы, універсітэты, камерцыйныя фірмы і іншыя ўстановы. Іх інфармацыйныя выданні і БД адрозніваюцца па многіх параметрах. Найбольшая колькасць электронных інфармацыйных рэсурсаў ствараецца у наш час ў ЗША, хаця хутка павялічваецца доля БД заходнееўрапейскіх і азіатскіх краін. На міравым інфармацыйным рынку БД навукова-тэхнічнай і медыцынскай тэматыкі займаюць 2–3 месцы пасля інфармацыйных рэсурсаў дзелавой, камерцыйнай і прававой інфармацыі. Сярод даступных БД пераважаюць тэкставыя (1).

З канца 1980-х гадоў адбываецца актыўнае стварэнне нацыянальных і сусветных сетак перадачы навукова-тэхнічнай і медыцынскай інфармацыі, забяспечваецца доступ да іх, ствараюцца магчымасці дыялогавага доступу карыстальнікаў да

адаленых БД. Аб гэтым сведчыць стварэнне сусветнай сеткі навукова-тэхнічнай інфармацыі STN (The Scientific and Technical Information Network). Яна функцыянуе на базе трох буйных інфармацыйных цэнтраў: FIZ Karlsruhe (Германія), Chemical Abstracts Service– CAS (ЗША), а таксама JICST (Японія). Яны звязаны паміж сабой высокахуткаснымі каналамі спутнікавай сувязі і падводнай кабельнай сувязі. Сетка STN дазваляе карыстальнікам атрымаць доступ да 180 БД, якія ў сукупнасці ўключаюць больш за 130 млн. запісаў, у тым ліку даныя аб камерцыйнай дзейнасці прамысловых і гандлёвых прадпрыемстваў, рэфератыўную і фактаграфічную інфармацыю па хіміі, матэматыцы, фізіцы, біялогіі, медыцыне. У сетцы забяспечваецца таксама прамы доступ да 18 спецыялізаваных патэнтных БД, а таксама да 23 БД, якія змяшчаюць патэнтную інфармацыю разам з іншай (яны змяшчаюць паўнатэкставую, фактаграфічную інфармацыю аб патэнтах-аналагах, прававым статусе патэнтных дакументаў). У сетцы таксама змяшчаюцца поўныя тэксты артыкулаў з найбольш вядомых часопісаў па хіміі. Размешчана інфармацыя аб звыш 15 тысяч хімічных структур. Праз сетку STN карыстальнік можа вызначыць індэкс цытавання аўтараў з дапамогай вядомай БД цытавання Science Citation Index.

Інфармацыйная карпарацыя Questel–Orbit ўключае дзве падсістэмы: Questel (Францыя) і Orbit (ЗША). Карпарацыя з'яўляецца адным з лідараў на рынку інфармацыі, якая звязана з інтэлектуальнай ўласнасцю. Яна існуе звыш 20 гадоў і забяспечвае каля 40 тысяч карыстальнікаў ва ўсіх краінах. У сістэме размешчаны 267 БД, якія апісваюцца па стандартнай схеме. Па тэматыцы яны ахопліваюць праблемы навукі і тэхналогій (1месца), бізнэс (2 месца), хімія (3 месца), медыцына (6 месца) .

Разам з сусветна вядомымі інфармацыйнымі сеткамі навукова-тэхнічнай інфармацыі свае інфармацыйныя рэсурсы прапануюць карыстальнікам галіновыя бібліятэкі, навукова-тэхнічныя таварыствы і іншыя арганізацыі. Яны прадстаўляюць як традыцыйныя бібліяграфічныя і рэфератыўныя БД, іх вукатэматычныя фрагменты, так і іншую інфармацыю (фактаграфічную).

На сусветным рынку інфармацыі і інфармацыйных паслуг і прадуктаў выдзяляюцца асноўныя сектары, якія характэрны для ўсіх краін і не залежаць ад каналаў перадачы інфармацыі. Гэта сектар дзелавой інфармацыі (біржавой,

фінансавай, камерцыйнай, эканамічнай, статыстычнай); сектар масавай і спажывецкай інфармацыі і сектар інфармацыі для спецыялістаў (навукова-тэхнічнай і спецыяльнай). Ён прадстаўлены *прафесійнай інфармацыяй* – спецыяльнымі данымі і інфармацыяй для ўрачоў, інжэнераў, фармацэўтаў, выкладчыкаў; *навукова-тэхнічнай інфармацыяй* – бібліяграфічнай і рэфератыўнай, даведачнай ў галіне фундаментальных і прыкладных прыродазнаўчых, тэхнічных, медацынскіх навук, галін вытворчасці; паслугамі арганізацыі даступа да першакрыніц праз бібліятэкі і спецыялізаваныя службы з магчымасцю атрымання дакументаў па міжбібліятэчным абанемце. Тут дзейнічаюць такія буйныя інфармацыйныя службы як STN, Dialog, Data Star, ВИНИТИ, а таксама размешчаныя ў Інтэрнэт інфармацыйныя рэсурсы Easy Net, Patent Search і іншыя. У апошнія гады падае доля рэсурсаў, створаных ў дзяржаўным інфармацыйным сектары і павялічваецца колькасць БД недзяржаўнага, камерцыйнага сектара.

Разгледзім больш дэталёва найбуйнейшыя інфармацыйныя рэсурсы бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў замежных краін. Адным з самых старых і аўтарытэтных сусветных інфармацыйных цэнтраў з'яўляецца рэфератыўная служба амерыканскага хімічнага навуковага таварыства Chemical Abstracts Service – CAS, створаная яшчэ ў 1912 годзе. Асноўны яе інфармацыйны прадукт – гэта рэфератыўны часопіс, які ўключае рэфераты на кнігі патэнтныя дакументы, артыкулы, дысертацыі і іншыя дакументы па ўсіх галінах хіміі. На падставе выдання створана БД, якая ўключае дакументы з 1907 года. Аднаўленне інфармацыі адбываецца 2 разы на тыдзень. Кожны год БД папаўняецца на 2,6 млн. бібліяграфічных запісаў.

У галіне сельскай гаспадаркі асноўнымі міравымі цэнтрамі-генератарамі БД з'яўляюцца: нацыянальная сельскагаспадарчая бібліятэка ЗША, Міжнародны цэнтр па сельскай гаспадарцы і біялогіі брытанскай садружнасці (CAB), інфармацыйны цэнтр па бягучым даследаванням у сельскай гаспадарцы CARIS. Нацыянальная сельскагаспадарчая бібліятэка ЗША – гэта каардынацыйны цэнтр сельскагаспадарчых бібліятэк краіны. Яна стварае інфармацыйныя рэсурсы па сельскай гаспадарцы і сумежных галінах і забяспечвае доступ да іх. Адна з сусветна вядомых БД бібліятэкі – AGRICOLA. Гэта бібліяграфічная БД, якая ўключае інфармацыю аб кнігах, артыкулах

з перыядычных выданняў, дысертацыях, патэнтных дакументах і іншыя дакументы, які захоўваюцца не толькі ў бібліятэцы. З 1975 года пры ААН дзейнічае камісія па харчаванні, пры якой створаны Міжнародны інфармацыйны цэнтр AGRIS. Ён каардынуе дзейнасць нацыянальных цэнтраў сельскагаспадарчай інфармацыі і стварае БД AGRIS. Яе адметнасцю з'яўляецца калектыўнае папаўненне ўсімі краінамі, дзе створаны нацыянальныя цэнтры сельскагаспадарчай інфармацыі. У БД знаходзіць адлюстраванне бібліяграфічная інфармацыя аб кнігах, артыкулах з перыядычных выданняў, зборнікаў, дысертацыях, справаздачах аб НДР і ВКР. Гэты інфармацыйны прадукт адлюстроўвае сельскагаспадарчую літаратуру са 140 краін свету на 70 мовах. Актуалізацыя інфармацыі адбываецца штомесячна. Акрамя таго цэнтр генерыруе БД CARIS, у якой адлюстроўваюцца вынікі навуковых даследаванняў (справаздачы аб НДР, дысертацыі, аналітычныя даклады) у галіне сельскай гаспадаркі і сумежных галін. Прыкладам рэфератыўнай БД па сельскай гаспадарцы з'яўляецца БД CAB International, створаная Міжнародным цэнтрам па сельскай гаспадарцы і біялогіі бюро брытанскай садружнасці нацый. Цэнтр апрацоўвае інфармацыю аб дакументах 140 краін свету, кожны з якіх праходзіць аналітыка-сінтэтычную апрацоўку. Змест уваходзячых дакументаў раскрываецца з дапамогай разгорнутых рэфератаў, якія падобныя на пераклады.

У галіне медыцыны ў 1960-я гады нацыянальнай медыцынскай бібліятэкай ЗША была створана аўтаматызаваная інфармацыйная сістэма MEDLARS. У наш час яна пераўтварылася ў комплекс з 40 БД. Буйнейшай з іх з'яўляецца БД Medline. У якасці інфармацыйна-пошукавай мовы вакарыстоўваецца тэзаурус Mesh, які зараз перакладзены на рускую мову. У выніку гэтага магчыма праводзіць інфармацыйны пошук на рускай мове. Medline змяшчае інфармацыю аб фундаментальных біямедыцынскіх даследаваннях, клінічнай медыцыне, стаматалогіі і іншых галінах медыцыны. У ёй адлюстраваны артыкулы з перыядычных выданняў, выданняў, якія працягваюцца, кнігі, матэрыялы канферэнцый, дысертацыі. Значная большасць матэрыялу суправаджаецца пашыранымі рэфератамі. Прыкладам факраграфічнай БД па медыцыне можа быць БД «Drug Information fulltext» (Інфармацыя аб лекавых сродках), якая змяшчае інфармацыю аб звыш 50 тысячах лекавых сродках, а таксама і

рефератыўную інфармацыю з 750 фармацэўтэчных часопісаў свету з 1970г. Адна з самых вядомых рефератыўных БД «BIOSIS» адлюстроўвае інфармацыю аб праблемах біямедыцыны. Больш поўную інфармацыю змяшчае даведачны дапаможнік .

Значную цікавасць для забеспячэння інфармацыйных патрэбнасцей маюць інфармацыйныя рэсурсы міжнародных цэнтраў, у якіх адлюстроўваюцца асобныя віды дакументаў. Інфармуюць аб патэнтных дакументах Еўрапейскае патэнтнае ведамства (ЕПВ), а таксама вядомая англійская камерцыйная інфармацыйная фірма DERWENT. ЕПВ стварае БД па 9 накірунках, сярод якіх: *бібліяграфічныя*, ў якіх адлюстроўваюцца нацыянальныя патэнтныя дакументы (напрыклад, «Patent BIB»), міжнародныя заяўкі і патэнты; *рэфератыўныя*, якія змяшчаюць рэфераты заявак ці ахоўных дакументаў (напрыклад, «GLOBALPAT», у якой знаходзяцца рэфераты ахоўных дакументаў з указаннем патэнтаў-аналагаў, выданных WIPO, ЕПВ, ЗША, Германіі і іншых краін); *поўнатэкставыя* БД нацыянальных патэнтаў і заявак, міжнародных і рэгіянальных арганізацый (напрыклад, ESPACE/ EP A; ESPACE-PRECES) і іншыя. Інфармацыйная прадукцыя фірмы DERWENT складаецца з выдання рефератыўнага часопіса «Сусветны патэнтны паказальнік», яго аналага ў электроннай форме, БД «Patent Citation Index» і іншых. Перавагай гэтых БД ў параўнанні з рефератыўнымі БД ЕПВ, іншых арганізацый і краін з'яўляецца больш шырокі ахоп краін (уключаючы Расію і краіны, якія не ўваходзяць у так званы «мінімум РСТ»); больш зместавыя загаловкі дакументаў; выдзеленне у тэксце рэферата мэты і пераваг вынаходкі; шматаспектная сістэматызацыя зместу патэнтных дакументаў; значная глыбіня рэтраспектыўнага ахопу дакументаў (напрыклад, па хіміі з 1963 года); пераклад усіх дакументаў на англійскую мову. Акрамя таго, DERWENT аказвае паслугі па правядзенні пошука па зніжаным себязкошце ў тэматычных БД: па біятэхналогіі і фармацэўтыцы, ветэрынарыі, лекавых сродках. DERWENT таксама аказвае аналітычныя паслугі, ажыццяўляе статыстычны аналіз вынаходніцкай актыўнасці ў вузкіх тэматычных кірунках вынаходніцкай дзейнасці і г.д.

У адпаведнасці з Мадрыдскім пагадненнем аб міжнароднай рэгістрацыі знакаў (1891г) міжнароднае бюро WIPO стварыла рэгістрацыйную БД «ROMARIN» (READ ONLY MEMORY OF MADRID ACTIVE REGISTRY INFORMATION), доступ да якой

забяспечваецца ў рэжыме on-line, а таксама і на CD-ROM дысках, якія змяшчаюць інфармацыю аб усіх міжнародных рэгістрацыях таварных знакаў. Існуюць дзве разнавіднасці дыскаў «ROMARIN»: BIBLIO и IMAGES. Дыск BIBLIO папаўняецца кожныя 4 тыдні і кожны новы дыск замяняе папярэдні. Ён змяшчае бібліяграфічную інфармацыю па 18 рэквізітах, а таксама ўсе найменні месцаў паходжання, зарэгістраваныя ў адпаведнасці з Лісабонскай дамовай по 11 рэквізітам. У якасці дадатковых пошукавых сродкаў ў сістэму ROMANIN уваходзяць таксама дыскі з Ніццкай і Венскай класіфікацыямі таварных знакаў. Штогодна на дыске IMAGES размяшчаюцца ўсе выявы таварных знакаў за чарговы 20-гадовы перыяд.

Магчымасць атрымаць звесткі аб справах НДР, перакладах і іншых неапублікаваных дакументах прадстаўляе сусветны цэнтр Еўрапейскай супольнасці па «шэрай літаратуры» у Нідэрландах, які індэксуе дысертацыі, справаздачы, пераклады і ў дыялогавым рэжыме забяспечвае доступ да БД SIGLE. Доступ да мікраформ ажыццяўляе Еўрапейскі рэгістр страхавых мікраформ (EROMM), у БД якога знаходзяцца звесткі аб 50 тыс. мікрафільмаў краін Заходняй Еўропы. Інфармацыю аб тэхнічных нарматыўна-прававых актах многіх краін можна знайсці ў БД PERINORM сусветнай арганізацыі па стандартызацыі ISO. Яна змяшчае бібліяграфічную інфармацыю на англійскай, французскай, нямецкай мовах аб стандартах, праектах стандартаў, тэхнічных рэгламентах і правілах нацыянальных, міжнародных, рэгіянальных арганізацый па стандартызацыі. Германскі інстытут па стандартызацыі DIN забяспечвае доступ да фактаграфічнай БД па тэрміналогіі, якая створана на падставе еўрапейскіх стандартаў і ўключае звыш 90 тысяч стандартызаваных тэрмінаў і іх азначэнняў, у першую чаргу па тэхніцы, медыцыне, сельскай гаспадарцы.

Найбольш інфарматыўнымі дзя забеспячэння навуковых даследаванняў па тэматыцы НТiMC ва ўмовах недахопу перыядычных выданняў з'яўляюцца БД амерыканскага інстытута навуковай інфармацыі Science Citation Index (SCI) і Current Contents (CC), якія распаўсюджваюцца на CD-ROM дысках. Унікальнай асаблівасцю БД SCI з'яўляецца магчымасць пошуку інфармацыі па цытаванні і выкарыстанне звязаных запісаў. Па кожнаму дакументу ў БД змяшчаецца не толькі бібліяграфічны запіс, рэферат і ключавыя словы, але і ўсе бібліяграфічныя спасылкі, якія таксама

з'яўляюцца пошукавымі элементамі. Такім чынам, у БД можна знайсці ўсе дакументы, якія змяшчаюць спасылку на данную працу, апублікаваныя за пэўны перыяд у любым часопісе, які ўключаны ў БД. (Усяго для БД апрацоўваецца звыш 3500 часопісаў розных краін, у тым ліку і беларускіх). Таксама можна знайсці ўсе навуковыя працы, звязаныя з зыходнай. Прычым, яны не заўсёды могуць быць звязаны паміж сабой па змесце. БД SCI аднаўляецца штомесячна і распаўсюджваецца з накапленнем на пачатак года. Інфармацыя, якая змяшчаецца ў БД неабходна пры ацэнцы ўклада вучонага, значнасці яго дасягненняў, пры афармленні заявак на атрыманне грантаў, пры правядзенні навукаметрычных даследаванняў. Другая БД СС выходзіць ў некалькіх серыях, кожная з якіх змяшчае змест пэўных навуковых часопісаў. База фарміруецца штомесячна і адлюстроўвае часопісы, якія паступілі ў цэнтр падрыхтоўкі інстытута. Пошук інфармацыі ажыццяўляецца па элементах бібліяграфічнага запісу, тэматычных кодах, ёсць магчымасць аўтаматычна фарміраваць ліст у адрас аўтара знойдзенага артыкула з прозьбай выслаць адбітак. Такім чынам, БД СС з'яўляецца інструментам хуткага інфармавання вучоных аб сусветных кірунках даследаванняў і распрацовак.

Пытанні для самакантролю

1. Назавіце арганізацыі, якія звязаны з падрыхтоўкай інфармацыйнай прадукцыі ў традыцыйнай і электроннай формах.
2. Дзе знайсці інфармацыю аб патэнтных дакументах?
3. Якія паслугі аказвае амерыканскі інстытут інфармацыі?
4. Чым адрозніваецца інфармацыйная прадукцыя сусветных цэнтраў-генератараў інфармацыі па сельскай гаспадарцы?
5. Назавіце сучасныя тэндэнцыі развіцця сусветнага рынку інфармацыйнай прадукцыі.

3. ТЭХНАЛОГІЯ СТВАРЭННЯ І ДАВЯДЗЕННЯ ДА СПЕЦЫЯЛІСТАЎ ІНФАРМАЦЫЙНЫХ РЭСУРСАЎ

3.1. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў вытворчасці інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне

Стварэнне інфармацыйных рэсурсаў і прадуктаў навукова-тэхнічнай тэматыкі прадугледжвае выканання паслядоўных этапаў і аперацый. Гэта: вывучэнне тэмы, падрыхтоўка тэхнічнага задання, выяўленне і адбор дакументаў, аналітыка-сінтэтычная апрацоўка дакументаў, групоўка запісаў, стварэнне бібліяграфічнага апарата выдання, рэдагаванне і афармленне створанага інфармацыйнага прадукта і яго распаўсюджванне. Пры выкананні тэхналагічных аперацый неабходна кіравацца дзеючымі нарматыўна-метадычнымі дакументамі, а таксама ўлічваць галіновыя асаблівасці дакументаў і інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў, спажыўцоў данай інфармацыі. Звернем асобную ўвагу на галіновыя асаблівасці тэхналогіі падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі.

Падрыхтоўка тэхнічнага задання прадугледжвае прыняцця арганізацыйных і метадычных рашэнняў. Арганізацыйныя у сваю чаргу звязаны з вывучэннем рынка існуючай інфармацыйнай прадукцыі, зацвярджэннем тэмы, прызначэннем складальніка, спецыяліста – кансультанта, вызначэннем аб’ёму, тыражу, формы існавання інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, тэрміна яе падрыхтоўкі, пошукам крыніц фінансавання і падрыхтоўкай прапаноў для кіраўніка аддзела і заказчыка. Пры стварэнні электронных інфармацыйных рэсурсаў таксама ажыццяўляецца выбар прыкладной праграмы. Метадычныя рашэнні прадугледжваюць аналіз інфармацыйнай забяспечанасці тэмы, яе вывучэнне, вызначэнне мэтавага і чытацкага прызначэння будучай прадукцыі, прынцыпаў адбору дакументаў (відавы, тэматычны, моўны склад, храналагічныя рамкі), крыніц адбору дакументаў (нацыянальныя / міжнародныя БД, інфармацыйная прадукцыя буйных інфармацыйных цэнтраў і бібліятэк), выбар фармата бібліяграфічнага запісу, распрацоўку структуры запісаў (палёў), пісьмовае фіксаванне правілаў апрацоўкі інфармацыі з вызначэннем спосаба раскрыцця зместу дакументаў, групоўку бібліяграфічных запісаў, выбар

спосабаў найлепшга пошуку інфармацыі з дапамогай элементаў даведачна-пошукавага апарата.

Выяўленне і адбор дакументаў залежаць ад віда будучай бібліяграфічнай прадукцыі, ад асаблівасцей саміх БД і інфармацыйнай прадукцыі як крыніц бібліяграфічнага пошуку. Пошук інфармацыі ў БД можа ажыццяўляцца па ключавых словах пры значным рассянні інфармацыі, адсутнасці рэлевантных дакументаў па тэме ў межах рубрыкі; па рубрыках – калі змест рубрыкі поўнасцю супадае з рубрыкай будучай прадукцыі, ці матэрыял по вызначанай тэме складае значную частку. Выбар рубрык праводзіцца па рубрыкатарах ДРНТІ, УІНТІ, Mesh, класіфікатарах МПК, МКС і іншых. Пры стварэнні бібліяграфічных паказальнікаў прац супрацоўнікаў ўстаноў, ці бібліяграфічнага характару пошук інфармацыі праводзіцца па элементах бібліяграфічнага запісу (прозвішчу, назве установы). Пры адборы дакументаў ўлічваюць фармальныя і якасныя крытэрыі. Неабходна ўлічваць і уласцівасці пэўных відаў дакументаў (напрыклад, для вучэбнай літаратуры характэрны дакладнасць, паўната інфармацыі, зручнасць яе ўспрымання, для патэнтных дакументаў – навізна, арыгінальнасць, актуальнасць інфармацыі), рассяненне / канцэнтрацыю інфармацыі па тэме ў перыядычных выданнях. Пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі навукова-тэхнічнай, медыцынскай тэматыкі неабходна распрацоўваць эталоны адбору: агульныя і спецыялізаваныя. Да агульных адносяць відавы склад дакументаў, іх жанры, моўную характарыстыку дакументаў і іншыя. Да спецыялізаваных эталонаў адносяць спісы вядучых краін, арганізацый-распрацоўшчыкаў, навуковых школ, прозвішчы вядучых спецыялістаў, «ядзерных» часопісаў, сярэдняй частаты цытавання дакументаў і іншыя (4). Важнай праблемай з’яўляецца вызначэнне тэматычных граніц адбору дакументаў. Напрыклад, якія дакументы па эканоміке прамысловасці, сельскай гаспадаркі неабходна адбіраць пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі па сельскай гаспадарцы, тэхніцы і якія будуць карысны для спецыялістаў-эканамістаў. Тое ж тычыцца тэматыкі дакументаў на сутыкненні тэхнікі і канкрэтных галін, прыродазнаўства і сумежных галін. Вырашэнне праблемы фіксуецца ў прынятых метадычных рашэннях: а) калі ў дакуменце разглядаюцца арганізацыйныя, і/або эканамічныя пытанні сельскай гаспадаркі,

тэхнікі, медыцыны ў цэлым, яны будуць аб'ектам адлюстравання ў інфармацыйнай прадукцыі па эканоміцы. Калі ў дакументах адлюстраваны эканамічныя праблемы аграрнаміі, заатэхнікі, машынабудавання, энергетыкі, лячэбнай справы і іншых прыватных галін НТіМС – гэта аб'ект галіновай інфармацыйнай прадукцыі НТіМС; б) калі ў дакуменце разглядаюцца вытворчасць прамысловага, сельскагаспадарчага, медыцынскага абсталявання, будаўніцтва аб'ектаў, вытворчасць угнаенняў – яны адлюстроўваюцца ў інфармацыйнай прадукцыі па тэхніцы. Усе дакументы, ў якіх разглядаюцца пытанні выкарыстання збудаванняў, сельскагаспадарчых машын і абсталявання, медыцынскай тэхнікі будуць аб'ектамі галіновай ці тэматычнай інфармацыйнай прадукцыі; в) калі дакументы адлюстроўваюць вынікі даследаванняў, заканамернасці развіцця біялагічных аб'ектаў у цэлым яны будуць улічаны пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі па прыродазнаўчых навук. Пры апісанні ў дакуменце біялагічных асаблівасцей сельскагаспадарчых жывёл, лячэння захворванняў жывых арганізмаў даная тэматыка адлюстроўваецца ў інфармацыйнай прадукцыі па сельскай гаспадарцы і медыцыне.

Спецыфіка аналітыка-сінтэтычнай апрацоўкі дакументаў НТіМС залежыць ад іх зместа і асаблівасцей інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў. Неабходна улічваць і працэсы інтэграцыі і дыферэнцыяцыі, якія праходзяць ва ўсіх галінах НТіМК. Аналіз дакумента ажыццяўляецца ў 3 этапа. На першым этапе вызначаецца інфармацыйная каштоўнасць дакумента: актуальнасць яго тэматыкі, арыгінальнасць зместу, паўната прыведзеных даных. На выбар віда бібліяграфічнай характарыстыкі ўплывае мова дакумента і яго даступнасць. З найбольшай паўнатай неабходна раскрываць змест такіх дакументаў, як справаздачы аб НДР, дэпанаваныя рукапісы, матэрыялы канферэнцый. Дакументы на труднадаступных мовах таксама неабходна дапаўняць анатацыямі і рэфератамі. Некаторыя групы дакументаў не патрабуюць рэферыравання і анатавання. Гэта даведнікі, стандарты, картаграфічныя дакументы. Другі этап звязаны з высвятленнем найбольш важнай інфармацыі, на трэцім этапе адбываецца абагульненне інфармацыі для стварэння другаснага дакумента. Бібліяграфічнае апісанне дакументаў ажыццяўляецца у адпаведнасці з ГОСТ 7.1–2003 «Бібліяграфічнае апісанне дакумента». Анатаванне і рэферыраванне дакументаў

павышаюць іх інфарматыўнасць. Асаблівасці структуры анатацый і рэфератаў зафіксаваны ў ГОСТ 7.9–95 «Анотация и реферат». Анатаванне галіновай літаратуры мае свае адметнасці, асабліва гэта тычыцца іх тэматычных элементаў. Напрыклад, дакументы па сельскай гаспадарцы можна падзяліць на 3 буйныя групы. Гэта дакументы па прыродазнаўчых асновах сельскай гаспадаркі; дакументы, аб'ектам разгляду якіх з'яўляюцца расліны і жывёлы; дакументы, змест якіх раскрываецца ў занадльным аспекце. Так для 1 групы дакументаў неабходна выкарыстоўваць наступныя тэматычныя элементы: агульныя біялагічныя заканамернасці, якія дзейнічаюць на расліны і жывёлаў, уздзеянне знешніх фактараў на расліны і жывёлаў, характарыстыка, структура і працэсы, якія праходзяць ў глебе, іх меліярацыя і ўзнаўленне. Для 2 групы дакументаў ў анатацыі неабходна адлюстраванне: біялагічныя асаблівасці раслінаў і жывёлаў, асаблівасці іх вырошчвання, барацьба з захворваннямі і шкоднікамі. Для 3 групы дакументаў неабходна даць характарыстыку тэрыторыі і паказаць занадльныя асаблівасці сельскагаспадарчай вытворчасці. З гэтай мэтай магчыма канкрэтна указаць месца размяшчэння гаспадаркі, распаўсюджвання пэўных культур, асаблівасці глебы, магчымасць выкарыстання рэкамендацый для пэўных глебава-кліматычных зон.

Для дакументаў па тэхніцы характэрна выкарыстанне спецыфічных катэгорый (абсталяванне, тэхналагічны працэс, матэрыял), аб чым ішла гаворка у тэме 1. У адпаведнасці з гэтым, тэматычнымі элементамі анатацый для 1 групы будуць: вытворчасць, уласцівасці, характарыстыкі, параметры абсталявання, яго праектаванне, канструіраванне, разлік, эксплуатацыя і рамонт. Для 2 групы дакументаў ў анатацыях неабходна даць характарыстыку тэхналагічнага працэса, яго этапаў, характарыстыку абсталявання, аўтаматызацыі працэса. Для 3 групы дакументаў неабходна адзначыць структуру, склад кампанентаў, уласцівасці матэрыялаў, іх выпрабаванне, кантроль, ацэнка, а таксама аспекты вытворчасці, атрымання і выкарыстання. Пры анатаванні дакументаў па прыродазнаўчых навуках у анатацыі адлюстроўваюцца: аб'ект даследавання, яго уласцівасці, характар даследавання (тэарэтычнае/эксперыментальнае, разлік/выпрабаванне, выкарыстанне), мэта даследавання, час і месца правядзення даследавання. Пры анатаванні дакументаў

медыцынскай тэматыкі (лячэнне хваробы) неабходна адлюстраваць: этыялогія, патогенез захворвання, клінічная карціна, дыферэнцыяльная дыягностыка, паказчыкі да лячэння, лячэнне, аддаленыя вынікі, прафілактыка захворвання, вынікі.

Рэферыраванне дакументаў прадугледжвае дастаткова поўнае раскрыццё іх зместу. Аб'ектамі рэферыравання з'яўляюцца навуковыя артыкулы, главы з кніг, патэнтныя дакументы, справаздачы, дэпанаваныя рукапісы і інш. На даведачныя выданні, тэзаурусы, класіфікатары і некаторыя іншыя дакументы рэфераты не складаюцца. Як і пры напісанні анатацыі, змест рэферата будзе залежыць ад уліку ў поўнай меры тэматыкі дакумента. Таму і тут неабходна арыентавацца на тыповыя групы дакументаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне. Дастаткова падрабязна асаблівасці складання рэфератаў разглядаюцца у (3). Агульнымі звесткамі, якія абавязкова неабходна ўключаць у рэферат, будуць: назва краіны і арганізацыі, дзе выканана даследаванне, найменне абсталявання, матэрыялаў, назва тэорый і методык, даныя аб даставернасці эканамічнай эфектыўнасці.

Асобным відам згортывання інфармацыі з'яўляецца індэксаванне, якое ўяўляе прадстаўленне зместа і формы дакументаў сродкамі інфармацыйна-пошуковай мовы. Існуюць два спосабы індэксавання: па першаснаму дакументу і згорнутай інфармацыі (апісанні, анатацыі, рэферату). Пошукавы вобраз дакумента можа быць прадстаўлены з аднаго індэкса ці прадметнага загалова (аднааспектнае індэксаванне) і некалькіх прадметных рубрык ці класіфікацыйных індэксаў (шматаспектнае індэксаванне). Галіновая прыналежнасць дакументаў і іх тэматыка выражаюцца індэксамі класіфікацыйных схем, прадметнымі рубрыкамі, ключавымі словамі. Пры індэксаванні зместавыя прызнакі дакументаў часцей суадносяцца з пэўным слоўнікам (рубрыкатарамі ДРНТІ, MESH). Прадметызацыя і выкарыстанне фармальных прызнакаў дазваляюць скласці дапаможныя паказальнікі. Пры падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі ў аўтаматызаваным рэжыме пасля індэксавання ажыццяўляецца ўвод інфармацыі ў БД (стварэнне бібліяграфічнага запісу на машынным носбіце і яго кантроль).

Групоўка бібліяграфічных запісаў забяспечвае іх сувязі па пэўнай сістэме. Пры фарміраванні тэкста традыцыйнага паказальніка выкарыстоўваюць тэматычную,

сістэматычную, прадметную, геаграфічную, храналагічную групоўкі дакументаў. Асаблівасцю падрыхтоўкі інфармацыйнай прадукцыі па тэхніцы з'яўляецца выкарыстанне нумерацыйнай групоўкі дакументаў. У навукова-дапаможных паказальніках навукова-тэхнічнай тэматыкі выкарыстоўваюцца сістэматычная і тэматычная групоўкі дакументаў. Дапускаецца выдзяленне раздзелаў, прысвечаных асобным відам дакументаў.

Заклучны этап падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі уключае падрыхтоўку прадмовы, дапаможных паказальнікаў, рэдагаванне і яго распаўсюджванне. Асаблівасцю дапаможных паказальнікаў у інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі па тэматыцы НТіМС з'яўляецца стварэнне нумерацыйных (для патэнтных, тэхнічных нарматыўна-прававых актаў), геаграфічных (з улікам прынцыпа занальнасці – для сельскай гаспдаркі) і прадметных паказальнікаў для тэматычных інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў. Ажыццяўляецца бібліяграфічнае, літаратурнае, навуковае рэдагаванне створанай прадукцыі. Асаблівасцю рэалізацыі гэтай прадукцыі з'яўляецца ў апошні час яе арыентацыя на канкрэтныя запыты, у сувязі з чым яна распаўсюджваецца за грошы. Заклучны этап падрыхтоўкі БД акрамя таго, ўключае неабходнасць яе рэгістрацыі.

Пытанні для самакантролю

1. Назавіце асноўныя тэхналагічныя этапы падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў.
2. У чым заключаюцца галіновыя асаблівасці адбору дакументаў?
3. Назавіце працэсы аналітыка-сінтэтычнай перапрацоўкі дакументаў.
4. Назавіце галіновыя асаблівасці анатавання і рэфэрыравання дакументаў навукова-тэхнічнага зместу.
5. У чым асаблівасці групоўкі дакументаў, выбара дапаможных паказальнікаў?
6. Якія тэхналагічныя працэсы адсутнічаюць пры стварэнні БД?

3.2 Інфармацыйныя паслугі для спецыялістаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

СТБ ГОСТ 7.0–2004 «Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць, бібліяграфія» дае наспупнае азначэнне інфармацыйна-бібліяграфічнага забеспячэння: –«сукупнасць інфармацыйных рэсурсаў і паслуг, якія прадстаўляюцца для вырашэння кіраўніцкіх і навукова-тэхнічных задач ў адпаведнасці з этапамі іх выканання». Разам са стварэннем рынку інфармацыйнага рэсурсаў і паслуг мяняецца роля, накірункі дзейнасці, функцыі спецыяльных бібліятэк НТіМС у забеспячэнні інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў, таксама мяняюцца і функцыі інфармацыйнага спецыяліста.

У НТіМС інфармацыйнае забеспячэнне спецыялістаў ажыццяўляюць навукова-тэхнічныя бібліятэкі прадпрыемстваў, бібліятэкі навукова-практычных цэнтраў, устаноў вышэйшай адукацыі, а таксама інфармацыйныя, патэнтна-ліцэнзійныя аддзелы і службы стандартызацыі. Агульным для іх з’яўляецца прадастаўленне інфармацыйных паслуг карыстальнікам, задавальненне патрэбнасці ў інфармацыі, прадастаўленне доступу да яе атрымання. Ва ўмовах маркетынга інфармацыйнае забеспячэнне становіцца разнавіднасцю інфармацыйнага сервіса. В.А. Мінкіна сцвярджала, што інфармацыйнае забеспячэнне з’яўляецца складаючай часткай інфармацыйнага менеджмента, які ўключае: стварэнне інфармацыйнай інфраструктуры арганізацыі, кіраванне інфармацыйнымі тэхналогіямі, стварэнне БД, кансультаванне карыстальнікаў, абарону даных, набыццё даных са знешняга інфармацыйнага асяроддзя, ажыццяўленне інфармацыйнага маніторынга інфармацыйных рэсурсаў з мэтай сістэматычнага аналізу змяненняў на галіновым рынку, інфармацыйнае суправаджэнне інавацыйных праектаў, інфармацыйнае забеспячэнне кіраўніцтва і іншыя накірункі. Такім чынам, інфармацыйныя паслугі НТБ становяцца неад’емнай часткай інфармацыйнага менеджменту. У наш час рэалізуецца канцэпцыя інфармацыйнага сервісу і таму паслугі, якія аказваюць бібліятэкі спецыялістам НТіМС звязваюць з сервіснай дзейнасцю. Для сучаснага этапа аказання інфармацыйных паслуг спецыялістам НТіМС характэрны тэндэнцыі: інтэлектуалізацыя, ускладненне запытаў карыстальнікаў, якія звязаны з іх

міжгаліновай дзейнасцю, вырашэннем інавацыйных праблем; пастаяннае павялічэнне аб'ёму патока інфармацыі пры зніжэнні яе рэцэптурнасці; хуткія тэмпы старэння інфармацыі, страта яе актуальнасці; пашырэнне тэматычных межаў прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей, неабходнасць выкарыстання ведаў і прафесійнага вопыту з іншых сфер дзейнасці. Адносна новым у тэорыі і практыцы інфармацыйнага забеспячэння з'яўляецца тое, што яно становіцца прамежкавай формай дакументнага, факта- і канцэптаграфічнага абслугоўвання. У сувязі з развіццём інфармацыйнага асяроддзя з'явілася on-line абслугоўванне, ў межах якога адбываецца аб'яднанне бібліяграфічнага, поўнатэкставага і іншых відаў пошуку, вынікам якога з'яўляецца прадстаўленне не інфармацыі аб дакументах, а саміх тэкстаў дакументаў.

Усе гэтыя змены сведчаць, што змяняюцца як інфармацыйныя патрэбнасці, так і інфармацыйнае асяроддзе, што прыводзіць да павышэння патрабаванняў карыстальнікаў да якасці інфармацыйных прадуктаў і паслуг. Так, патрабаванні да якасці паслуг уключаюць *патрабаванні да інфармацыі* (як зыходнага рэсурса): паўната, дакладнасць, актуальнасць; *патрабаванні да абсталявання і тэхналогій*; *патрабаванні да вытворцы інфармацыйных паслуг*; *патрабаванні да умоў прадстаўлення паслуг* (месца, час, наяўнасць дадатковых паслуг, спосаб дастаўкі інфармацыі, рэжым абслугоўвання, актуалізацыя атрыманых звестак); *патрабаванні да формы прадстаўлення паслугі* (бібліяграфічная даведка, тэматычная падборка, дайджэст і інш.). Інфармацыйны рынак патрабуе ад інфармацыйнага спецыяліста-бібліёграфа пашырэння кругагляда, здольнасці да асацыятыўнага мыслення, арыентацыі ва усіх разнастайных інфармацыйных рэсурсах, умення ўдакладняць невызначаныя інфармацыйныя запыты, арганізацыі інфармацыйнага ўзаемадзеяння паміж спецыялістамі і цэнтрамі-генератарамі БД, прадстаўлення рэлевантных інфармацыйных паслуг.

Усе гэтыя змены прывялі да удакладнення відаў паслуг, неабходных спецыялістам НТІМС. Выдзяляюць наступныя віды інфармацыйных паслуг: *дакументныя* (прадстаўленне паўнатэкставай інфармацыі, электронная дастаўка дакументаў); *даведачныя* (on-line абслугоўванне, прадстаўленне фактаграфічны

інфармацыі); *навінныя* (выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі, дыферэнцыраванае абслугоўванне кіраўніцтва, дзень інфармацыі, падрыхтоўка дайджэстаў); *арыентуючыя* (ажыццяўленне інфармацыйнага пошуку, правядзенне семінараў, навігацыя, падрыхтоўка пуцяводных даведнікаў па інфармацыйных рэсурсах, правядзенне экскурсій па інфармацыйнай установе); *даследчыцкія* (падрыхтоўка аналітычных даведак, правядзенне патэнтных даследаванняў, апаніраванне НДР і ВКР, маркетынгавыя даследаванні). Ва умовах эканамічнай канкурэнцыі пашыраецца кола карыстальнікаў навукова-тэхнічнай інфармацыі (навуковыя супрацоўнікі, канструктары, праекціроўшчыкі, вытворцы тавараў і паслуг, уладальнікі аб'ектаў прамысловай уласнасці, прадпрыемальнікі, дызайнеры і іншыя). Пры гэтым павышаецца роля выкарыстання новых тэхналогій як фактара эканамічнага развіцця, уліку правоў на інтэлектуальную ўласнасць. Усе адбыўшыся змены неабходна ўлічваць пры планаванні асартымента інфармацыйных паслуг. Напрыклад, канчатковы інфармацыйны прадукт, створаны па заяўке арганізацыі, будзе тым больш карысны, чым больш ён будзе дапоўнены спажывецкімі ўласцівасцямі, адаптаванымі да рэальных патрэбаў. Неабходна дапаўняць падрыхтаваныя тэматычныя спісы звесткамі аб ацэнцы міравых тэндэнцый развіцця канкрэтнага навукова-тэхнічнага кірунка, на падставе бібліяметрычнага аналізу выяўляць перспектыўныя кірункі развіцця тэмы, прадстаўляць звесткі аб фірмах-лідарах і характары іх дзейнасці, неабходна дапаўняць вынікі тэматычнага пошуку прагнозамі развіцця кан'юнктуры рынку. Такім чынам, неабходна шматаспектнае інфармацыйнае забеспечанне спецыялістаў з удзелам бібліёграфаў, аналітыкаў, патэнтазнаўцаў, маркетологаў, якія маюць доступ да ўсёй сукупнасці сусветных інфармацыйных рэсурсаў.

Даведачныя электронныя паслугі распаўсюджваюцца ў электронным асяроддзі: напрыклад, даведачнае абслугоўванне праз e-mail карыстальніка (РНТБ прадстаўляе даведкі аб вытворцах абсталявання і прадукцыі), на сайтах буйных бібліятэк існуюць раздзелы «Запытай ў...», праз якія магчыма атрымаць неабходную карыстальніку даведку. Навукова-тэхнічныя бібліятэкі прадпрыемстваў оказваюць даведачыя паслугі праз фарміраванне дас'е фірм, якое прадстаўлена звесткамі аб дзейнасці арганізацый-канкурэнтаў розных краін свету. У дас'е ўключаецца інфармацыя

тэхніка-эканамічнага характару аб выпускаемай прадукцыі, інфармацыя аб атрыманых патэнтах на інтэлектуальную ўласнасць фірмы, аб размяшчэнні вытворчасці ў іншых краінах і прадпрыемствах, аб стварэнні сумесных прадпрыемстваў.

Навінныя інфармацыйныя паслугі, акрамя традыцыйных, такіх, як выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі, дыферэнцыраванае абслугоўванне карыстальнікаў, правядзенне дзейнасці інфармацыі уключаюць і падрыхтоўку дайджэстаў па найбольш цікавых для пэўнай катэгорыі карыстальнікаў матэрыялах, апублікаваных ў перыядычных выданнях, у тым ліку і электронных. Да навінных форм прадстаўлення інфармацыйных паслуг адносіцца таксама прэс-кліпінг– паслуга, якая ажыццяўляецца на падставе маніторынгу прэсы. Інфармацыйны прадукт у выглядзе тэматычнай падборкі матэрыялаў з перыядычных выданняў, у тым ліку і электронных, дастаўляецца у пастаянным рэжыме на e-mail карыстальніка. Аб'ектамі назірання могуць быць арганізацыі і фірмы, персаналіі, тавары/паслугі, абсталяванне і іншыя. Кошт паслугі вызначаецца зыходзячы з храналогіі назірання, геаграфічнай прыметы, залежыць ад колькасці перыядычных выданняў і глыбіні згортвання інфармацыі. Іншыя навінныя паслугі могуць аказвацца на падставе маніторынгу першаснага патока дакументаў па найбольш поўных галіновых БД і інфармацыйных выданнях, напрыклад, САР, УІНТІ, Medline і іншых. Часткова даная тэхналогія замацоўваецца на практычных занятках.

Арыентуючыя паслугі аказваюцца навукова-тэхнічнымі бібліятэкамі праз пастаяннае навучанне карыстальнікаў працы з электроннымі рэсурсамі шляхам стварэння Інтэрнэт класаў (напрыклад, у РНМБ), стварэннем кансультацыйных раздзелаў на сайтах бібліятэк, а таксама стварэннем Інфармацыйнага цэнтра (на базе РНТБ), у межах якога у пастаянным рэжыме адбываецца кансультаванне карыстальнікаў па методыцы інфармацыйнага пошуку, інфармацыйных рэсурсах розных краін і бібліятэк. Таксама на сайтах галіновых бібліятэк размяшчаюцца спасылкі на рэсурсы Інтэрнэт, звязаныя з профілем бібліятэкі, што дазваляе ажыццяўляць навігацыю па галіновых рэсурсах усёй сеткі Інтэрнет. Адной з найбольш вядомых форм кансультацыйных паслуг з'яўляецца складанне пуцявых даведнікаў па інфармацыйных рэсурсах галіны ці тэмы. Даследчыцкія паслугі таксама

маюць попыт ў карыстальнікаў спецыяльных бібліятэк. Да іх адносяцца розныя формы прадстаўлення аналітычных паслуг, напрыклад, такіх як падрыхтоўка аналітычных табліц супастаўлення, даведак па кан'юнктуры рынку. Найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца: падрыхтоўка інфармацыйных карт (бібліятэкі чыгуначнага транспарта), правядзенне патэнтных даследаванняў сумесна са спецыялістамі прадпрыемстваў, патэнтна-інфармацыйнае апаніраванне НДР і ВКР, методыка якіх падрабязна апісана ў літаратуры. У апошнія гады сельскагаспадарчымі бібліятэкамі Расіі пачалі аказвацца інфармацыйныя паслугі комплекснага характару шляхам стварэння інфармацыйна-кансультацыйных цэнтраў па укараненні інавацый. Роля бібліятэкі заключаецца ў прадстаўленні інфармацыі аб інавацыі, яе форме (распацоўка, патэнтная ахова, аб'ект у вытворчасці і г.д.), аб рынкавых прапановах уладальніка, а спецыялісты цэнтра аб'ядноўваюць попыт і прапанову і аказваюць паслугі па яе укараненні. Сярод платных паслуг галіновых бібліятэк ёсць і рэкламныя паслугі карыстальнікам, і аказанне паслуг па перакладам дакументаў, аднак найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца дакументныя, арыентуючыя, даведачныя, навінныя.

Пытанні для самакантролю

1. Назавіце арганізацыйныя асаблівасці аказання інфармацыйных паслуг спецыялістам НТіМС
2. У чым праяўляюцца змены ў інфармацыйным забеспячэнні спецыялістаў ў апошні час, з чым яны звязаны?
3. Назавіце віды інфармацыйных паслуг апошняга часу, якія з іх аказваюцца спецыяльнымі бібліятэкамі Беларусі?

3. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка лабараторных заняткаў і метадычныя рэкамендацыі да іх

Мэтай лабараторных заняткаў па дысцыпліне з'яўляецца замацаванне тэарэтычных ведаў і фарміраванне ўменняў па стварэнні і выкарыстанні інфармацыйных рэсурсаў і аказанні інфармацыйных паслуг карыстальнікам бібліятэк. Лабараторныя заняткі прысвечаны знаёмству студэнтаў з асаблівасцямі інфармацыйных рэсурсаў рэспубліканскіх галіновых бібліятэк і засваенні метадыкі правядзення пошуку ў базах даных. Значная колькасць заняткаў праходзіць на базе бібліятэк-філіялаў кафедры і іншых Рэспубліканскіх галіновых бібліятэ. Кожная тэма лабараторнага занятку мае тыповыя раздзелы: мэта занятку, заданне і метадыка выканання, крыніцы пошуку інфармацыі, спіс літаратуры. Перад выкананнем задання студэнту неабходна прачытаць матэрыял лекцыі, пазнаёміцца з мэтай задання, метадыкай яго выканання і формаў справаздачы.

Тэма 1. Выявление степени рассеяния статей в периодических изданиях

Цель – закрэпіць тэарэтычныя веды і прывіць навыкі практычнага вывучэння рассеяння журнальных статей шляхам аналізу бібліяграфічных выданняў ці рэфератывных журналов.

Заданне і метадыка выканання: 1. На сайце электроннай бібліятэчнай сістэмы e-library выбраць журналы аднаго тэматычнага напраўлення, напрыклад, аўтамабільны транспарт, пчелаводства і др.; 2. прааналізаваць распаўсюджванне статей у іх па групам журналов. Справаздачы о пераважаючай заканамернасці- распаўсюджванні інфармацыі ці яе канцэнтрацыі.

Получив (выбрав из предложенных) тему и найдя ее в ЭБС e-library, студент должен просмотреть соответствующий теме раздел и составить список всех выявленных журналов, отметив напротив каждого количество статей, напечатанных в

нем. Затем необходимо подсчитать общее количество статей и журналов, распределить журналы по степени уменьшения продуктивности (количества статей) и распределить их по зонам* . Показать количество журналов и статей в каждой зоне в абсолютных цифрах и процентах, определить степень рассеяния информации по теме. Результаты анализа представить в табличной форме. В заключении необходимо сделать выводы о тенденциях рассеяния или концентрации потока документов в периодических изданиях отрасли.

Источники анализа	ВСЕГО		ЗОНЫ					
	а. ц.	%	А		В		С	
			а. л.	%	а. л.	%	а. л.	%
журналы								
статьи								

- * Зона А — профильные журналы
 Зона В — смежные, общеотраслевые журналы
 Зона С — непрофильные журналы¹

Результаты работы сдаются преподавателю на проверку.

Литература

1. *Документальный* поток и закономерности его развития // Справочник информационного развития / науч. ред. Р.С. Гиляревский, В.А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2005. С. 105–126.
2. *Закономерности* развития документального потока // Справочник библиографа / науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. 3-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Профессия, 2005. – С. 53–59.

Тема 2. Анализ баз данных библиотек и информационных центров Беларуси и России по отраслям ИТ и МС

Цель - закрепить теоретические знания об электронных информационных ресурсах научно-технической и медицинской сферы библиотек и информационных центров Беларуси и России.

Задание и методика выполнения: студент должен с помощью любой поисковой системы, опираясь на лекционный материал, выявить и проанализировать по определенной схеме (схема прилагается) основные БД ведущих библиотек и информационных центров Беларуси и России по естествознанию, технике, сельскому хозяйству и медицине.

Анализ видового состава электронных информационных ресурсов белорусских библиотек и информационных центров (РНТБ, РНМБ, ЦНБ НАН, БелСХБ, БелГИСС, БелИСА, НЦИС) и российских библиотек и информационных центров (ВИНИТИ, ГПНТБ России, ЦИТиС, Сандартинформ, Научно-технический центр «Информрегистр», ФИПС, ЦНМБ, ЦНСХБ) необходимо провести по параметрам, раскрывающим содержание информации (библиографическая, реферативная, полнотекстовая, гипертекстовая), объект отражения информации (документальная, фактографическая, лексикографическая, показателей), форму подачи информации (числовые, текстовые, текстово-числовые), хронологию отражаемых документов, языковой охват документов, тематико-видовой состав документов и отобразить результаты в таблице.

Результаты проделанной работы представить в электронном или письменном виде на проверку.

Литература

1. *Касап, В. А.* Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы: вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэказнаўства і бібліяграфія (па напрамках) / В. А. Касап, Р. А. Ровіна; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2014. – 169 с.

2. *Отраслевые информационные ресурсы : учебник / О.А. Александрова, Р.С. Гиляревский, Т.В. Захарчук и др.; под ред. Р.С. Гиляревского, Т.В. Захарчук.* – Санкт – Петербург, 2015. – С. 204 – 276. (Информационные ресурсы точных, естественных и прикладных наук).

Тема 3. Поиск информации по актуальным темам/проблемам естествознания, техники, сельского хозяйства и медицины (лабораторное занятие выполняется на базе библиотек-филиалов кафедры и библиотек-заказчиков кадров)

Цель – приобрести практические навыки поиска информации по определённым отраслевым темам или проблемам естествознания, техники, сельского хозяйства, медицины. Приобретение навыков наиболее функциональных (логических) методов поиска документов по различным видам отраслевых информационных ресурсов.

Задание и методика выполнения: осуществить поиск библиографической, фактографической, полнотекстовой информации, посвященной актуальным темам/проблемам естествознания, техники, сельского хозяйства и медицины.

Получив вариант задания из 5-ти вопросов, студент определяет характер каждого и принадлежность его к соответствующей отрасли. Необходимо выяснить круг источников (БД, информационных сборников, каталогов продукции и др.), по которым следует осуществлять поиск. Результаты поиска оформить в соответствии со схемой:

Вопрос	Ответ	Источник	Методика поиска
Подберите новую литературу (2 кн. и 2 ст.) о животном и растительном мире Австралии	Даррелл, Д. Путь кенгуренка. – М.: Мир, 1991. – 200 с.	КЛ – 1991, № 20 (№ 14453)	Геогр. указ., рубрика Австралия

Литература

1. *Касап, В. А.* Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы: вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэказнаўства і бібліяграфія (па напрамках) / В. А. Касап, Р. А. Ровіна; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2014. – 169 с.
2. *Отраслевые информационные ресурсы* : учебник / О.А. Александрова, Р.С. Гиляревский, Т.В. Захарчук и др.; под ред. Р.С. Гиляревского, Т.В. Захарчук. –

Санкт – Петербург, 2015. – С. 204 – 276. (Информационные ресурсы точных, естественных и прикладных наук).

3. *Паршукова, Г.Б.* Методика поиска профессиональной информации : учеб.-метод. пособие / Г.Б. Паршукова. – СПб. : Профессия, 2009. – 224 с.

4. *Справочник библиографа* / [Е. Н. Буринская и др. ; науч. ред. : А.Н. Ванеев, В.А. Минкина]. — Изд. 3-е, перераб. и доп. – СПб. : Профессия, 2006. – 591 с. – (Библиотека).

Тема 4. Аннотирование и реферирование документов по естествознанию, технике, сельскому хозяйству и медицине)

Цель – закрепить теоретические знания, приобрести навыки аннотирования и реферирования как метода библиографической характеристики отраслевых документов.

Задание и методика выполнения: составить четыре аннотации и четыре реферата на документы, в которых рассматриваются: а) производственный процесс; б) оборудование; в) материалы, сырье; г) методы возделывания сельскохозяйственных культур; д) методы диагностики и лечения заболеваний.

Студент из предложенного массива документов (статьи из периодических и продолжающихся изданий, патентные документы, ТНПА) самостоятельно выбирает четыре необходимых документа. На один и тот же документ составляется аннотация и реферат. При аннотировании следует учитывать целевое и читательское назначение аннотации; тематику документов; виды и типы аннотируемых документов; информативность заглавий документов.

Реферат должен сообщать основные сведения о документе, приводить наиболее ценную информацию на него. Цифровые данные должны быть систематизированы и обобщены. При реферировании следует учитывать вид реферата (информативный или индикативный).

При выполнении работы следует руководствоваться алгоритмами, схемами-моделями аннотаций и рефератов, а также примерами аннотаций и рефератов на отдельные виды отраслевых документов, рассмотренными в литературе () и на лекции.

Литература

1. *Бабаева, И.А.* Обучение реферированию научно-технического текста / И.А. Бабаева // Вестник Томского гос. пед. ун-та. – 2011. – Вып. 1 (103). – С. 53–58.
2. *Блюменау, Д. И.* Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов: учеб.-практич. пособие / Д.И. Блюменау. – Санкт-Петербург: Профессия, 2002. – 240 с.
3. *Леонов, В.П.* Реферирование и аннотирование научно-технической литературы / В.П. Леонов. – Новосибирск: Наука, 1986. – 176 с.

Тема 5. Создание научно-технической карты региона

Цель - научиться анализировать и обобщать фактографическую информацию о субъектах хозяйствования региона и составлять справочный информационный ресурс.

Задание и методика выполнения:

1. Выбрать регион Беларуси, связанный с местом проживания студента.
2. Выявить справочные ресурсы Интернет, отражающие научно-технический потенциал регионов Беларуси и составить их список. Например, источники для выявления информации о предприятии:
 - 2.1 сайты исполкомов, сайты организаций и предприятий;
 - 2.2 ресурсы центральных библиотек ЦБС;
 - 2.3 информационные ресурсы отраслевых республиканских библиотек и их филиалов;
 - 2.4 сайты российских областных библиотек, в том числе, Брянской областной библиотеки (для примера);
 - 2.5 открытые ресурсы;
 - 2.6 научно-технический портал БелИСА;
 - 2.7 издания и аналитические отчеты;
 - 2.8 БД производителей промышленной продукции;
 - 2.9 БД «Портреты белорусских предприятий»
 - 2.10 БД «Юбилейные даты предприятий»

2.11 БД «Здравоохранение Беларуси» и др.

3. Проанализировать выявленные информационные ресурсы, посвященные организациям и предприятиям региона, по критериям: наполнение и структура ресурса, раскрытие содержания и направлений деятельности, вид выпускаемой продукции или услуг и др.

4. Составить структуру записи о предприятиях научно-технической сферы региона (например: название, форма собственности, этапы развития, направление деятельности и др.)

5. Выбрать ПО для создания ресурса (возможно, CDS ISIS, ИРБИС и др.).

6. Заполнить поля найденной информацией (возможно создание word-файла + изображение) о 10 субъектах хозяйствования региона.

Работа сдается на проверку преподавателю в виде файла.

***Тема 6. Анализ автоматизированной технологии поиска
документов в политематической базе данных
Всероссийского института научной и технической информации
Российской академии наук***

Цель – ознакомиться с основными функциями поисковой системы базы данных Всероссийского института научной и технической информации Российской академии наук (ВИНИТИ) (демо-версия; http://www2.viniti.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=247&Itemid=101) и овладеть навыками составления запросов на документы с использованием разных видов поисковых страниц, настроек и условий вывода.

Задание и методика выполнения:

1. Дать характеристику отраслевого, видового, хронологического и языкового состава базы данных.

2. Выявить структурные части библиографических записей на документы, отражённые в базе данных.

3. Раскрыть поисковые возможности базы данных (настройки, по которым осуществляется поиск).

4. Раскрыть особенности, правила составления поисковых запросов на документы.

5. Сформулировать и ввести в базу данных 5 поисковых запросов на документы научно-технического характера, используя различные виды настроек. Проанализировать и привести перечень полученных на запросы библиографических и других сведений о документах. При наличии аннотаций и рефератов определить их вид.

6. Сделать выводы об особенностях технологии поиска документов в базе данных.

Литература

1. *Кириллова, О.В.* Проблемы формирования и использования потока научно-технической литературы в крупном информационном центре / О.В. Кириллова, В.М. Алексеев, В.Н. Воргачев // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 1. – С.87–93.

2. *Размахин, Л.Ф.* Об использовании БД ВИНТИ для подготовки текущих указателей литературы / Л.Ф. Размахин, С.Р. Баженов // Науч.-техн. информ. Сер. 1 – 1993. – № 2. – С. 15–18.

3. *Чёрный, А.И.* Подготовка баз данных и информационных изданий по естественным и техническим наукам: Современный взгляд и перспективы / А.И. Чёрный // Междунар. форум по инф. и док. – 2000. – Т. 25, № 2. – С.3–12.

Тема 7. Анализ автоматизированных технологий формирования баз данных в отраслевых библиотеках

Цель – выявить технологические особенности создания баз данных РНТБ, РНМБ, ЦНБ НАН, БелСХБ.

Задание и методика выполнения: выявить по различным источникам, включая Интернет-сайты, и сгруппировать с учётом различных параметров базы данных, генерируемые в отраслевых библиотеках. Привести характеристику автоматизированной технологии создания каждой БД.

В отраслевых библиотеках студент с помощью библиографических и информационных источников (книжных изданий, карточных и электронных каталогов и картотек, электронных банков данных и др.) выявляет базы данных. На каждую выявленную базу данных студент составляет библиографическую запись (библиографическое описание, индикативный или информативный реферат, предметные рубрики, ключевые слова, классификационные индексы, шифры хранения и др.), изучает и приводит характеристику автоматизированной технологии её создания по предложенной схеме.

Литература

1. *Голицина, О.Л.* Базы данных / О.Л. Голицина, Н.В. Максимов, И.И. Попов. – М. : Форум, 2003. – 352 с.
2. *Муратов, А.А.* Автоматизация составления отраслевых ретроспективных библиографических указателей / А.А. Муратов // Сов. библиография. – 1982. – № 6. – С.20–27.
3. *Рудаков, А.В.* Технология разработки программных продуктов / А.В. Рудаков. – М.: Академия, 2005. – 208 с.

3.2. Метадычныя рэкамендацыі і тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі па дысцыпліне прадугледжваюць падрыхтоўку студэнтаў да гутаркі ў межах вызначанай тэмы. Для гэтага навучэнцы рэалізуюць наступны алгарытм падрыхтоўкі: – азнаямленне з тэмай і пытаннямі занятку; чытанне лекцыйнага матэрыяла па тэме; вывучэнне пытанняў семінара па рэкамендаваным крыніцам; фармулёўка адказаў на вытанні семінарскага занятку.

Формаі правядзення семінарскіх заняткаў з'яўляюцца: бяседа; абмяркаванне дакладаў і паведамленняў; тэарэтычны дыспут; аналіз і абмеркаванне праблемных сітуацый, прыкладаў з практыкі; вуснае апытанне; пісьмовая праверка ведаў студэнтаў.

Тема 1. Документные информационные ресурсы научно-технической и медицинской сферы

1. Отраслевые особенности и свойства документных информационных ресурсов НТ и МС.
2. Документный информационный поток первичных документов: разнообразие видов и типов литературы и их влияние на информационную деятельность.
3. Закономерности развития потока документов научно-технической и медицинской сферы и их влияние на информационную деятельность.
4. Документный информационный поток по отдельным отраслям НТ и МС.

Литература

Основная

1. Документальный поток как основа библиографической деятельности // Справочник библиографа / науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Профессия, 2005. – С. 28–59.
2. Документальный поток и закономерности его развития // Справочник информационного работника / науч. ред. Р.С. Гиляревский, В.А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2005. – С. 127–134.

3. Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии: сб. науч. трудов / Ленинградск. ин-т культуры им. Н.К. Крупской ; науч. ред. Г.В. Гедримович. – Л. : [ЛГИК], 1983. – С. 123–140.

4. *Ровіна, Р.А.* Інфармацыйна–бібліяграфічнае забеспячэнне навукова–тэхнічнага і медыцынскага комплексу: вучэб.-метады. дапаможнік / Р.А. Ровіна, В.А. Касап ; М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мн.: [БДУКІМ], 2009. – С. 5–39.

Дополнительная

1. *Минкина, В.А.* Изучение документальных потоков для определения ценностных свойств технической литературы / В.А. Минкина // Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии : сб. науч. тр. / Ленинградск. ин-т культуры им. Н.К. Крупской ; науч. ред. Г.В. Гедримович. – Л. : [ЛГИК], 1983. – С. 111–122.

2. *Брежнева, В.В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги библиотек и информационных центров / В.В. Брежнева, В.А. Минкина. – СПб.: Профессия, 2004. – С. 37–45.

Тема 2. Информационные потребности специалистов НТ и МС

1. Сущность, структура, свойства информационных потребностей специалистов (ИП) НТ и МС.

2. Основные факторы, влияющие на формирование ИП специалистов НТ и МС.

3. Методы изучения ИП специалистов НТ и МС.

4. Классификация специалистов-потребителей информации НТ и МС.

Литература

Основная

1. Информационные потребности специалистов предприятия и пути их выявления // Справочник информационного работника / науч. ред. Р.С. Гиляревский, В.А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2005. – С. 87–102.

2. *Ровіна, Р.А.* Інфармацыйна–бібліяграфічнае забеспячэнне навукова–тэхнічнага і медыцынскага комплексу: вучэб.–метад. дапаможнік / Р.А. Ровіна, В.А. Касап ; М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мн.: [БДУКІМ], 2009. – С. 40–43.

3. *Шехурин, Д.Е.* Природа и сущность информационных потребностей / Д.Е. Шехурин // Науч.-техн. информ. Сер. 1. – 1970. – № 6. – С. 3–9.

Дополнительная

1. *Антасиу, П.* Изучение информационных потребностей / П. Антасиу, Т.А. Теодору // Науч.-техн. информ. Сер. 1. – 1985. – № 12. – С. 15–19.

2. *Бородыня, В.И.* Об информационных потребностях различных категорий специалистов / В.И. Бородыня // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1970. – № 5. – С.5.

3. *Иениш, Е.В.* Потребности в ретроспективной информации / Е.В. Иениш // Ретроспективный поиск технической литературы. – М., 1980. – С. 16–21.

Тема 3. Современное состояние и организация информационных ресурсов научно-технической и медицинской сферы в Беларуси и России.

1. Организация библиографического обеспечения в области научно-технической и медицинской сферы на современном этапе в России и Беларуси.

2. Сравнительный анализ ресурсной базы.

3. Электронные формы представления библиографической информации научно-технической и медицинской сферы в России и Беларуси.

Литература

Основная

1. *Антопольский, А.Б.* Информационные ресурсы России: науч.–метод. пособие / А.Б. Антопольский. – М., Либерия, – 2004. – С. 231–251.

2. *Ровіна, Р.А.* Інфармацыйна–бібліяграфічнае забеспячэнне навукова–тэхнічнага і медыцынскага комплексу: вучэб.–метад. дапаможнік / Р.А. Ровіна, В.А. Касап ; М-ва

культуры Рэсп. Беларусь, Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мн. : [БДУКІМ], 2009. – С. 44–86.

3. *О научно-технической информации*: Закон РБ: принят 26 апреля 1999г. // Ведамасці Нацыянальнага сходу Рэсп. Беларусь, 1999. – № 19/20. – С. 3–15.

4. *Положение о государственной системе научно-технической информации*: Утв. пост. Правительства РФ от 24 июля 1997 г. № 950 // Информационные ресурсы России. – 1997. – № 4. – С. 4–5.

Дополнительная

1. *Березкина, Н.Ю.* Обеспечение доступа к электронным информационным ресурсам в ЦНБ НАН Беларуси / Н.Ю. Березкина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. – Судак, 2001. – Т. 1. – С. 239–241.

2. *Информационные продукты и услуги для пользователей* : каталог / ГПНТБ России. – М., 2006. – 28 с.

4. РАЗДЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

4.1. Метадычныя рэкамендацыі да самастойнай работы

Мэтай самастойнай работы студэнтаў з'яўляецца замацаванне і паглыбленне ведаў, атрыманых на лекцыях і лабараторных занятках, а таксама самастойнае засваенне асобных тэм дысцыпліны, якія не закраналіся на аўдыторных занятках і спецыяльна вынесены на самастойнае засваенне.

Як правіла, методыка самастойнай працы пачынаецца з чытання рэкамендаванай літаратуры, высвятлення тэарэтычных і метадычных патанняў. А пасля гэтага (калі патрабуецца), выканання элементарных практычных заданняў.

4.2. Заданні да кантралюючай самастойнай работы

Тэма. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў вытворчасці інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў на прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне.

Мэта: набыць навыкі аналіза і падрыхтоўкі спецыфічнай разнавіднасці інфармацыйных рэсурсаў – даведніка па інфармацыйных рэсурсах.

Заданне і методыка выканання:

Падрыхтаваць даведнік па бібліяграфічных рэсурсах (пуцэвадзіцель) у адпаведнасці з абранай тэмай па адной з галін НТ і МС (тэматыка дадаецца). Часткова аб'ём работы выконваецца на лабараторных занятках.

Прааналізаваць некалькі існуючых пуцэвадзіцеляў па галінах НТіМС, а таксама тых, якія адлюстроўваюць асобныя віды дакументаў і размешчаны на сайтах бібліятэк і інфармацыйных центраў (спіс прыкладаецца). Звярнуць увагу на паўнату адлюстравання інфармацыі, характарыстыку кожнага рэсурса, які уваходзіць у даведнік. Вызначыць структуру уласнага дпведніка, межы адбора спасылак, від іадабраных інфармацыйных рэсурсаў. У прадмове неабходна падкрэсліць значэнне, актуальнасць тэмы, даць кароткую характарыстыку даведніка і яго прызначэнне.

Літаратура

Асноўная

1. Галлиулина Г.С. Ретроспективный поиск в современных условиях // НТБ СССР. – 1989. – №1. – С.37–38.
2. Михлина И.И. Некоторые вопросы отбора материала для картотек и указателей библиографических пособий по области (краю) // Библиография библиографии на современном этапе: Сб. ст. и библиогр. материалов. – СПб., 1995. – С.49–60.
3. Острой О.С. Путеводитель в системе отраслевой библиографической информации / О.С. Острой Библиография библиографии и ее место в системе научной информации: Сб. науч. тр. – М., 1982. – С.62–64.

Дадатковая

1. Астанович Н.Г. Методика и технология библиографирования // Вопросы библиографоведения и библиотековедения: Межведомств. сб. – 1991. – Вып. 12. – С.35–52.
2. Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика: Учебник. – М., 1990. – С.95–134.

Тэматыка

1. Ліццё пад ціскам.
2. Ін'эжэцыйнае фармаванне металічных парашкоў.
3. Імпульснае фармаванне металічных парашкоў.
4. Шлікернае ліццё.
5. Прамысловыя работы, іх вытворчасць і прымяненне.
6. Гібкія аўтаматызаваныя сістэмы ў механазборачнай вытворчасці.
7. Лакафарбавыя пакрыцці ў машынабудоўлі.
8. Павышэнне трываласці і даўгавечнасці машын і механізмаў.
9. Спосабы павышэння стойкасці рэжучага інструмента.
10. Эксплуатацыя і рамонт энергетынага абсталявання.
11. Рамонт і абкатка рухавіка.

12. Станкі з лічбава-праграмным упраўленнем для апрацоўкі дэталяў.
13. Севазвароты ў сельскай гаспадарцы.
14. Вытворчасць свініны на прамысловай аснове.
15. Палімеры ў сельскай гаспадарцы.
16. Уплыў мікраэлементаў на ўраджайнасць сельскагаспадарчых культур.
17. Барацьба супраць хвароб бульбы.
18. Ураджайнасць сельскагаспадарчых культур пры арашэнні.
19. Прадукты харчавання з бульбы.
20. Лясныя ландшафты Беларусі.
21. Мінеральныя рэсурсы Беларусі.
22. Экалагічныя праблемы Беларускага Палесся.
23. Гідраметэаралагічная служба Беларусі.
24. Артапедычная і траўматалагічная дапамога ў Беларусі.
25. Прафілактыка і лячэнне нярэгулярных захворванняў.
26. Прафілактыка і лячэнне карыесу.
27. Прафілактыка і лячэнне сардэчна-сасудзістых захворванняў.
28. Вострыя рэспіраторныя вірусныя інфекцыі ў дзяцей.
29. Дыягностыка і лячэнне хворых з пашкоджаннямі апорна-рухальнага апарату.
30. Рэаніматалогія.

***Тэма. Сусветныя інфармацыйныя рэсурсы і паслугі ў навукова-тэхнічнай і
медыцынскай сферы.***

Мэта: замацаваць веды аб дзейнасці бібліятэк Беларусі па забеспячэнні доступу да сусветных інфармацыйных рэсурсаў па тэматыцы НТ і МК.

Заданне і методыка выканання:

1. Прааналізаваць сайты і парталы рэспубліканскіх галіновых бібліятэк, якія забяспечваюць доступ да сусветных інфармацыйных рэсурсаў па наступных аспектах: віды інфармацыйных рэсурсаў замежных краін і міжнародных цэнтраў, характар інфармацыйнага рэсурса (галіновы, міжгаліновы, шматгаліновы), мова адлюстравання

інфармації, з якого года ёсць доступ у бібліятэцы, для якіх катэгорый карыстальнікаў можа быць карысны.

2. Пэралічыць міжнародныя БД па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне, у якіх адлюстроўваюцца нацыянальныя інфармацыйныя рэсурсы.

Літаратура

1. Осипова Т.В. Обзор деятельности РНТБ за 25 лет // Республиканская научно-техническая библиотека – четверть века на службе науки и производства. – Мн., 2002. – С.5–24.
2. Тисецкая Г.А. Использование электронных ресурсов в обслуживании читателей научно-технической литературы // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: Матер. международной конференции 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С.75–78.

Тэма. Інфармацыйныя паслугі для спецыялістаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы.

Мэта: замацаваць веды аб відах, формах і метадах аказання інфармацыйных паслуг спецыялістам НТ і МС.

Заданне і методыка выканання:

Прааналізаваць сайты рэспубліканскіх галіновых бібліятэк, бібліятэк устаноў вышэйшай адукацыі розных краін і знайсці прыклады інфармацыйных паслуг наступных відаў: навінныя, даведачныя, арыентуючыя, дакументныя, даследчыцкія. Выявіць прыклады новых відаў інфармацыйных паслуг, якія бібліятэкі аказваюць спецыялістам НТіМС.

Літаратура

1. Левин Г.Л. Библиографический поиск: теоретический аспект // Библиотековедение. – 2000. – №4. – С.47–50.
2. Линник В.И. Ярмарка научно-технических идей – новая форма информационной работы // НТИ. – Сер.1. – 1987. – С.31–33.

3. Моргенштерн И.Г. Справочно-библиографическое обслуживание в библиотеках: Науч.-практ. пособие. – М.: Либерия, 1999. – 79 с.
4. Розова Н.М. Традиционный библиографический поиск в Библиотеке Российской академии наук: Метод. пособие / Н.М. Розова, Л.М. Герасимова. – СПб., 1997. – 113 с.
5. Соколов А.В. Автоматизация библиографического поиска. – М.: Книга, 1981. – 167 с.
6. Степанов В. Поисковые системы Интернет: эволюция и перспективы // Науч. и техн. б-ки. – 1988. – №2. – С.89–93.

Тэма. Цэнтры падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь.

Мэта: замацаваць веды аб арганізацыйнай структуры падрыхтоўкі інфармацыйных рэсурсаў па тэматыцы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы ў Рэспубліцы Беларусь.

Заданні:

1. Прадставіць гістарычную даведку аб галаўных бібліятэках РНТБ, РНМБ, ЦНБ імя Я.Коласа, БелСГБ (дата стварэння, бібліятэчны фонд, ДБА, накірункі дзейнасці).
2. Даць характарыстыку дзейнасці рэспубліканскіх галіновых бібліятэк па падрыхтоўцы інфармацыйных рэсурсаў.
3. Прааналізаваць дзейнасць рэспубліканскіх інфармацыйных цэнтраў па падрыхтоўцы інфармацыйных рэсурсаў (НЦІУ, БелДІСС, БелІСА).

Літаратура

1. Березкина Н.Ю. Информационно-библиотечное обеспечение науки Беларуси: история и современное состояние / Н.Ю.Березкина. – Мн., 2003. – С.99–110.

2. История развития научно-технических библиотек Республики Беларусь: материалы научно-практической конференции 17 мая 2006. – Мн., 2006. – 183 с.
3. Осипова Т.В. Обзор деятельности РНТБ за 25 лет // Республиканская научно-техническая библиотека – четверть века на службе науки и производства. – Мн., 2002. – С.5–24.
4. Электронные информационные ресурсы по науке и технике / РНТБ. – Мн., 2009. – 12 с.
5. Юрченко В.В. Участие БелСХБ в Российском сводном каталоге / В.В. Юрченко // Информацийныя рэсурсы бібліятэк і іх кадравое забеспячэнне: матэр. міжнар. навукова-практ. канф. – Мн., 2000. – С.160–161.

4.3. Тэставыя заданні, фармалізаваныя апытанні

Тэставыя пытанні ахопліваюць усе тэмы дысцыпліны. З іх дапамогай ажыццяўляецца кантроль за засваеннем матэрыялу. Яны таксама могуць выкарыстоўвацца студэнтамі з мэтай самастойнай праверкі ведаў па найбольш складаных пытаннях. Большасць тэставых пытанняў уключаюць пяць альтэрнатыўных варыянтаў адказу, з якіх неабходна выбраць адно ці некалькі правільных. Акрамя таго, сустракаюцца пытанні, якія патрабуюць раскрыцця паняццяў і азначэнняў.

1. Назавіце інфармацыйныя цэнтры Беларусі, якія ствараюць інфармацыйную прадукцыю па тэматыцы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы:

- 1) БелІСА;
- 2) НЦПІ;
- 3) Прэзідэнцкая бібліятэка;
- 4) НЦУ.

2. Якія віды дакументаў пераважаюць у інфармацыйнай прадукцыі НТiМС:

- 1) кнігі;

- 2) газеты;
- 3) патэнтныя дакументы, тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты;
- 4) неапублікаваныя дакументы;
- 5) картаграфічныя, аўдыёвізуальныя дакументы.

3. Якія каштоўнасці ўласцівы характэрны для дакументаў НТІМС?

- 1) актуальнасць, перыядычнасць, сучаснасць;
- 2) паўната звестак, дакладнасць, актуальнасць;
- 3) навізна, пертынентнасць, актыўнасць;
- 4) колькасны рост, рэlevantнасць, мэтазгоднасць;
- 5) высокі кошт, хуткае змяненне зместу, дакладнасць.

4. У якіх сферах адбываецца навукова-тэхнічная дзейнасць?

5. Якія асаблівасці маюць навукова-тэхнічныя веды? Дапоўніце

- маюць рынкавы кошт;
- існуюць паза межамі краін;
.....

6. Назавіце асноўныя прыярытэтныя галіны прамысловасці Беларусі:

- 1) машынабудаванне;
- 2) сельская гаспадарка;
- 3) транспартнае машынабудаванне;
- 4) парашковая металургія;
- 5) хімічная прамысловасць.

7. Адзначце несапраўднае выказванне:

- 1) дыферэнцыяцыя галін НТІМС спрашчае правядзенне тэматычнага пошуку;
- 2) дыферэнцыяцыя галін НТІМС ускладняе правядзенне тэматычнага пошуку;
- 3) інтэграцыя галін НТІМС вядзе у інфармацыйнай дзейнасці да рассяння інфармацыі;
- 4) інтэграцыя галін НТІМС - прагрэсіўная тэндэнцыя, якая дазваляе знайсці прыярытэтныя тэмы распрацовак;

5) гэта агульнанавуковыя тэндэнцы, якія не аказваюць уплыў на інфармацыйную дзейнасць.

8. Назавіце спецыфічныя рысы дакументных рэсурсаў НТiМС:

- 1) выданне на рускай мове;
- 2) відавья асаблівасці дакументных рэсурсаў;
- 3) у патоку дакументаў пераважаюць аператыўныя дакументы;
- 4) інтэрнацыянальны характар змешчанай інфармацыі;
- 5) асаблівасці мовы і зместу дакументаў.

9. Якія каштоўнасныя ўласцівасці характэрны для дакументаў НТiМС?

- 1) актуальнасць тэматыкі;
- 2) шматмоўе дакументаў;
- 3) скарачэнне перыяду ад падрыхтоўкі рукапісу да з'яўлення дакумента;
- 4) паўната звестак аб аб'екце даследавання;
- 5) дакладнасць інфармацыі.

10. Назавіце асноўныя заканамернасці развіцця патоку дакументаў НТiМС:

- 1) колькаснае павелічэнне;
- 2) невычарпальнасць;
- 3) рассяянне;
- 4) старэнне інфармацыі;
- 5) канцэнтрацыя інфармацыі.

11. Назавіце вучоных, якія ўпершыню абгрунтавалі заканамернасці развіцця дакументных патокаў:

- 1) Д. Прайс
- 2) І. Калчынскі
- 3) С. Брэдфорд;
- 4) В. Матылёў;
- 5) А. Бродэс.

12. Па якіх прыметах магчыма падзяляць інфармацыйныя патрэбнасці карыстальнікаў інфармацыі?

- 1) тэрытарыяльнай прымеце, характары неабходнай інфармацыі;

- 2) у залежнасці ад сферы навукова-вытворчага комплексу;
- 3) часу ўзнікнення, профільнасці;
- 4) працягласці ў часе і прасторы;
- 5) этапаў НДРіВКР.

13. Якія фактары ўплываюць на інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў?

- 1) пол, узрост;
- 2) характар дзейнасці;
- 3) пасада;
- 4) этапы НДРіВКР;
- 5) вопыт працы, веданне замежных моў.

14. Назавіце катэгорыі навуковых супрацоўнікаў -карыстальнікаў інфармацыі: _____

15. Назавіце катэгорыі інжэерна-тэхнічных супрацоўнікаў - карыстальнікаў інфармацыі _____

16. Назавіце катэгорыі карыстальнікаў інфармацыі ў гайне сельскай гаспадаркі

17. Назавіце катэгорыі карыстальнікаў інфармацыі ў гайне медыцыны

18. Назавіце характэрныя рысы інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМС:

- 1) павелічэнне колькасці;
- 2) захаванасць пры выкарыстанні;
- 3) абмежаванасць чытацкага адрасу;
- 4) існаванне на паперы;
- 5) складанасць выяўлення актыўнай і пасіўнай частак.

19. Назавіце прыклады інфармацыйна- бібліяграфічных рэсурсаў НТіМС па спосабу распаўсюджвання:

- 1) праз электронную пошту;
- 2) праз кніжныя крамы;
- 3) падпіска;
- 4) дар;
- 5) у глабальных сетках.

4.4. Пытанні да рубежнага кантролю

1. Спецыялісту неабходны звесткі аб змесце дакументаў з розных краін па ветэрынарыі. Дзе можна знайсці гэтую інфармацыю?
2. Дзе адшукаць бібліяграфічную інфармацыю па пытаннях алгарытмізацыі і праграмавання?
3. Спецыялісту неабходна ведаць, якія рукапісы прыняты на дэпанаванне па сельскай гаспадарцы Беларусі ў ... месяцы. Як выканаць гэтую даведку?
4. Якім вядомым навукоўцам у галіне прыродазнаўства і медыцыны былі прысвечаны бібліяграфічныя паказальнікі ў апошнія дзесяцігоддзе?
5. Спецыялісту патрэбна новая інфармацыя аб новай літаратуры па медыцыне, якая паступіла у РНМБ. Дзе знайсці гэтыя звесткі?
6. Спецыялісту неабходна знайсці інфармацыю аб выкананых у Беларусі НДР па медыцыне. У якой БД ён можа знайсці гэтыя звесткі?
7. Спецыялісту трэба знайсці звесткі аб замежнай літаратуры па будаўніцтве. Дзе іх знайсці?
8. Спецыялісту неабходна ведаць, якія новыя кнігі выйшлі ў замежных краінах па яго тэме. З дапамогай якіх інфармацыйных рэсурсаў можна выканаць гэтую даведку?
9. Спецыялісту неабходна знайсці новую інфармацыю аб айчынным і замежным абсталяванні. У інфармацыйных выданнях і БД якога цэнтра гэтую інфармацыю магчыма знайсці?
10. Спецыялісту неабходны звесткі аб айчынных стандартах, якія былі заменены на новыя на працягу апошняга квартала па пэўнай тэме. Дзе такія звесткі змяшчаюцца?
11. Спецыялісту неабходна азнаёміцца з замежнай літаратурай па **адной** з тэм прыродазнаўства, тэхнікі, медыцыны. Што яму можна парэкамендаваць?
12. Спецыялісту неабходна высветліць, якія заяўкі на атрыманне патэнта на вынаходства па адной з тэм былі пададзены ў Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці. Дзе яму выканаць гэтую даведку?
13. Спецыялісту пры планаванні распрацовак неабходны звесткі аб зарэгістраванай тэматыцы НДіВКР па яго тэме. Дзе знайсці гэтыя звесткі? (Расія і Беларусь).

14. Спецыялісту трэба ведаць, якія таварныя знакі зарэгістравалі ў Беларусі фірмы-канкурэнты. Дзе атрымаць адпаведныя звесткі?
15. Спецыялісту неабходна грунтоўная, абагульненая інфармацыя па пытанню на падставе айчыннай і замежнай літаратуры аб тэндэнцыях развіцця галіны, навуковых школах і г.д.. Дзе такую інфармацыю можна знайсці?
16. Спецыялісту неабходна ведаць якія таварныя знакі замежных фірм на вытворчасць тканіны зарэгістраваны ў Беларусі. Дзе знайсці гэтую інфармацыю?
17. Спецыялісту неабходна азнаёміцца са зместам найбольш актуальных артыкулаў замежных аўтараў па яго тэме?
18. Дзе змяшчаюцца звесткі аб рукапісах, прынятых на дэпанаванне ў БелІСА?
19. Дзе знайсці інфармацыю аб медыцынскіх праблемах уздзеяння радыяцыі на чалавека?
20. Спецыялісту неабходна найбольш поўная новая інфармацыя па ўсіх праблемах АПК.
21. Дзе змяшчаюцца звесткі аб перыядычных выданнях, якія выходзяць за мяжой па адной з галінаў прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны?
22. Дзе знайсці звесткі аб лепшых вынаходствах замежных краін?
23. Спецыялісту неабходна знайсці змены, якія ўнесены ў міждзяржаўны стандарт (ГОСТ) па якой-небудзь тэме. Назавіце крыніцы пошуку такіх звестак.
24. Спецыялісту неабходна ведаць, якія замежныя кнігі па яго тэме паступілі ў бібліятэкі СНД. Дзе ўдакладніць пытанне?
25. Спецыялісту неабходны звесткі аб новых сартах раслін, якія зарэгістраваны ў Беларусі. Дзе знайсці звесткі?
26. Спецыялісту неабходна інфармацыя аб адмененых СТБ за апошні месяц. Дзе можна адшукаць такую інфармацыю?
27. Спецыялісту неабходна ведаць, якія міждзяржаўныя стандарты (ГОСТ) ўступілі ў дзеянне (зацверджаны) за апошні месяц па яго тэме. Дзе знайсці гэтую інфармацыю?
28. Спецыялісту па радыяцыйнай бяспецы трэба ведаць, якія стандарты (СТБ) дзейнічаюць у яго сферы. Дзе знайсці звесткі аб іх?

4.5. Выніковы тэст па дысцыпліне

№ вопр.	Содержание вопроса	Варианты ответов
1.	В структуру научно-технической и медицинской сферы входит	1.1. экономика
		1.2 история
		1.3 химия
		1.4 математик
		1.5 статистика
2.	Назовите отрасль обуславливающую развитие всех отраслей научно-технической и медицинской сферы	2.1 техника
		2.2 сельское хозяйство
		2.3 промышленность
		2.4 естествознание
		2.5 медицина
3.	Интеграция отраслей знания это	3.1. деление одной отрасли на несколько самостоятельных
		3.2. объединение отраслей в комплексы, объединение тематики документов, создание межотраслевой информации
		3.3. рассеяние одной отрасли знания по источникам информации разных отраслей знания
		3.4. концентрация одной отрасли знания в источниках информации одного вида
		3.5. исключение одной отрасли из отраслей научно-технической и медицинской сферы
4.	Интеграция отраслей научно-технической и медицинской сферы содействует	4.1. старению информации
		4.2. количественному увеличению информации
		4.3. рассеянию информации
		4.4. информационному шуму
		4.5. концентрации информации
5.	Отметьте пример интеграции отраслей научно-технической и медицинской сферы	5.1. механика
		5.2. бионика
		5.3. ядерная физика
		5.4. квантовая химия
		5.5. физическая химия
6.	Дифференциация отраслей знания это	6.1. деление одной отрасли на несколько самостоятельных
		6.2. рассеяние одной отрасли знания по источникам информации разных отраслей знания
		6.3. концентрация одной отрасли знания в источниках информации одного вида
		6.4. исключение одной отрасли из отраслей научно-

		технической и медицинской сферы
7.	Влияние дифференциации отраслей научно-технической и медицинской сферы на информационную деятельность	7.1. Никак не влияет на информационную деятельность
		7.2. содействует более полному информационному поиску и организации информационных массив
		7.3. содействует более точному информационному поиску и организации информационных массив
		7.4. упрощает поиск информации и организацию информационных массив
		7.5. содействует рассеянию информации в информационных массивах
8.	Отметьте пример дифференциации отраслей научно-технической и медицинской сферы	8.1. биохимия
		8.2. астрофизика
		8.3. геофизика
		8.4. физическая химия
		8.5. Бионика
9.	Основной объективный фактор, влияющий на формирование информационных ресурсов научно-технической и медицинской сферы	9.1. знание работниками библиотек имеющихся информационных ресурсов отраслевого характера
		9.2. общественные информационные потребности
		9.3. знание пользователей отраслевых информационных ресурсов иностранных языков
		9.4. владение работниками библиотек методами работы с информационными ресурсами отраслевого характера
		9.5. знание пользователей имеющихся отраслевых информационных ресурсов
10.	Отметьте специальный вид документов научно-технической и медицинской сферы	10.1. монографии
		10.2. периодические издания
		10.3. библиографические указатели
		10.4. промышленные каталоги
		10.5. диссертации
11.	Ученый, который впервые обосновал закономерности развития документных потоков	11.1. Д. Прайс
		11.2. С. Брэдфорд
		11.3. В. Мотылев
		11.4. Г. Ципф
		11.5. А. Бордэс
12.	Наиболее быстрое количественное увеличение документного потока на современном этапе происходит в области	12.1. сельского хозяйства
		12.2. медицины
		12.3. техники
		12.4. естествознания
		12.5. химии
13.	Показатель «полупериод жизни документов»	13.1. В. Мотылевым
		13.2. Вейбуллом

	для определения темпов старения информации был введен	13.3. Р. Бартанам и Р. Кеблером 13.4. С. Брэдфордом 13.5. Г. Ципфом
14.	Старение информации – это	14.1. потеря у пользователя интереса к информации в связи с изменением профессиональной деятельности 14.2. наличие информации в давно не переиздаваемых документах 14.3. объективный процесс потери актуальной и полезной для пользователя информации и появление новой достоверной информации 14.4. издание новых документов по данной тематике 14.5. низкая цитируемость информации
15.	Расcеяние информации – это	15.1. распределение экземпляров одного документа по разным организациям 15.2. потеря документных ресурсов 15.3. размещение документов одной тематики в разных источниках 15.4. документы не зафиксированные в информационно-библиографических источниках 15.5. потеря актуальности информации
16.	Отметьте издание, не являющееся профильным для ИТ и МС	16.1. Пчеловодство 16.2. Весці Нацыянальнай Акадэміі навук 16.3. Вестник БГУКИ 16.4. Информационный бюллетень РНТБ 16.5. Ветеринария
17.	Особенность документов научно-технической и медицинской сферы	17.1. использование иллюстративного материала 17.2. не используются иллюстрации 17.3. использование формализованного языка 17.4. использование литературного языка 17.5. использование терминов
18.	Основное отличие документных ресурсов ИТ и МС от документных ресурсов гуманитарной сферы	18.1. оценочный характер 18.2. национальный характер знаний 18.3. содействие развитию прогресса в научно-технической, аграрно-промышленной и медицинской сферы 18.4. значительное влияние на характер знания культурной среды 18.5. субъективность
19.	О научно-техническом уровне страны свидетельствует	19.1. количество издаваемой научно-технической литературы 19.2. издаваемая информационно-библиографическая продукция 19.3. патентная активность

		19.4. генерирование собственных БД центрами научно-технической информации
		19.5. предоставление доступа к зарубежным БД
20.	Актуальность документных ресурсов научно-технической и медицинской сферы – это	20.1. максимальное соответствие представленных сведений объективной реальности, принятым нормам и правилам
		20.2. наличие в документе новых сведений
		20.3. соответствие тематики документа наиболее важным проблемам научной и практической деятельности
		20.4. отражение в документах наиболее существенных данных, характеризующих объект со всех сторон и разных точек зрения
		20.5. временной интервал, который прошел от создания новых знаний до предоставления этих сведений читателю
21.	Оригинальность документных ресурсов научно-технической и медицинской сферы – это	21.1. максимальное соответствие представленных сведений объективной реальности, принятым нормам и правилам
		21.2. наличие в документе новых сведений
		21.3. соответствие тематики документа наиболее важным проблемам научной и практической деятельности
		21.4. отражение в документах наиболее существенных данных, характеризующих объект со всех сторон и разных точек зрения
		21.5. временной интервал, который прошел от создания новых знаний до предоставления этих сведений читателю
22.	Точность сведений – это	22.1. максимальное соответствие представленных сведений объективной реальности, принятым нормам и правилам
		22.2. наличие в документе новых сведений
		22.3. соответствие тематики документа наиболее важным проблемам научной и практической деятельности
		22.4. отражение в документах наиболее существенных данных, характеризующих объект со всех сторон и разных точек зрения
		22.5. временной интервал, который прошел от создания новых знаний до предоставления этих сведений читателю
23.	Полнота сведений об объекте – это	23.1. максимальное соответствие представленных сведений объективной реальности, принятым нормам и правилам
		23.2. наличие в документе новых сведений
		23.3. соответствие тематики документа наиболее важным

		<p>ным проблемам научной и практической деятельности</p> <p>23.4. отражение в документах наиболее существенных данных, характеризующих объект со всех сторон и разных точек зрения</p> <p>23.5. временной интервал, который прошел от создания новых знаний до предоставления этих сведений читателю</p>
24.	Оперативность – это	<p>24.1. максимальное соответствие представленных сведений объективной реальности, принятым нормам и правилам</p> <p>24.2. наличие в документе новых сведений</p> <p>24.3. соответствие тематики документа наиболее важным проблемам научной и практической деятельности</p> <p>24.4. отражение в документах наиболее существенных данных, характеризующих объект со всех сторон и разных точек зрения</p> <p>24.5. временной интервал, который прошел от создания новых знаний до предоставления этих сведений читателю</p>
25.	Оперативное отражение нов. научной информации, достижений практической деятельности осуществляется	<p>25.1. патентной документацией</p> <p>25.2. периодическими изданиями</p> <p>25.3. промышленными каталогами</p> <p>25.4. монографиями</p> <p>25.5. нормативно-технической документацией</p>
26.	Представление о выпускаемом и имеющемся в продаже оборудовании, его образцах дают	<p>26.1. патентные документы</p> <p>26.2. периодические издания</p> <p>26.3. промышленные каталоги</p> <p>26.4. диссертационные исследования</p> <p>26.5. нормативно-технические документы</p>
27.	Информацию об изобретениях представляют	<p>27.1. патентные документы</p> <p>27.2. периодические издания</p> <p>27.3. промышленные каталоги</p> <p>27.4. диссертационные исследования</p> <p>27.5. нормативно-технические документы</p>
28.	Результаты научных исследований дают	<p>28.1. патентные документы</p> <p>28.2. отчеты опытно-конструкторских работ</p> <p>28.3. промышленные каталоги</p> <p>28.4. диссертационные исследования</p> <p>28.5. нормативно-технические документы</p>
29.	Отметьте информационный центр Беларуси, осуществляющий регистрацию патентных до-	<p>29.1. Белорусский институт системного анализа</p> <p>29.2. Национальный центр правовой информации</p> <p>29.3. Белорусский государственный институт стандартизации и сертификации</p>

	кументов	29.4. Президентская библиотека 29.5. Национальный центр интеллектуальной собственности
30.	Отметьте информационный центр Беларуси, осуществляющий депонирование рукописей	30.1. Белорусский институт системного анализа 30.2. Национальный центр правовой информации 30.3. Белорусский государственный институт стандартизации и сертификации 30.4. Президентская библиотека 30.5. Национальный центр интеллектуальной собственности
31.	Отметьте информационный центр Беларуси, осуществляющий информирование о технических нормативных правовых актах	31.1. Белорусский институт системного анализа 31.2. Национальный центр правовой информации 31.3. Белорусский государственный институт стандартизации и сертификации 31.4. Президентская библиотека 31.5. Национальный центр интеллектуальной собственности
32.	Главным центром информационной деятельности в области естествознания и точных наук в Беларуси является	32.1. Республиканская научно-медицинская библиотека 32.2. Институт прикладных программных систем 32.3. ЦНБ имени Я. Коласа НАН Беларуси 32.4. Республиканская научно-техническая библиотека 32.5. Белорусская сельско-хозяйственная библиотека
33.	Главным информационным центром в области техники в Беларуси является	33.1. библиотеки технических ВУЗов 33.2. Институт прикладных программных систем 33.3. ЦНБ имени Я. Коласа НАН Беларуси 33.4. Республиканская научно-техническая библиотека 33.5. библиотеки проектно-конструкторских организаций
34.	Главным информационным центром в области медицины в Беларуси является	34.1. Объединенная научно-медицинская библиотека 34.2. Институт прикладных программных систем 34.3. ЦНБ имени Я. Коласа НАН Беларуси 34.4. Республиканская научно-медицинская библиотека 34.5. библиотеки медицинских ВУЗов
35.	Главным информационным центром в области сельского хозяйства в Беларуси является	35.1. ЦНБ имени Я. Коласа НАН Беларуси 35.2. Белорусская сельскохозяйственная библиотека 35.3. библиотеки сельскохозяйственных НИИ 35.4. библиотеки проектно-конструкторских организаций 35.5. библиотеки сельскохозяйственных ВУЗов
36.	Организация, издающая официальные бюллетени, представляю-	36.1. ЦНБ имени Я. Коласа НАН Беларуси 36.2. Республиканская научно-техническая библиотека 36.3. Белорусский институт системного анализа

	щие изобретения, полезные модели, промышлен.образцы, товарные знаки, знаки обслуживания и пр.	36.4. Национальный центр интеллектуальной собственности 36.5. Белорусский государственный институт стандартизации и сертификации
37.	Регистрацию информационных систем и информационных ресурсов в Беларуси осуществляет	37.1. Республиканская научно-техническая библиотека 37.2. Белорусский институт системного анализа 37.3. Национальный центр интеллектуальной собственности 37.4. Белорусский государственный институт стандартизации и сертификации 37.5. Институт прикладных программных систем
38.	На региональном уровне основными центрами информации научно-технической и медицинской сферы являются	38.1. библиотеки высших учебных заведений 38.2. библиотеки научно-исследовательских институтов 38.3. областные научно-технические библиотеки 38.4. Президентская библиотека 38.5. Областная библиотека им.А.С.Пушкина
39.	Мировая сеть научно-технической информации	39.1. Questel-Orbit 39.2. STN 39.3. CAS 39.4. FIZ Karlsruhe 39.5. JICST
40.	Крупнейший в России информационный центр по созданию реферативных баз данных	40.1. Всероссийский институт научной и технической информации 40.2. ГПНТБ России 40.3. Центр информационных технологий и систем органов исполнительной власти (ЦИТИС) 40.4. Федеральный институт промышленной собственности 40.5. Стандартиформ
41.	Российский центр, осуществляющий регистрацию научно-исследовательских и опытно-конструкторских	41.1.Информрегистр 41.2. Центр информационных технологий и систем органов исполнительной власти (ЦИТИС) 41.3. Всероссийский институт научной и технической информации 41.4. Федеральный институт промышленной собственности 41.5. Стандартиформ
42.	Российский центр, осуществляющий подготовку информацион-	42.1. Всероссийский научно-исследовательский институт межотраслевой информации

	ных изданий, отражающих патентные документы	42.2. Всероссийский институт научной и технической информации
		42.3. Федеральный институт промышленной собственности
		42.4. Стандартиформ
43.	БД Национальной сельскохозяйственной библиотеки США	43.1. AGRIS
		43.2. AGRICOLA
		43.3. GARIS
		43.4. CAB International
		43.5. MEDLARS
44.	Какие виды библиографических указателей преобладают в республиканских отраслевых библиотеках	44.1. персональные
		44.2. отраслевые
		44.3. трудов НИИ
		44.4. содержания журналов
		44.5. тематические
45.	БД РНМБ собственной генерации	45.1. Medline
		45.2. Medlars
		45.3. Российская медицина
		45.4. Современные методы диагностики лечения и профилактики заболеваний
		45.5. Здравоохранение и медицинская наука
46.	БД ЦНБ имени Я. Коласа НАН Беларуси собственной генерации	46.1. Механика и машиностроение в Республ. Беларусь
		46.2. РЖ Биология ВИНТИ
		46.3. РЖ Ядерные реакторы ВИНТИ
		46.4. Экология и природопользование Беларуси
		46.5. Большая Энциклопедия Кирилла и Мефодия
47.	БД РНТБ собственной генерации	47.1. ИНТЕГРУМ
		47.2. Электронная библиотека диссертаций Российской Государственной Библиотеки
		47.2. EBSCO Publishing
		47.3. Информэлектро
		47.4. Инновационная деятельность
48.	БД Бел СХБ собственной генерации	48.1. Belal
		48.2. АГРОС
		48.3. Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU
		48.4. Электронная библиотека диссертаций РГБ
		48.5. AGRICOLA
49.	Белорусский институт системного анализа готовит	49.1 Информационный указатель технических условий
		49.2. Бюллетень регистрации НИР, ОКР, ОТП
		49.3. официальный бюллетень Изобретения. Полезные модели. Промышленные образцы
		49.4. официальный бюллетень Товарные знаки
		49.5. официальный бюллетень Сорты растений

50.	Национальный центр интеллектуальной собственности готовит	50.1. официальный бюллетень Изобретения. Полезные модели. Промышленные образцы
		50.2. Информационный указатель технических условий
		50.3. Бюллетень регистрации НИР, ОКР, ОТР
		50.4. Реферативный сборник непубликуемых работ: отчеты о НИР, ОКР, ОТР
		50.5. каталог Отделочные материалы в строительстве
51.	Белорусский государственный институт стандартизации и сертификации готовит	51.1. официальный бюллетень Изобретения. Полезные модели. Промышленные образцы
		51.2. Информационный указатель технических условий
		51.3. Бюллетень регистрации НИР, ОКР, ОТР
		51.4. официальный бюллетень Товарные знаки
		51.5. официальный бюллетень Сорты растений
52.	Профессиональные информационные потребности – это	52.1. информационный запрос для решения конкретной профессиональной задачи
		52.2. не достаточно точно сформулированный информационный запрос для решения конкретной профессиональной задачи
		52.3. осознание индивидом (коллективом), недостаточности информации для реализации профессиональной деятельности
53.	Ежегодник «Льноводство» на втором этапе библиографической деятельности в Беларуси выпускала	53.1. Библиотека Академии наук
		53.2. Белорусская сельскохозяйственная библиотека
		53.3. Правительственная библиотека
		53.4. Республиканская научно-техническая библиотека
		53.5. Республиканская научно-медицинская библиотека
54.	Отметьте специализированную классификационную систему и рубрикаторы информационных ресурсов научно-технической и медицинской сферы	54.1. Десятичная классификация Дьюи
		54.2. Универсальная десятичная классификация
		54.3. Библиотечно-библиографическая классификация
		54.4. Международная патентная классификация
		54.5. Государственный рубрикатор научно-технической информации
55.	Основной объективный фактор формирования информационных потребностей специалиста	55.1. наличие ученой степени
		55.2. сфера научно-производственной деятельности
		55.3. знание иностранных языков
		55.4. стаж работы
		55.5. занимаемая должность
56.	Категории технических наук	56.1. материал–оборудование–технологический процесс
		56.2. специалист – материал– технологический процесс
		56.3. специалист – информационные ресурсы – технологический процесс
		56.4. материал – детали – технологические процессы

		56.5. оборудование – сырье – специалист
57.	Общие сельскохозяйственные понятия для поиска информации	57.1. зональность, выращивание, потребление сельскохозяйственных животных и культур
		57.2. выращивание, уход, переработка сельскохозяйственных животных и культур
		57.3. выращивание, разведение, потребление сельскохозяйственных животных и культур
		57.4. деятельность специалистов, выращивание сельскохозяйственных культур, разведение сельскохозяйственных животных
		57.5. деятельность специалистов, потребление сельскохозяйственных животных и культур
58.	Общие понятия для поиска медицинской информации	58.1. лечение, происхождение, развитие болезни человека
		58.2. о болезнях и нормальном функционировании организма человека
		58.3. профилактика, диагностика, лечение
		58.4. лечение, диагностика, медицинские работники
		58.5. происхождение болезней, специализация специалистов

4.6. Пытанні да заліку

1. Отраслевые особенности и структура научно-технической и медицинской сферы и ее влияние на отраслевую информационную деятельность.
2. Определение, структура, свойства и классификация первичных информационных ресурсов НТиМС.
3. Закономерности развития документного потока НТиМС.
4. Классификация специалистов сельского хозяйства и медицины.
5. Классификация специалистов научной и производственной сферы.
6. Особенности информационных потребностей специалистов научно-технической и медицинской сферы.
7. Факторы, влияющие на формирование информационных потребностей специалистов научно-технической и медицинской сферы.
8. Организационная структура информационных ресурсов научно-технической и медицинской сферы Беларуси.
9. Вторичные информационные ресурсы Беларуси по естествознанию.
10. Вторичные информационные ресурсы Беларуси по медицине.
11. Вторичные информационные ресурсы Беларуси по технике.
12. Вторичные информационные ресурсы Беларуси по сельскому хозяйству.
13. Деятельность БелСХБ по созданию информационных ресурсов НТиМС.
14. Деятельность РНТБ по созданию информационных ресурсов НТиМС.
15. Деятельность РНМБ по созданию информационных ресурсов НТиМС.
16. Деятельность ЦНБ НАН по созданию информационных ресурсов НТиМС.
17. Центры подготовки вторичных информационных ресурсов научно-технической и медицинской сферы России.
18. Деятельность отраслевых библиотек России, по созданию информационных ресурсов (ЦНМБ, ЦНСХБ, ГПНТБ России).
19. Деятельность Всероссийского института научной и технической информации по подготовке информационных ресурсов.
20. Деятельность информационных центров Беларуси, осуществляющих информирование об отдельных видах документов (НЦИС, БелИСА, БелГИСС).
21. Информационные ресурсы российских информационных центров, отражающих патентные документы, ТНПА и неопубликованные документы.
22. Мировые сети передачи научно-технической и медицинской информации.
23. Информационные ресурсы зарубежных библиотек и информационных центров в области НТиМС.
24. Деятельность международных центров по созданию информационных ресурсов по отдельным видам документов.
25. Отраслевые особенности и этапы создания информационно-библиографических ресурсов НТиМС.
26. Выявление и отбор документов, определение тематических границ при создании библиографической продукции НТиМС.

27. Особенности аннотирования и реферирования документов по отраслям НТиМС.
28. Информационные услуги библиотек и информационных центров в научно-технической и медицинской сфере.
29. Организационные особенности информационного обеспечения пользователей НТиМС в современных условиях.
30. Каналы распространения информационных ресурсов НТиМС.
31. Классификаторы и рубрикаторы для информационных ресурсов НТиМС.
32. Полнотекстовые базы данных отраслевых библиотек и информационных центров Беларуси.

5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1. Вучэбная праграма дысцыпліны “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы”

Вучэбная дысцыпліна “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” (IP НТ і МС) складзена ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі АСВА 1-23 01 11 – 2021 па спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць (па напрамках).

Актуальнасць вучэбнай дысцыпліны абумоўлена неабходнасцю засваення студэнтамі прафесійных ведаў аб відах і асаблівасцях інфармацыйных рэсурсаў па адпаведных галінах, а таксама ўменняў і набыцця вопыту ў ажыццяўленні бібліятэчнай дзейнасці з інфармацыйнымі рэсурсамі гэтых галін, забеспячэнні да іх доступу ў мэтах задавальнення патрэбнасцей спажыўцоў.

Мэта дысцыпліны – даць цэласнае ўяўленне аб галіновых асаблівасцях, відавым складзе інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне, забяспечыць фарміраванне ўменняў іх выкарыстання з рознымі мэтамі.

Асноўнымі задачамі дысцыпліны з’яўляюцца:

– засваенне тэрмінасістэмы, відавога і галіновага складу інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне;

– атрыманне ведаў аб арганізацыйнай структуры цэнтраў-генератараў нацыянальных і сусветных інфармацыйных рэсурсаў;

– засваенне ведаў аб асноўных групах карыстальнікаў і асаблівасцях іх інфармацыйных патрэбнасцей;

– набыццё тэхналагічных ўменняў фарміравання і вопыту выкарыстання інфармацыйных рэсурсаў па адпаведных галінах.

Паспяховае засваенне студэнтамі дысцыпліны “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” магчыма на аснове трывалых ведаў, атрыманых пры вывучэнні дысцыплін “Бібліяграфазнаўства. Тэорыя”, “Арганізацыя і тэхналогія бібліяграфічнай работы”, “Дакументалогія”, “Бібліятэчна-інфармацыйнае абслугоўванне” і інш.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны павінна сфарміраваць:

універсальныя кампетэнцыі:

УК-1. Валодаць асновамі даследчай дзейнасці, ажыццяўляць пошук, аналіз і сінтэз інфармацыі;

УК-2. Вырашаць стандартныя задачы прафесійнай дзейнасці на падставе выкарыстання інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій;

УК-4. Працаваць у камандзе, талерантна ўспрымаць сацыяльныя, этнічныя,

канфесійныя, культурныя і іншыя адрозненні;

УК-5. Быць здольным да самаразвіцця і ўдасканалення ў прафесійнай дзейнасці;

УК-6. Праяўляць ініцыятыву і адаптавацца да зменаў у прафесійнай дзейнасці;

БПК-6. Ажыццяўляць інфармацыйны пошук у розных дакументных патоках і асноўных інфармацыйна-пошукавых сістэмах, праводзіць аналітыка-сінтэтычную апрацоўку інфармацыі, дакументальна афармляць вынікі інфармацыйнага пошуку.

Базавыя прафесійныя кампетэнцыі:

БПК-7. Разумець мэты і задачы сваёй будучай прафесіі;

БПК-12. Вызначаць відавы састаў і структуру дакументаў, выкарыстоўваць міждысцыплінарныя падыходы да аналізу інфармацыйна-камунікацыйных працэсаў, выкарыстоўваць спосабы арганізацыі бібліятэчнай камунікацыі на падставе ведаў аб відах, мадэлях, каналах сацыяльнай камунікацыі;

БПК-13. Ствараць і апрацовываць тэкставую, графічную, аудыявізуальную і статыстычную інфармацыю;

БПК-14. Выкарыстоўваць навуковыя канцэпцыі і метады для аналізу тэарэтычных праблем у галіне бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці, самастойна весці бібліяграфічную работу з выкарыстаннем тэхналогій пошуку, апрацоўкі і аналізу інфармацыі па тэмах, звязаных з прафесійнай дзейнасцю.

У выніку вивучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен *ведаць*:

– спецыфіку і галіновыя асаблівасці інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы;

– азначэнне, характэрныя рысы і віды інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы;

– сучасны стан і тэндэнцыі развіцця першасных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы;

– якасныя адрозненні інфармацыйных рэсурсаў асобных галін навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы;

– відавы склад інфармацыйных паслуг для спецыялістаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы;

умець:

– аналізаваць змест першасных галіновых інфармацыйных рэсурсаў з мэтай стварэння другасных і аказання інфармацыйных паслуг;

– ажыццяўляць маніторынг галіновых інфармацыйных рэсурсаў;

– аказываць інфармацыйныя паслугі з улікам рэсурсаў уласнай генерацыі, адкрытага доступу і камерцыйных;

валодаць:

– пошукавымі магчымасцямі галіновых інфармацыйных рэсурсаў;

– тэхналогіяй пошуку інфармацыі для задавальнення інфармацыйных патрэбнасцей розных катэгорый карыстальнікаў;

Для павышэння эфектыўнасці дысцыпліны “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” неабходна выкарыстоўваць інтэрактыўныя метады практыка-арыентаванага навучання. Сярод іх – дзелавая гульні, “мазгавы штурм”, дыскусійныя формы правядзення семінарскіх заняткаў, работа ў малых групах.

У адпаведнасці з тыповым вучэбным планам на вывучэнне дысцыпліны “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” адведзена 162 гадзіны, у тым ліку 60 аудыторных заняткаў: 30 лекцыйных, 24 лабараторных і 6 семінарскіх. Выніковай формай кантролю з’яўляецца залік. Атрыманя ў працэсе вывучэння дысцыпліны ведаў і ўменні падлягаюць кантролю на дзяржаўным экзамене.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны

Месца, значэнне дысцыпліны “Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы” ў падрыхтоўцы бібліятэчных спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі. Мэта, задачы, змест і структура вучэбнай дысцыпліны. Сувязі з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі. Кампетэнцыі, якія набываюць студэнты ў працэсе вывучэння вучэбнай дысцыпліны. Асноўныя віды вучэбных заняткаў, арганізацыя і формы самастойнай работы. Забяспечанасць вучэбна-метадычнай літаратурай, формы кантролю.

Раздел I. Спецыфіка інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы (НТiМС)

Тэма 1. Галіновыя асаблівасці навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы і іх уплыў на фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў

Галіны “прыродазнаўства”, “тэхніка”, “сельская гаспадарка”, “медыцына”, іх структура і спецыфічныя рысы. Асаблівасці і кірункі даследаванняў у прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне. Інавацыйны характар дзейнасці. Нарматыўна-прававое забеспячэнне галін і інфармацыйнай сферы. Узнікненне галіновых інфармацыйных рэсурсаў, іх жыццёвы цыкл.

Класіфікатары і рубрыкатары як сродак вывучэння прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны і адлюстравання працэсаў даследаванняў і распрацовак.

Асаблівасці навукова-тэхнічных, медыцынскіх ведаў, іх адрозненне ад сацыяльна-гуманітарных. Грамадскае прызначэнне, шырокае выкарыстанне фармалізаваных моў, іх інтэрнацыянальны характар.

Узаемадзеянне навук, працэсы дыферэнцыяцыі і інтэграцыі, укараненне новых тэхналогій, матэрыялаў і абсталявання, лічбавыя тэхналогіі і іх уплыў на фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў, інфармацыйныя паслугі для карыстальнікаў.

Пашырэнне доступу да сусветных інфармацыйных рэсурсаў і іх уплыў на станаўленне рынку інфармацыйных прадуктаў і паслуг, змяненне тэхналогіі іх фарміравання.

Тэма 2. Склад і структура асобных відаў інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

2.1. Агульная характарыстыка галіновых інфармацыйных рэсурсаў

Значэнне і характэрныя рысы інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы: адзінства элементаў, пастаяннае павелічэнне, складанасць выяўлення актыўнай і пасіўнай частак, захаванне пры выкарыстанні, магчымасць шматразовага і шматмэтавага выкарыстання, неабмежаванае захаванне спажывецкіх якасцей, відавая разнастайнасць. Асноўныя падыходы да іх азначэння. Сутнаскае адрозненне інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы ад іншых галіновых рэсурсаў.

Віды і класіфікацыя інфармацыйных рэсурсаў па форме ўласнасці, праве валодання і распаўсюджвання, форме носьбіта, змесце, знакавай прыродзе прадстаўлення, спосабе распаўсюджвання, характары выкарыстання, месцы размяшчэння, мовах прадстаўлення, прыналежнасці да пэўных сістэм. Аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары, якія ўплываюць на фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Сістэмныя і структурныя сувязі інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Маніторынг інфармацыйных рэсурсаў і асноўныя прынцыпы яго правядзення. Каналы распаўсюджвання інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы.

2.2. Першасныя інфармацыйныя рэсурсы

Азначэнне, характэрныя асаблівасці і структура першасных галіновых рэсурсаў. Адлюстраванне іх тэматыкі ў інфармацыйна-пошукавых мовах і тэзаўрусах.

Сувязі першасных рэсурсаў з асаблівасцямі, інфраструктурай адпаведных галін. Каштоўнасныя ўласцівасці дакументаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Відавы склад галіновых дакументаў: па характары апублікавання, перыядычнасці, тэматыцы. Выданні і іх тыпалагічная характарыстыка. Нарматыўна-тэхнічныя і тэхнічныя дакументы па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне. Асаблівасці дакументных патокаў па асобных галінах.

Поўнатэкставыя БД як разнавіднасць першасных інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Мэты, тэхнічныя і прававыя патрабаванні да іх стварэння ў бібліятэках.

Заканамернасці развіцця патоку дакументаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне (колькасны рост, рассеяне-канцэнтрацыя, старэнне інфармацыі), іх уздзеянне на бібліятэчную дзейнасць.

2.3. Другасныя інфармацыйныя рэсурсы

Асаблівасці, састаў і структура галіновых бібліяграфічных рэсурсаў. Класіфікацыя бібліяграфічных дапаможнікаў у залежнасці ад галіновай структуры комплексу, відаў уключаных дакументаў, шырыні зместу, па храналогіі адлюстравання дакументаў. Асноўныя віды паказальнікаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне па мэтавым прызначэнні: навукова-дапаможных, прафесійна-вытворчых, рэкамендацыйных. Тыпы бібліяграфічнай прадукцыі. Асаблівасці бібліяграфічнай інфармацыі ў спецыялізаваных перыядычных выданнях.

Другасныя электронныя інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы і тэндэнцыі іх развіцця на сучасным этапе. Базы даных па тэматыцы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы і іх відавы склад: бібліяграфічныя, рэфератыўныя, фактаграфічныя і іх падвіды. Тэматычны склад БД. Сеткавыя і лакальныя інфармацыйныя рэсурсы. Пуцэвадзіцелі і навігатары як адзін з відаў другасных інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы. Лічбавыя платформы для размяшчэння інфармацыйных рэсурсаў.

Вэб-сайты інфармацыйных цэнтраў і бібліятэк як частка электронных інфармацыйных рэсурсаў.

Тэма 3. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў у галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны

Азначэнне паняцця “інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў”. Асаблівасці, асноўныя віды і структура інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы: па тэрытарыяльнай прымеце, у залежнасці ад характару неабходнай інфармацыі, сферы навукова-вытворчага комплексу, часу

ўзнікнення і перыяду дзеяння, профільнасці. Інфармацыйныя патрэбнасці ў першасных і другасных інфармацыйных рэсурсах, фактаграфічнай і канцэптаграфічнай інфармацыі.

Фактары, якія ўплываюць на інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў у галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны і вызначаюць іх змест і дынаміку. Класіфікацыя спецыялістаў як спажывцоў інфармацыйных рэсурсаў у галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны.

Раздзел II. Арганізацыя і сучасны стан інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

Тэма 4. Прынцыпы фарміравання і арганізацыйная структура інфармацыйных рэсурсаў на прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь

Дзяржаўная сістэма навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТІ) у Рэспубліцы Беларусь як асяроддзе фарміравання сучасных інфармацыйных рэсурсаў галіновага характару. Мэты стварэння ДСНТІ і прынцыпы яе функцыянавання: спецыялізацыя звёнаў, кааперацыя і каардынацыя пры выкананні ўзаемазвязаных функцый і задач, дэцэнтралізацыя і персаніфікацыя абслугоўвання карыстальнікаў. Дзейнасць бібліятэкі і інфармацыйных цэнтраў рэспубліканскага, абласнога, нізавога ўзроўня па стварэнні інфармацыйнай прадукцыі і забеспячэнні да яе доступу. Лічбавыя галіновыя бібліятэкі як спосаб свабоднага доступу да інфармацыйных рэсурсаў.

Тэма 5. Сучасны стан інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы ў Рэспубліцы Беларусь

Развіццё дакументных патокаў па галінах навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы па храналогіі, тэматыцы, відавым складзе дакументаў, мовах адлюстравання зместу і іншых прымет. Дзейнасць Беларускага інстытута сістэмнага аналізу (БелІСА) па інфармаванні аб зарэгістраваных і выкананых даследаваннях і распрацоўках (НДРiBKP), інавацыйных праектах, дэпаніраваных навуковых работах. Беларускі дзяржаўны інстытут стандартызацыі і сертыфікацыі (БелДІСС) і Нацыянальны фонд тэхнічных нарматыўных прававых актаў як інфармацыйныя цэнтры па рэгістрацыі, распаўсюджванні ТНПА, стварэнні інфармацыйных выданняў і БД. Пошук новых, дзеючых, адмененых, замененых ТНПА праз сайт БелДІСС і інфармацыйныя выданні. ІПС “Стандарт”: характэрныя асаблівасці. Інфармацыйныя рэсурсы Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ) аб аб’ектах прамысловай уласнасці: патэнтныя бюлетэні і база даных.

Інфармацыйныя рэсурсы па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне. Асаблівасці галіновай інфармацыйнай прадукцыі. Уплыў навуковых даследаванняў, рэалізацыя дзяржаўных навукова-тэхнічных праграм, з'яўленне новых галін эканомікі на тэматыку, напрамкі, віды бібліяграфічных паказальнікаў і БД. Трансфармацыя інфармацыйнай прадукцыі ад бібліяграфічных паказальнікаў да БД. Прыклады буйных галіновых і тэматычных бібліяграфічных паказальнікаў, створаных бібліятэкамі Рэспублікі Беларусь. Дзейнасць Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа Нацыянальнай акадэміі навук, Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі, Беларускай сельскагаспадарчай бібліятэкі імя І.С. Лупіновіча, Рэспубліканскай навуковай медыцынскай бібліятэкі па стварэнні другасных інфармацыйных рэсурсаў на сучасным этапе. Базы даных уласнай генерацыі па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне, створаныя бібліятэкамі, іх разнавіднасці і характарыстыка. Роля бібліятэк устаноў вышэйшай адукацыі па стварэнні бібліяграфічных паказальнікаў персанальнага характару. Персанальныя старонкі вучоных на сайтах буйных бібліятэк.

Сайты рэспубліканскіх галіновых бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў як крыніцы бібліяграфічнай і фактаграфічнай інфармацыі. Відавая разнастайнасць адлюстраваных інфармацыйных рэсурсаў і паслуг.

Электронныя каталогі галіновых бібліятэк. Зводны электронны каталог і месца ў ім галіновых дакументаў.

Тэма 6. Інфармацыйныя рэсурсы і паслугі замежных інфармацыйных цэнтраў і бібліятэк ў галіне навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы

Структура інфармацыйных рэсурсаў Расіі. Дзяржаўная сістэма навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТІ). Дзейнасць універсальных, шматгаліновых і галіновых цэнтраў інфармацыі па падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі аб неапублікаваных дакументах, тэхнічных нарматыўных прававых актах, патэнтных дакументах, прамысловых каталогах, электронных выданнях.

Інфармацыйныя рэсурсы Усерасійскага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі, Федэральнага інстытута прамысловай уласнасці, Інфармацыйна-выдавецкага цэнтра Расійскага агенцтва па патэнтах і таварных знаках, Цэнтра інфармацыйных тэхналогій і сістэм органаў выканаўчай улады (ЦІТіС), Федэральнага фонда стандартаў, цэнтра “Стандартінформ” і інш. Поўнатэкставыя, бібліяграфічныя, аналітычныя інфармацыйныя рэсурсы.

Роля галіновых бібліятэк: Дзяржаўнай публічнай навукова-тэхнічнай бібліятэкі Расіі, Цэнтральнай навуковай сельскагаспадарчай бібліятэкі, Цэнтральнай навуковай

медыцынскай бібліятэкі ў стварэнні электронных інфармацыйных рэсурсаў ўласнай генерацыі, галіновых класіфікатараў і прадастаўленні інфармацыйных паслуг. Кааперацыя з бібліятэкамі Беларусі.

Агульная характарыстыка вытворчасці інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве і сумежных галінах у краінах Еўропы і ЗША. Арганізацыя інфармацыйнага забеспячэння спецыялістаў навукова-вытворчага комплексу праз дзяржаўныя інфармацыйныя органы і бібліятэкі (Нацыянальную сельскагаспадарчую бібліятэку ЗША, Амерыканскі інстытут навуковай інфармацыі і інш.), міжнародныя інфармацыйныя органы і службы (Міжнародную інфармацыйную сістэму па сельскагаспадарчых навуках і тэхналогіях AGRIS і інш.), навуковыя таварыствы (Амерыканскае хімічнае таварыства, НАСА і інш.). Дзейнасць фірмаў-пасрэднікаў.

Спецыялізацыя і інтэграцыя інфармацыйных рэсурсаў па навуцы і тэхналогіях. Інфармацыйныя сеткі. Сетка STN як комплексны доступ да шматгаліновых сусветных інфармацыйных рэсурсаў па навуцы і тэхналогіях.

Характарыстыка інфармацыйных прадуктаў (бібліяграфічных паказальнікаў і БД з рознымі формамі раскрыцця зместу, фактаграфічных БД матэрыялаў, хімічных формул і інш., паўнатэкставых БД). Буйныя шматгаліновыя, галіновыя, праблемна-тэматычныя БД.

Адлюстраванне нацыянальных інфармацыйных рэсурсаў у замежных БД. Доступ да інфармацыйных рэсурсаў адкрытага доступу.

Раздел III. Тэхналогія стварэння і давадзення да спецыялістаў інфармацыйных рэсурсаў Тэма 7. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў вытворчасці галіновых інфармацыйных рэсурсаў

Суадносіны агульнай і галіновай методык складання бібліяграфічнай прадукцыі. *Асаблівасці вытворчасці галіновых бібліяграфічных рэсурсаў.*

Асноўныя этапы вытворчасці бібліяграфічнай прадукцыі. Падрыхтоўчы этап і яго спецыфіка. Складанне тэхнічнага задання. Прыняцце арганізацыйных і метадычных рашэнняў для вытворчасці бібліяграфічнай прадукцыі. Адлюстраванне актуальнасці праблемы, тэматычных граніц адбору з улікам інтэграцыі галін вытворчасці, этапаў навукова-вытворчай і навукова-даследчай дзейнасці.

Адбор дакументаў. Крытэрыі адбору. Шляхі вызначэння аб'ектыўнай каштоўнасці галіновай літаратуры на падставе аналізу дакументаў. Крыніцы адбору дакументаў у бібліяграфічныя паказальнікі.

Спецыфіка аналітыка-сінтэтычнай перапрацоўкі галіновай літаратуры. Вызначэнне глыбіні згортвання інфармацыі ў залежнасці ад актуальнасці тэматыкі дакумента, яго моўнай і відавой прыналежнасці, мэтавага, чытацкага прызначэння.

Анатаванне і рэферыраванне галіновай літаратуры. Выяўленне істотных характарыстык аб'ектаў тэхнікі і сельскай гаспадаркі, медыцыны, з'яў прыроды – галоўная аперацыя анатавання і рэферыравання. Выкарыстанне фармалізаваных метадаў анатавання і рэферыравання галіновай літаратуры. Асаблівасці індаксавання галіновай літаратуры. Выкарыстанне рубрыкатараў ДРНТІ, Mesh, АСНТІ сельгас і інш.

Групоўка бібліяграфічных запісаў у бібліяграфічных дапаможніках. Залежнасць структуры дапаможніка ад тэмы, мэтавага прызначэння, занальных асаблівасцей, відаў уключаных дакументаў.

Складанне дапаможных паказальнікаў розных відаў у адпаведнасці са спецыфікай галіны, іх пошукавыя магчымасці.

Заклучны этап падрыхтоўкі бібліяграфічнай прадукцыі. Асаблівасці яе рэдагавання, вытворчасці, рэкламы і распаўсюджвання.

Асаблівасці вытворчасці электронных бібліяграфічных рэсурсаў.

Бібліяграфічныя БД як асноўны від электронных бібліяграфічных рэсурсаў. Асаблівасці стварэння бібліяграфічных БД галіновай тэматыкі. Стварэнне комплексных форм электронных бібліяграфічных БД: даведнікаў (навігатораў) па інфармацыйных рэсурсах галіны, навукова-тэхнічнай карты рэгіёна і інш.

Асаблівасці падрыхтоўчага этапу. Выбар праграмага забеспячэння, склад тэхнічнага задання. Адлюстраванне у тэхнічным заданні агульных звестак аб БД, крытэрыяў адбору дакументаў, звестак аб праграмным забеспячэнні, фармаце прадстаўлення даных, пошукавых магчымасцях, рэжыме даступа.

Улік сумяшчальнасці праграмага і лінгвістычнага забеспячэння ствараемай БД з праграмным і лінгвістычным забеспячэннем БД іншых бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў для ажыццяўлення абмена інфармацыяй.

Пошукавыя асаблівасці электронных бібліяграфічных рэсурсаў. Пошукавыя асаблівасці фарматаў MARC. Выкарыстанне дэскрыптарнай пошукавай мовы ў электронных бібліяграфічных рэсурсах.

Вызначэнне рэжыма даступа да БД.

Рэгістрацыя БД у навукова-інженерным рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве “Інстытут прыкладных праграмных сістэм (НІРУП ”ІПРС”) Этапы рэгістрацыі: выяўленне характарыстык БД; фарміраванне заяўкі на рэгістрацыю.

Тэма 8. Выкарыстанне інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы для аказання

інфармацыйных паслуг спецыялістам

Задачы інфармацыйнага абслугоўвання спецыялістаў, абумоўленыя спецыфічнымі асаблівасцямі розных сфер навукова-даследчай, навукова-вытворчай, вучэбнай дзейнасці, самаадукацыі, інавацыйнымі працэсамі развіцця навукі, прамысловасці, медыцыны, сельскай гаспадаркі Беларусі.

Улік інфармацыйных патрэбнасцей як умова рацыянальнай арганізацыі інфармацыйнага забеспячэння. Вывучэнне рынку паслуг у галіне навукова-вытворчага комплексу. Сегментацыя рынку карыстальнікаў.

Арганізацыя сістэмы інфармацыйнага абслугоўвання (асаблівасці планавання, залежнасць ад плана работ прадпрыемства, навукова-даследчай установы і інш.). Роля навукова-тэхнічных бібліятэк, патэнтных падраздзяленняў, службаў стандартызацыі, маркетынговых аддзелаў ў забеспячэнні доступу да інфармацыйных рэсурсаў. Патрабаванні да інфармацыйнага сэрвісу. Змест інфармацыйных паслуг, сувязь з навукай, вытворчай дзейнасцю, арыентацыя на канчатковыя эфектыўны збыт тавараў і паслуг.

Інфармацыйныя паслугі на асноўных этапах навукова-даследчых работ і вопытна-канструктарскіх распрацовак. Інфармацыйныя паслугі для вытворчай, рацыяналізатарскай і вынаходніцкай дзейнасці, пры ўкараненні новай тэхнікі і інш.

Патрабаванні карыстальнікаў да якасці інфармацыйных тавараў і паслуг. Віды інфармацыйных паслуг бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў (дакументныя, даведачныя, навін, арыентацыйныя, даследчыцкія). Асноўныя формы давадзення інфармацыйных рэсурсаў да карыстальнікаў. Інфармаванне ў рэжыме выбіральнага распаўсюджвання інфармацыі (ВРІ), дыферэнцыраванага абслугоўвання кіраўнікоў. Аналітычныя паслугі бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў.

Даведачныя інфармацыйныя паслугі. Стратэгія і тактыка інфармацыйнага пошуку інфармацыі па тэме, асобных відаў дакументаў (артыкулаў, патэнтных, ТНПА, прамысловых каталогаў), дакументаў асобнай краіны з улікам інфармацыйных рэсурсаў уласнай генерацыі, свабоднага доступу ці камерцыйных. Тэхналогія пошуку галіновай інфармайбы ў залежнасці ад этапа НДРiВКР, аб'екта пошуку, потрабаванняў паўнаты прадастаўлення інфармацыі і іншых факткраў. Віртуальныя даведкі і метадыка іх выканання. Выкарыстанне штучнага інтэлекта пры аказанні даведачных, аналітычных, навінных паслуг карыстальнікам навукова-тэхнічнай сферы.

5.2 Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны

№	Колькасць аўдыторных гадзін	Форма кан
---	-----------------------------	-----------

	Назва раздзела, тэмы	Лекцыі	Практычныя заняткі	Семінарыя заняткі	Лабараторныя заняткі	
1	2	3	4	5	6	8
1	Уводзіны	1				
1	2	3	4	5	6	8
	Тэма 1. Галіновыя асаблівасці навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы і іх уплыў на фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў	4		2	2	выступленні на семінарскіх занятках
3	Тэма 2. Склад і структура асобных відаў інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы: <i>2.1. Агульная характарыстыка інфармацыйных рэсурсаў;</i> <i>2.2. Першасныя інфармацыйныя рэсурсы;</i> <i>2.3. Другасныя інфармацыйныя рэсурсы;</i>	5			2	абмеркаванне ў групах
4	Тэма 3. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў у галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны	2		2		выступленні на семінарскіх занятках
5	Тэма 4. Прынцыпы фарміравання і арганізацыйная структура інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь	3				абмеркаванне ў групах

6	Тэма 5. Сучасны стан інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы	4		2	6	выступленні на семінарскіх занятках
7	Тэма 6. Інфармацыйныя рэсурсы і паслугі замежных інфармацыйных цэнтраў і бібліятэк	4			8	абмеркаванне ў групах
1	2	3	4	5	6	8
9	Тэма 7. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў вытворчасці галіновых інфармацыйных рэсурсаў у традыцыйным і аўтаматызаваным рэжымах	3			4	праверка якасці выканання заданняў
10	Тэма 8. Выкарыстанне інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы для аказання інфармацыйных паслуг спецыялістам	4			2	праверка якасці выканання заданняў
	Усяго	30		6	26	

5.3 Рэкамендаваная літаратура

Абавязковая

Васильева, И.Л. Информационные ресурсы : учебно-методическое пособие для студентов специальности 1-26 03 01 "Управление информационными ресурсами" : [в 2 ч.] / И. Л. Васильева ; Учреждение образования "БИП – Университет права и социально-информационных технологий". – Минск : БИП, 2022–. – ISBN 978-985-7279-45-6. – Ч. 1. – 2022. – 147 с. : ил., табл.

Касап, В. А. Інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнай і медыцынскай сферы: вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэказнаўства і бібліяграфія (па напрамках) / В. А. Касап, Р. А. Ровіна; Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2014. – 169 с.

Отраслевые информационные ресурсы : учебник / О.А. Александрова, Р.С. Гиляревский, Т.В. Захарчук и др.; под ред. Р.С. Гиляревского, Т.В. Захарчук. – Санкт – Петербург, 2015. – С. 204 – 276. (Информационные ресурсы точных, естественных и прикладных наук).

Дадатковая

Автоматизация информационного обеспечения научных исследований и разработок / Р. Григянец [и др.] // Наука и инновации. – 2017. – № 1. – С. Т. 17 – 21.

Антопольский, А.Б. Филологические информационные ресурсы в контексте цифровой гуманитаристики: опыт анализа / А.Б. Антопольский // Научно-техническая информация. Серия 2. Информационные процессы и системы. - 2023. - №8.- С. 26-30.

Бабарико-Омельченко, В.Б. Сельскохозяйственные библиотеки Беларуси на современном этапе / В.Б. Бабарико-Омельченко, О.А. Сивурова // Бібліятэчны веснік – 2019. - № 11. – С. 107 – 115.

Берестова, Т. Ф. Понятие “информационные ресурсы” и другие компоненты теории информационного ресурсоведения / Т.Ф. Берестова // [Научно-техническая информация. Сер. 1.](#) – 2016. – № 4. – С. 1– 6.

Берестова, Т.Ф. Сущностное единство библиографической информации и метаданных / Т.Ф. Берестова // [Научно-техническая информация. Сер. 1.](#) – 2017. – № 2. – С. 1– 2.

Биктимиров, М. Р. Цифровые информационные ресурсы современной инновационной инфраструктуры / М. Р. Биктимиров, О. В. Сютюренко // Науч. и техн. б-ки. – 2017. – № 1. – С. 8 – 18.

Брежнева, В.В. Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий: учеб.-практ. пособие /

В.В.Брежнева, В.А.Минкина; Санкт-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств. – Санкт-Петербург: Профессия, 2004. – 303 с.

Блюменау, Д. И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов: учеб.-практич. пособие / Д.И. Блюменау. – Санкт-Петербург: Профессия, 2002. – 240 с.

Бондаренко, Е. А. Виртуальная справочная служба ЦНБ Национальной академии наук Беларуси: из опыта работы / Е.А. Бондаренко, А.А. Дикая // Науч. и техн. б-ки. – 2016. – № 8. – С. 44 – 54.

ГОСТ 7.73–96 “Поиск и распространение информации. Термины и определения”.—Введ. 1.01.98г.—Минск: Госстандарт, 1998.—14с.

Елизаров, А. М. Цифровая библиотека Lobachevskii-DML в научном пространстве математических знаний : материалы X Научной конференции с международным участием, посвященной 70-летию ВИНТИ РАН "НТИ–2022. Научная информация в современном мире: глобальные вызовы и национальные приоритеты" (Москва, 25 октября 2022 г.) / А. М. Елизаров, Е. К. Липачев // Научно-техническая информация. Серия 1, Организация и методика информационной работы. — 2023. — № 1. — С. 32–37. — Библиография: 28 назв.

Пирумова, Л.Н. Полнотекстовые базы данных в структуре информационных ресурсов научной библиотеки / Л.Н. Пирумова, З. М. Петранкова, С. А. Тимофеевская // [Аграр. наука. – 2016. – № 2.](#) – С. 30–31.

Пирумова, Л.Н. База данных "АГРОС": пополнение, развитие и совершенствование [Рассмотрены результаты научно-исследовательской работы, проведенной в ФГБНУ ЦНСХБ по актуализации базы данных "Агрос"] / Л.Н. Пирумова // [Аграр. Россия. – 2016. – № 6.](#) – С. 24–28.

Ровина, Р.А. Электронные ресурсы отраслевых библиотек Республики Беларусь / Р.А. Ровина // Навуковы пошук у сферы культуры і мастацтва: матэрыялы навуковай канферэнцыі ПВС, прысвечанай 40-годдзю заснавання БДУКМ (Мінск, 25 лістапада 2015 г.) / Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў. – Мінск, 2017. – С. 352-357.

Сладкова, О. Информационные ресурсы Интернет для специалистов сельского хозяйства / О. Сладкова, Л. Пирумова, А. Пирумов // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2016. – № 2. – С. 44 – 48.

Справочник информационного работника / науч. ред. Р.С.Гиляревский, В.А.Минкина. – Санкт-Петербург : Профессия, 2005. – 552 с.

Сухорукова, Р.Н. Республиканская научно-техническая библиотека – от традиционности до цифровизации / Р.Н. Сухорукова // Библиотека в эпоху цифровизации в настоящем и будущем: сборник докладов Международной научно-практической конференции, Г. Минск, 8-9 декабря 2022г./ Гос. ком. По науке и

технологиям Респ. Беларусь, Респ. науч.-техн. б-ка; под общ. ред. Р.Н. Сухоруковой; сост. М.С. Рафеева. – Минск : “БелИСА”, 2022. – С.15 – 18.

Сюнтюренко, О.В. Контуры новой информационной политики в научно-промышленной сфере / О. В. Сюнтюренко // [Научно-техническая информация. Сер. 1.](#) – 2023. – № 1. – С. 1– 10.

Сюнтюренко, О.В. Перспективы использования интернет-СМИ, журналов открытого доступа и социальных медиа в научно-технической сфере / О. В. Сюнтюренко // [Научно-техническая информация. Сер. 1.](#) – 2015. – № 6. – С. 30– 36.

Шутова, В. Становление и развитие сети медицинских библиотек Беларуси / Вероника Шутова // *Бібліятэчны свет.* – 2013. – № 2. – С. 9 – 11.

Муравицкая, Р.А. Библиометрический анализ белорусских публикаций аграрной тематики за 1991 – 2021 гг.. представленных в наукометрических базах данных / Р.А. Муравицкая, Н.С. Шакура, Е.В. Аксюто, В.В. Слемнева // Библиотечно-информационный дискурс. – 2022. - № 2. – С. 31 – 40.

Раевская, Е. Г. Химические журналы Германии: сравнительный анализ по международным и российским базам данных / Е. Г. Раевская, Т. В. Строгова // [Научно-техническая информация. Сер. 1.](#) – 2017. – № 2. – С. 22– 32.